

**Aproximació a la
problemàtica dels infants,
dels joves i de les «maras»
en situació de risc a
Nicaragua i al Salvador**

***Aproximación a la
problemática de los niños,
jóvenes y las maras en
situación de riesgo en
Nicaragua y El Salvador***

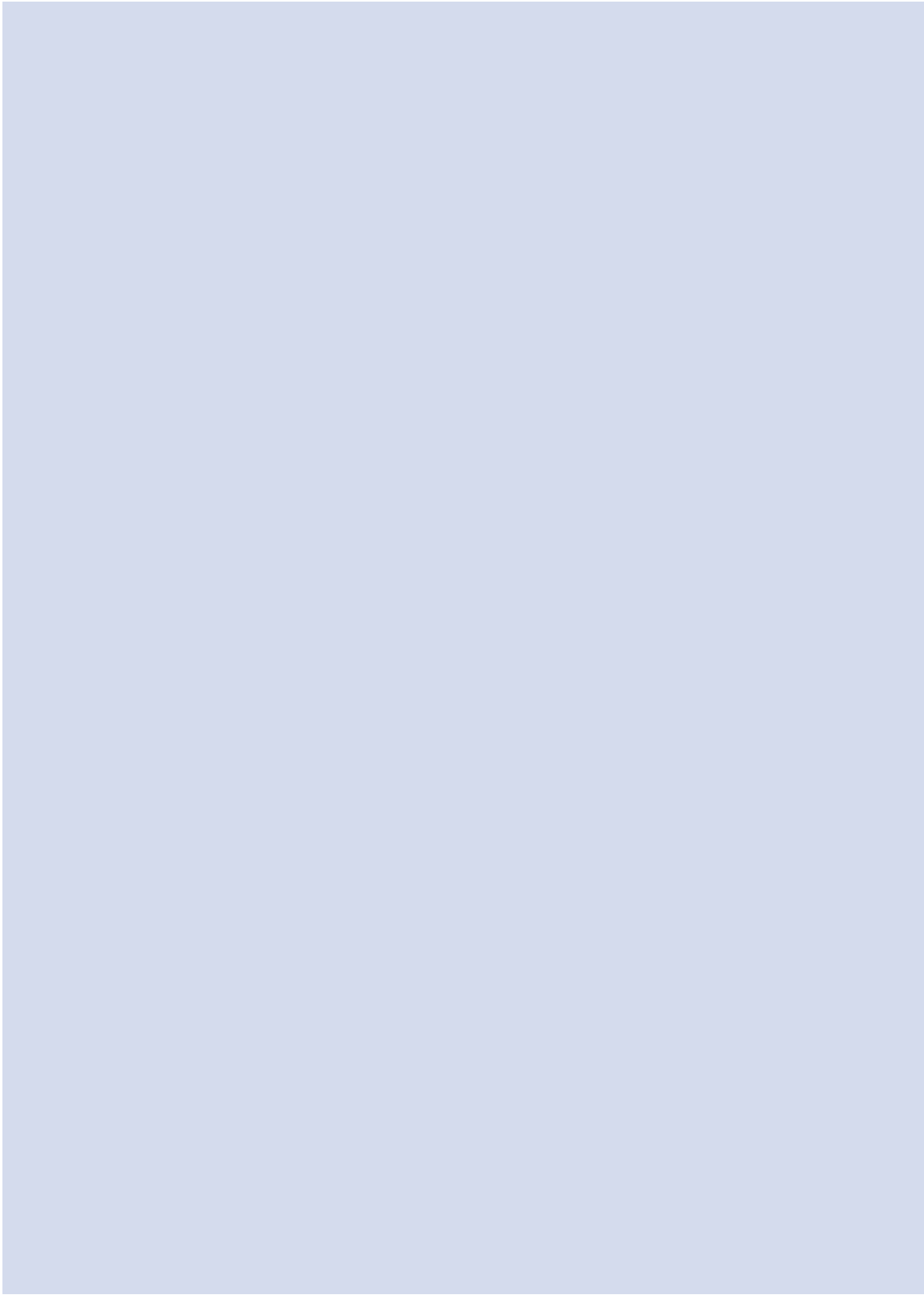

**Govern
de les Illes Balears**

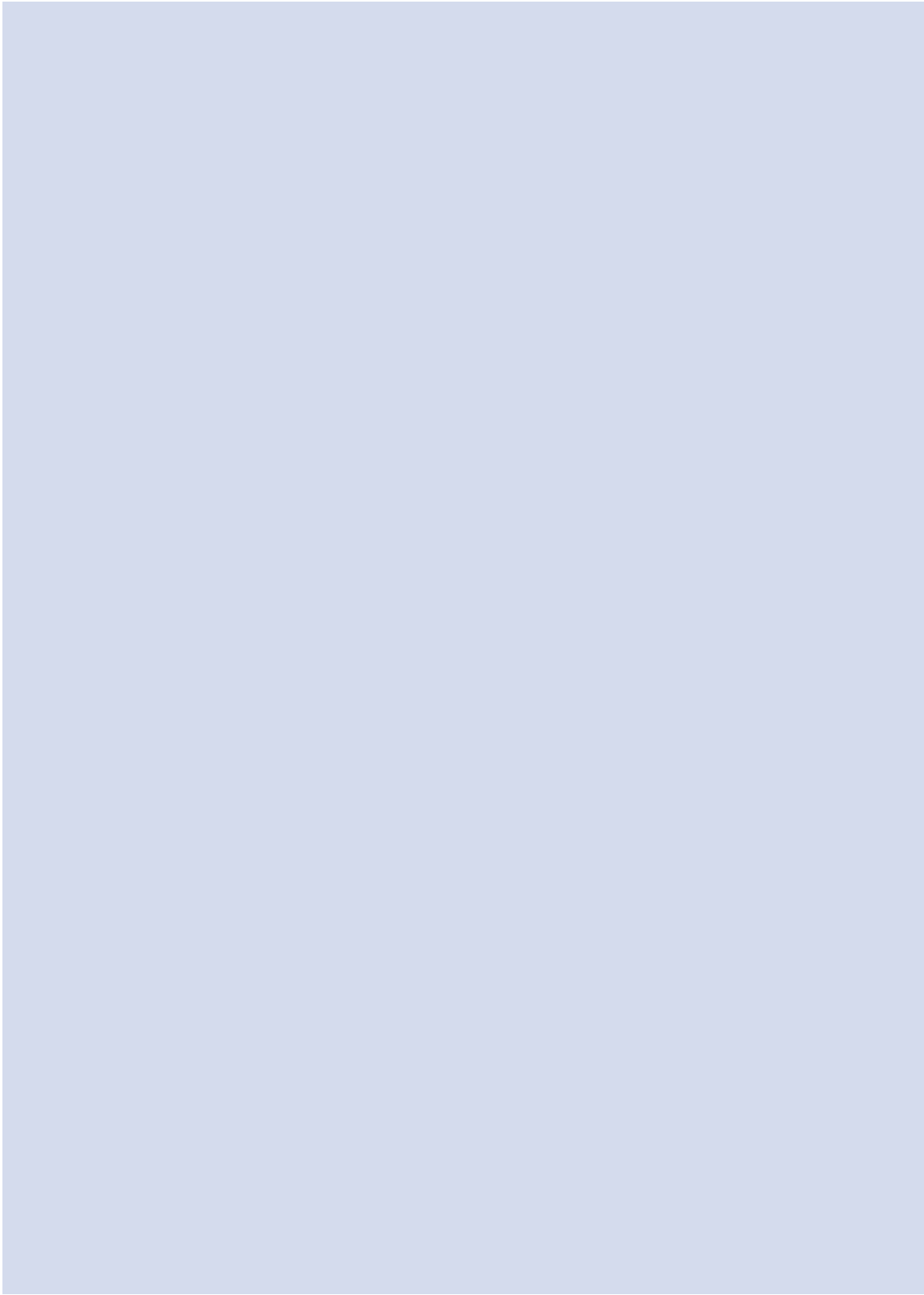
ÍNDEX
ÍNDICE

1. Introducció	4
2. El problema dels infants, adolescents i joves en situació de risc i conflicte social a Nicaragua i el Salvador	11
2.1. Situació de la infància a Nicaragua	14
2.2. Situació de la infància al Salvador	16
3. Cercant les causes	21
4. Factors que propicien les situacions de risc i conflicte social dels menors d'edat a Nicaragua	25
5. Factors que propicien el risc i el conflicte social dels menors d'edat al Salvador	31
6. Característiques de la població de persones menors en situació de carrer i pertanyents a "maras" i bandes	37
7. Algunes de las situacions per les quals passen els infants que viuen al carrer	43
8. Les bandes a Nicaragua	49
9. Les bandes al Salvador	55
10. Les "Maras"	61
11. Respostes davant la situació	71
11.1. Visió del problema per part de les societats salvadorenca i nicaragüenca	73
11.2. L'acció estatal i de les entitats de la societat civil	76
12. Unes quantes accions amb èxit	79
12.1. Hogar Zacarías Guerra	81
12.2. Homies Unidos El Salvador	87
12.3. Fundació Salvadorenca per a la Promoció Social i el Desenvolupament Econòmic	93
13. Bibliografia	95

1. <i>Introducción</i>	4
2. <i>El problema de los niños, adolescentes y jóvenes en situación de riesgo y conflicto social en Nicaragua y El Salvador</i>	11
2.1. <i>Situación de la infancia en Nicaragua</i>	14
2.2. <i>Situación de la infancia en El Salvador</i>	16
3. <i>Buscando las causas</i>	21
4. <i>Factores que propician las situaciones de riesgo y conflicto social de niños en Nicaragua</i>	25
5. <i>Factores que propician el riesgo y conflicto de los niños en El Salvador</i>	31
6. <i>Características de la población menor que vive en la calle e introducidos en "Maras" o pandillas</i>	37
7. <i>Algunas de las situaciones por las que pasan los niños que viven en la calle</i>	43
8. <i>Las pandillas en Nicaragua</i>	49
9. <i>Las pandillas en El Salvador</i>	55
10. <i>Las "Maras"</i>	61
11. <i>Respuestas ante la situación</i>	71
11.1. <i>Visión del problema por parte de las sociedades salvadoreña y nicaragüense</i>	73
11.2. <i>La acción estatal y de las entidades de la sociedad civil</i>	76
12. <i>Respuestas ante la situación: algunas acciones exitosas</i>	79
12.1. <i>Hogar Zacarías Guerra</i>	81
12.2. <i>Homies Unidos El Salvador</i>	87
12.3. <i>Fundación Salvadoreña para la Promoción Social y el Desarrollo Económico</i>	93
13. <i>Bibliografía</i>	95

INTRODUCCIÓ
INTRODUCCIÓN

En l'actualitat, la imatge de grups d'infants i joves passejant pels carrers de moltes de les grans ciutats en diversos països del món s'ha convertit en alguna cosa quotidiana i cada vegada s'observa amb més freqüència. També observam actituds de violència entre ells.

Des d'edats molt primerenques passen a formar part del paisatge urbà de l'Amèrica Central fent tasques de recollida de cartrons, enllustrant sabates, fent tasques d'adults en condicions laborals i de salubritat pèssimes ("garimpeiros" al Brasil, infants a les mines de l'Índia), o simplement mendicant als cantons o als semàfors. No hem d'oblidar una altra de les situacions en les quals cada vegada s'observa més presència de menors i joves, ens referim a l'àmbit de l'explotació sexual amb fins comercials, que s'ha convertit en un dels problemes més greus, el de la captació de menors i joves, fet que es manifesta en xarxes locals, nacionals o internacionals.

L'aparició de menors i joves que viuen al carrer és un fenomen relativament nou; s'estima que a tot el món hi ha aproximadament 150 milions d'infants que treballen o viuen als carrers en situacions de risc i amb índexs d'extrema vulnerabilitat social.

En la majoria dels casos són persones invisibles per a les polítiques socials i econòmiques d'uns quants d'aquests països, si bé al llarg del 2001 i 2002 s'han engegat diferents iniciatives governamentals adreçades a desenvolupar programes socials per a la infància. La realitat, avui dia, és una altra de totalment diferent ja

En la actualidad, la imagen de grupos de niños y jóvenes deambulando por las calles de muchas de las grandes ciudades en diversos países del mundo, se ha convertido en algo cotidiano y, cada vez, se observa con mayor frecuencia. También apreciamos actitudes de violencia entre ellos.

Desde edades muy tempranas pasan a formar parte del paisaje urbano en los países centroamericanos, realizando tareas de recogida de cartones, lustrando zapatos, realizando labores de adultos en pésimas condiciones laborales y de salubridad (garimpeiros en Brasil, niños en las minas en la India) o simplemente mendigando en las esquinas o en los semáforos. No debemos olvidar otra de las situaciones en las que cada vez se observa mayor presencia de menores y jóvenes; nos referimos al ámbito de la explotación sexual con fines comerciales, convirtiéndose en uno de los problemas más graves de captación de menores y jóvenes, hecho que se manifiesta por medio de redes locales, nacionales o internacionales.

La aparición de menores y jóvenes que viven en la calle es un fenómeno relativamente nuevo; se estima que en todo el mundo hay aproximadamente 150 millones de niños que trabajan o viven en las calles en situaciones de riesgo y con índices de extrema vulnerabilidad social.

Son personas que en la mayoría de los casos se encuentran invisibles para las políticas sociales y económicas de estos países; si bien a lo largo del 2001 y 2002 se han puesto en marcha diferentes iniciativas gubernamentales enfocadas al desarrollo de programas sociales para la infancia. La realidad, hoy en día, es total-

que aquests programes s'han mostrat totalment ineficaços per donar sortida a problemes que són estructurals.

En el cas de Nicaragua, no hi ha un programa de desenvolupament, ni tan sols un programa polític de desenvolupament nacional en el qual es faci un perfil de la població menor de 18 anys en risc i extrema vulnerabilitat social que pugui caracteritzar i quantificar la problemàtica i establir objectius a mitjà i llarg termini.

Sí que hi ha, no obstant això, un nombre profús de plans, programes, fòrums, plataformes de discussió i trobades centrades en la infància i l'adolescència en general, i per tant en la infància i l'adolescència en situació de vulnerabilitat i de risc social extrem. Per il·lustrar la situació general de Nicaragua respecte d'això, transcrivim les paraules de Carlos Emilio López, procurador especial per a la Infantesa i l'Adolescència (dependent del procurador general dels Drets Humans, nomenat pel govern mateix de la nació) en el Fòrum d'Avanços en la Prevenció i la Protecció de Víctimes de Violència Intrafamiliar i Sexual, dut a terme el passat mes d'octubre:

"Jo diria que som un país capdavanter a Amèrica Llatina en la definició de polítiques, plans, estratègies, mecanismes, definicions institucionals...; no obstant això, falta fer l'altre pas i passar del discurs jurídic a una pràctica social, d'aquesta definició macroinstitucional a línies d'accions concretes, específiques, tangibles, operatives, mesurables i que causin un impacte real. Per fer aquest pas cap a la implementació, es requereixen recursos econòmics, pressuposts, per a les insti-

mente distinta ya que estos programas se han mostrado ineficaces para dar salida a unos problemas que son estructurales.

En el caso de Nicaragua, no existe un programa de desarrollo, ni siquiera un programa político de desarrollo nacional, en el que se haga un perfil de la población menor de 18 años en riesgo y extrema vulnerabilidad social que pueda caracterizar y cuantificar su problemática y establecer objetivos a medio y largo plazo.

Sí existe, sin embargo, un profuso número de planes, programas, foros, plataformas de discusión y encuentros centrados en la infancia y la adolescencia en general, y por ende en la infancia y adolescencia en situación de vulnerabilidad y riesgo social extremo. Para ilustrar la situación general de Nicaragua al respecto, transcribimos las palabras de Carlos Emilio López, Procurador Especial para la Niñez y la Adolescencia (dependiente del Procurador General de los Derechos Humanos, nombrado por el propio gobierno de la Nación) en el "Foro de avances en la prevención y protección de víctimas de violencia intra familiar y sexual" celebrado el pasado mes de octubre:

"Yo diría que somos un país líder en América Latina en la definición de políticas, planes, estrategias, mecanismos, definiciones institucionales..., sin embargo, falta dar el otro paso y pasar del discurso jurídico a una práctica social, de esa definición macro-institucional a líneas de acciones concretas, específicas, tangibles, operativas, medibles y que causen un impacto real. Para dar ese paso hacia la implementación, se requieren recursos económicos, presupuestos, para las insti-

cions involucrades en la problemàtica social. Aquests recursos s'han de preveure en el pressupost general de la República i incorporar-se com a part de les polítiques econòmiques del país, així mateix, s'han d'incorporar en els plans de desenvolupament municipal."¹

Per altra banda, en el cas del Salvador, vàrem trobar que un 59,22% dels infants i dels adolescents es troba en una situació de pobresa extrema i de total manca d'oportunitats per accedir als recursos, la qual cosa ni tan sols els permet satisfer les seves necessitats més elementals com a éssers humans.

*tuciones involucradas en la problemática social, esos recursos deben contemplarse dentro del Presupuesto General de la Republica e incorporarse como parte de las políticas económicas del país, asimismo, deben incorporarse en los planes de desarrollo municipal."*¹

Por otra parte, en el caso de El Salvador, encontramos que un 59,22% de los niños y adolescentes, se encuentran en una situación de pobreza extrema y de falta total de oportunidades para acceder a los recursos, lo cual ni siquiera les permite satisfacer sus necesidades más elementales como seres humanos.

1. Extret de l'article aparegut en el número de febrer de la revista nicaragüenca *Ángel de la Guarda*.
1. Extracto del artículo aparecido en el número de febrero de la revista nicaragüense "*Ángel de la Guarda*"

L'entorn en el qual es desenvolupa la majoria de la infantesa i l'adolescència salvadorenca continua essent no tan sols desavantatjós sinó francament alarmant. Almenys així ho reflecteix un informe recent de la UNICEF ("Situació dels drets de la infantesa i l'adolescència salvadorenca a deu anys de la Convenció sobre els Drets de l'Infant"), en el qual s'afirma que 1.568.368, el 59,21% del total, continua vivint en llars pobres sense disposar dels recursos necessaris per cobrir els costos de la balança bàsica i garantir, adequadament, el gaudi dels seus drets més elementals.

Més dramàtica es presenta encara la situació quan d'aquest més de milió i mig uns 737.553 infants i adolescents viuen en llars sotmeses a pobresa extrema, amb menys d'1 dòlar diari, i no tenen allò bàsic que els permeti cobrir les necessitats alimentàries per al seu desenvolupament.

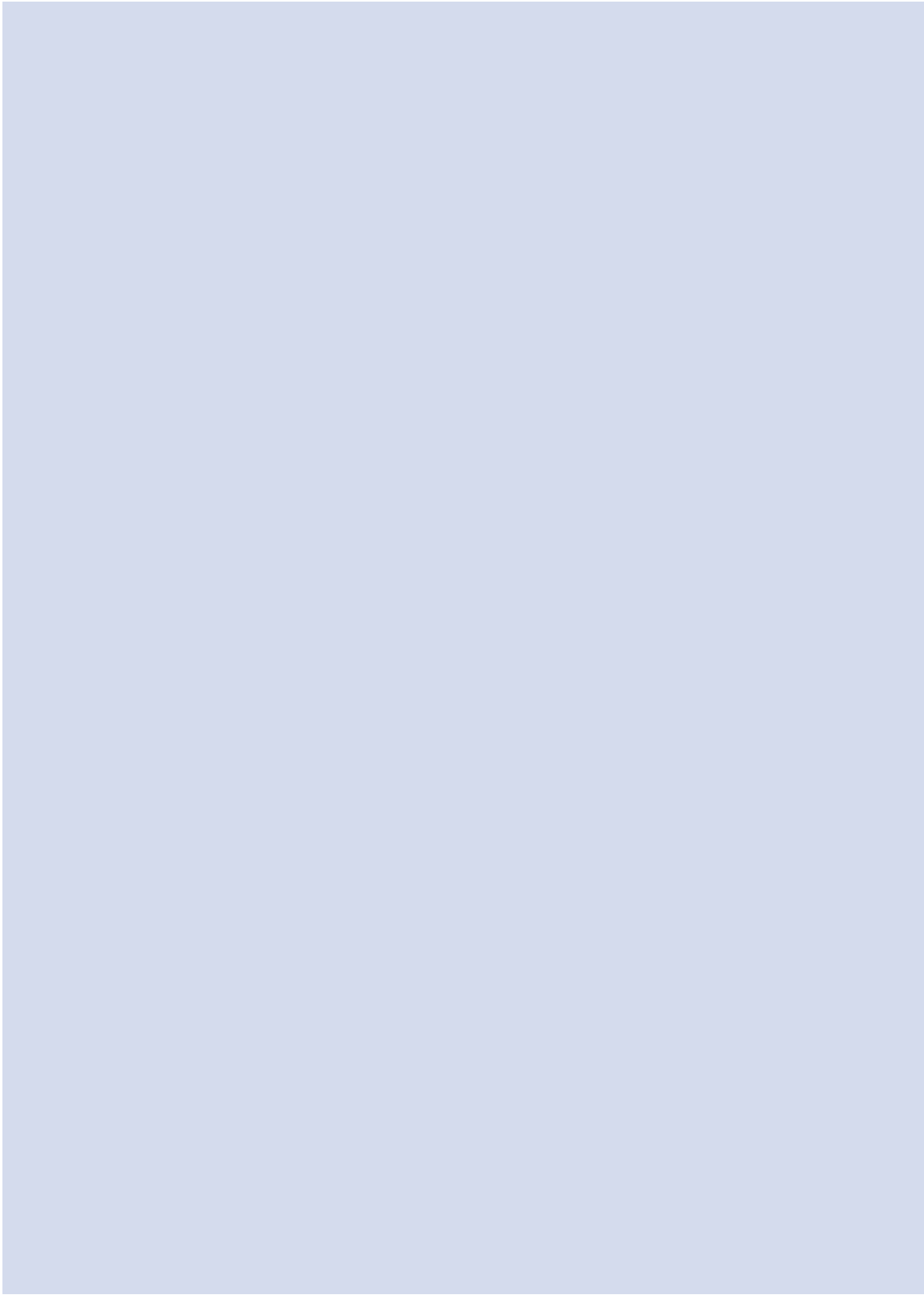
Aquest context permet fer estimacions que el 46,54% de la infantesa i l'adolescència salvadorenca (malgrat els assoliments dels darrers anys), no té accés als serveis de salut, educació, habitatge, aigua potable, energia elèctrica i serveis sanitaris, tots aquests considerats bàsics.

El entorno en que se desarrolla la mayoría de la infancia y adolescencia salvadoreña continúa siendo, no sólo desventajoso sino francamente alarmante. Al menos, así lo refleja un reciente informe de UNICEF ("Situación de los derechos de la niñez y adolescencia salvadoreña, a diez años de la Convención sobre los Derechos del Niño"), en el que se afirma que 1.568.368 niños, el 59,21% del total, continúa viviendo en hogares pobres, sin contar con los recursos necesarios para cubrir los costos de la canasta básica y poder garantizar, adecuadamente, el goce de sus derechos más elementales.

Más dramática se presenta aún la situación, cuando de este millón y medio, unos 737.553 niños y adolescentes viven en hogares sometidos a la extrema pobreza, viven con menos de 1 dólar diario y no tienen lo más básico que les permita cubrir las necesidades alimenticias para su desarrollo.

Este contexto permite hacer estimaciones en cuanto el 46,54% de la infancia y adolescencia salvadoreña (a pesar de los logros alcanzados en los últimos años), carece de acceso a los servicios de salud, educación, vivienda, agua potable, energía eléctrica y servicios sanitarios, todos ellos, considerados básicos.

**2. EL PROBLEMA DELS INFANTS, ADOLESCENTS I
JOVES EN SITUACIÓ DE RISC I
CONFLICTE SOCIAL A NICARAGUA I EL SALVADOR**
*2. EL PROBLEMA DE LOS NIÑOS, ADOLESCENTES Y
JÓVENES EN SITUACIÓN DE RIESGO Y
CONFLICTO SOCIAL EN NICARAGUA Y EL SALVADOR*

Els països de l'Amèrica Central viuen en condicions socials, econòmiques i polítiques bastant similars, la pobresa és un dels més grans problemes de desenvolupament humà que pateix la zona i també és el marc de referència mitjançant el qual es poden conceptualitzar les condicions de vida de la majoria de les famílies d'aquests països. Així mateix, la pobresa és la característica més comuna de les situacions d'exclusió dels sectors de població més febles, la qual cosa els duu a viure en un estat de dèficit que empitjora amb el pas dels anys i que repercuteix de manera directa en els més vulnerables i desprotegits, que no són altres que els menors.

La infància en aquests dos països viu una situació de constant i progressiva deterioració; milions d'infants i de joves són marginats i es troben sense poder accedir a una situació millor de creixement i desenvolupament, i s'enfronten amb situacions de precarietat i vulnerabilitat que no els permeten exercir els seus drets més elementals: la vida, l'alimentació, l'educació, la protecció familiar, la salut i, en definitiva, el dret a ser infant i passar per les diferents etapes evolutives fins a formar-se com a ciutadà integral.

El fet de no poder gaudir d'aquests drets fa que molts d'ells (més endavant parlarem de xifres) es vegin abocats a viure en la marginalitat i al carrer.

És convenient subratllar que la gran majoria de menors i joves en aquesta lamentable circumstància es troba fugint de situacions de violència familiar, de maltractaments o d'abusos sexuals, de famílies en què el grau de pobresa, de deterioració i de vulnerabilitat és elevat.

Los países de Centroamérica viven en condiciones sociales, económicas y políticas bastantes similares, siendo la pobreza uno de los mayores problemas de desarrollo humano que padece la zona y siendo, también, el marco de referencia a través del cual se pueden conceptualizar las condiciones de vida de la mayoría de las familias de dichos países. Asimismo, la pobreza es la característica más común de las situaciones de exclusión de los sectores de población más débiles, lo que les lleva a vivir en un estado carencial que empeora con el paso de los años y repercute de manera directa en los más vulnerables y desprotegidos, que no son otros que los menores.

La Infancia en estos dos países vive una situación de constante y progresivo deterioro; millones de niños y jóvenes están siendo marginados y se encuentran sin poder acceder a una mejor situación de crecimiento y desarrollo, enfrentándose a situaciones de precariedad y vulnerabilidad que no les permiten ejercer sus derechos más elementales: la vida, la alimentación, la educación, la protección familiar, la salud y, en definitiva, el derecho a ser niño y pasar por las diferentes etapas evolutivas hasta formarse en un ciudadano integral.

El no poder gozar de estos derechos hace que muchos de ellos (más adelante hablaremos de cifras) se vean abocados a vivir en la marginalidad y en situación de riesgo constante.

Es conveniente subrayar que la gran mayoría de menores y jóvenes en esta lamentable circunstancia se encuentra huyendo de situaciones de violencia familiar, de malos tratos o de abusos sexuales, de familias donde el grado de pobreza, deterioro y vulnerabilidad es importante.

2.1. Situació de la infància a Nicaragua

Nicaragua és un país on un alt percentatge de la seva població viu en condicions de pobresa: es tem que arribi al 60% dels cinc milions de nicaragüencs. Per tant, gairebé tres milions es troben en situació de pobresa severa, i almenys un de cada deu habitants en situació de pobresa extrema. D'aquests, la majoria són infants (diverses fonts parlen d'1.600.000 infants), per la qual cosa podria dir-se que la pobresa a Nicaragua té rostre d'infantesa. En un estudi realitzat pel FONIC (Agència Nacional de Benestar Social) i la UNICEF s'afirma que el 41,9% dels menors que passen pels carrers tenen entre 6 i 11 anys i el 49,2% tenen entre 12 i 18 anys.

Nicaragua, com la resta de països del món que es troben per sota de l'índex de desenvolupament humà, es caracteritza per una sèrie de factors que són els que ens indiquen la situació de pobresa que viu el país. Per exemple, el Ministeri de Salut, en un estudi sobre la situació de la salut de la infantesa nicaragüenca (2003), assenyala que al nord del país hi ha zones extremadament pobres com Ciudad Darío, Telpaneca, i poblacions de Nueva Segovia o Madriz, on gairebé la meitat dels infants s'enfronten amb problemes de desnutrició crònica, la qual cosa afecta el desenvolupament normal dels menors.

Aquest país es troba sumit en un procés d'empobriment, igual que molts de països de l'Amèrica Llatina i de l'Amèrica Central, amb una profunda crisi d'atur en el sector primari, cosa que aguditza el problema de la supervivència d'amples capes de la població.

2.1. Situación de la infancia en Nicaragua

Nicaragua es un país donde un alto porcentaje de su población vive en condiciones de pobreza: se teme que alcance el 60% de los cinco millones de nicaragüenses. Por tanto, casi tres millones se encuentran en situación de pobreza severa, y al menos uno de cada diez habitantes en situación de pobreza extrema. De éstos, la mayoría son niños y niñas, (diversas fuentes hablan de 1.600.000 niños) por lo que podría decirse que la pobreza en Nicaragua tiene rostro de niñez. Un estudio realizado por el FONIC (Agencia Nacional de Bienestar Social) y la UNICEF el 41,9% de los menores que deambulan por las calles tienen entre 6 y 11 años y el 49,2% tienen entre 12 y 18 años.

Nicaragua, como en el resto de países del mundo que se encuentran por debajo del índice de Desarrollo Humano, tiene por característica una serie de factores que son los que nos indican la situación de pobreza que vive el país. Por ejemplo, el Ministerio de Salud, en un estudio sobre la situación de salud de la niñez nicaragüense (2003), señala que en el norte del país hay zonas extremadamente pobres como Ciudad Darío, Telpaneca, y poblaciones de Nueva Segovia o Madriz, donde casi la mitad de los niños y niñas se enfrentan a problemas de desnutrición crónica, lo que afecta al desarrollo normal de los menores.

Este país se encuentra sumido en un proceso de empobrecimiento, al igual que muchos países de centro y Latinoamérica, con una profunda crisis de desempleo en el sector primario, lo que agudiza el problema de la supervivencia de amplias capas de la población.

En aquest sector, el segment que més conseqüències sofreix a causa d'aquesta situació és el format per menors i adolescents, que suposen el 50% de les persones en situació de pobresa segons un estudi sobre estratègia reforçada de creixement econòmic i reducció de la pobresa realitzat pel Govern nicaragüenc.

El grup de població amb més risc de vulnerabilitat és el format per infants dels 3 o 4 quatre anys fins a adolescents de 13 i 14 anys. Segons l'informe de CERFE, s'han identificat 6 factors de risc que defineixen la naturalesa de la vulnerabilitat infantil. Aquests factors estan relacionats amb 18 indicadors que donen una visió completa del grau de vulnerabilitat infantil a les diferents comunitats i són deficiències en l'àmbit de l'educació, la desnutrició, la incidència de diferents malalties lligades a infeccions respiratòries i gastrointestinals, la manca d'accés a programes de vacunació infantil i els alts índexs de mortalitat en infants de menys d'1 any.

Dentro de este sector, el segmento que mayor consecuencias sufre por esta situación, son los menores y adolescentes, que suponen el 50% de las personas en situación de pobreza según un estudio sobre Estrategia Reforzada de crecimiento Económico y Reducción de la Pobreza realizado por el gobierno nicaragüense.

El grupo de población con más riesgo de vulnerabilidad son los niños y niñas desde los 3 o 4 cuatro años hasta adolescentes de 13, 14 años. Según el informe de CERFE, se han identificado 6 factores de riesgo que definen la naturaleza de la vulnerabilidad infantil. Estos factores están relacionados con 18 indicadores que dan una visión completa del grado de vulnerabilidad infantil en las diferentes comunidades y son deficiencias en el ámbito de la educación, desnutrición, incidencia de diferentes enfermedades ligadas a infecciones respiratorias, gastrointestinales, falta de acceso a programas de vacunación infantil, altos índices de mortalidad en menores de menos de 1 año.

Un altre dels factors que incideixen en la problemàtica infantil és el tema de la formació i la capacitat de les mares en temes d'informació natal i neonatal, i també els programes específics de formació tenint en compte l'alt índex d'analfabetisme femení.

El medi ambient, la violació dels drets dels menors i els maltractaments són altres factors determinants a l'hora de parlar de vulnerabilitat infantil. Així mateix, cal tenir en compte l'accés problemàtic a l'aigua i les grans distàncies que han de recórrer els menors a peu per anar a l'escola, cosa que provoca que el grau d'absentisme escolar sigui alt.

2.2. Situació de la infància al Salvador

La situació de la infància i la joventut en risc i conflicte social al Salvador ha estat abordada en diferents estudis i investigacions des de la passada dècada dels 90. Tots analitzen les característiques que presenta el fenomen del risc social, tal com es va descriure amb anterioritat. No obstant això, hi ha una llacuna gairebé total —amb la destacable excepció de les investigacions de la FLACSO (Facultat Llatinoamericana de Ciències Socials)— pel que fa a investigacions i estudis referits als factors generals i específics de la vulnerabilitat extrema com a generadors de situacions de risc i conflicte social en els menors de 21 anys.

Segons estimacions del Ministeri de Salut Pública i Assistència Social (MSPAS), es podria dir, com hem comentat anteriorment, que el 59,22% dels infants i adolescents salvadorencs

Otro de los factores que inciden en la problemática infantil es el tema de la formación y la capacitación de las madres en temas de información natal y neonatal como también programas específicos de formación teniendo en cuenta el alto índice de analfabetismo femenino.

El medio ambiente, la violación de los derechos de los menores, y los malos tratos son otros de los factores determinantes a la hora de hablar de vulnerabilidad infantil. Asimismo, el acceso problemático del agua y las grandes distancias que tienen que recorrer los menores a pie para ir a la escuela hace que el grado de absentismo escolar sea alto.

2.2. Situación de la infancia en El Salvador

La situación de la infancia y la juventud en riesgo y conflicto social en El Salvador ha sido abordada en diferentes estudios e investigaciones desde la pasada década de los años 90. Todos ellos analizan las características que presenta el fenómeno del riesgo social, tal como se describió con anterioridad. Sin embargo, existe una laguna casi total (con la destacable excepción de las investigaciones de FLACSO-Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales) en investigaciones y estudios referidos a los factores generales y específicos de la vulnerabilidad extrema como generadores de situaciones de riesgo y conflicto social en los menores de 21 años.

Según estimaciones del Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social (MSPAS), se podría decir, como hemos comentado anteriormente, que el 59,22% de los niños y adolescentes salvadoreños sobreviven en

sobreviuen en situació de pobresa i de falta d'oportunitats, cosa que no els permet satisfer les condicions necessàries per cobrir els seus drets més elementals.

No obstant això, encara hi ha una situació més precària, ja que d'aquest percentatge es desprèn que hi ha un 27,85% que viu sotmès a pobresa extrema, la qual cosa vol dir que viuen en condicions econòmiques, socials i afectives especialment molt difícils, quasi de supervivència tant a escala familiar com a escala individual, sobretot quant als menors i joves que ja es troben en situació de carrer.

situación de pobreza y de falta de oportunidades; lo que no les permite tener garantizadas las condiciones necesarias para satisfacer sus derechos más elementales.

Sin embargo, aun existe una situación más precaria todavía ya que de este porcentaje se desprende que hay un 27,85% que vive sometido a extrema pobreza, lo que quiere decir que viven condiciones económicas, sociales y afectivas especialmente muy difíciles, casi de supervivencia, tanto a nivel familiar como a nivel individual, sobre todos en los menores y jóvenes que se encuentran viviendo en la calle.

...hi ha un 27,85% que viu sotmès a pobresa extrema...

...hay un 27,85% que vive sometido a extrema pobreza...

Sumades a les condicions socioeconòmiques i mediambientals difícils que afecten el desenvolupament social i econòmic dels infants i joves més vul-

Sumadas a las condiciones socioeconómicas y medioambientales extremadamente difíciles que afectan el desarrollo social y económico de los niños y jóvenes más vul-

nerables, hi ha altres característiques específiques que aparten el Salvador dels altres països en desenvolupament del seu entorn i que suposen una veritable amenaça per al desenvolupament humà sostenible del país a mitjà i llarg termini. I és que, a més dels paràmetres generals de vulnerabilitat vàlids per a altres països del seu entorn, **al Salvador es desenvolupen problemes específics que situen el nivell de sensibilitat al risc dels seus menors pobres entre els més alts del món.**

En el document Estado de la nación en desarrollo humano 1999, publicat pel Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), s'assenyala que "per a molts de nins i nines la seva participació en la societat queda interrompuda totalment com a resultat de les taxes de mortalitat existents". Així mateix, més de la meitat de les morts ocorregudes entre els infants menors de 5 anys són evitables, ja que entre les seves causes principals hi ha la deshidratació per diarrees, les infeccions respiratòries agudes i els parts prematurs amb baix pes del neonat.

nerables, se encuentran otras características específicas que apartan a El Salvador de los otros países en desarrollo de su entorno y suponen una verdadera amenaza para el desarrollo humano sostenible del país a medio y largo plazo. Y es que, además de los parámetros generales de vulnerabilidad válidos para otros países de su entorno, en El Salvador se desarrollan problemas específicos que sitúan el nivel de riesgo de sus menores entre los más altos del mundo.

En el documento "Estado de la Nación en desarrollo humano 1999" publicado por el Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo -PNUD- señala que "para muchos niños y niñas su participación en la sociedad queda interrumpida totalmente como resultado de las tasas de mortalidad existentes". Además, más de la mitad de las muertes ocurridas entre los niños y niñas menores de 5 años son evitables, ya que entre sus causas principales está la deshidratación por diarreas, las infecciones respiratorias agudas y los partos prematuros con bajo peso del neonato.

...més de la meitat de les morts ocorregudes entre els infants menors de 5 anys són evitables...

...más de la mitad de las muertes ocurridas entre los niños y niñas menores de 5 años son evitables...

Ara bé, per als infants que sobreviuen, l'oportunitat de participar plenament en la societat amb el desenvolupament de les seves capacitats productives queda fortament limitada per la manca de nutrició i d'educació, pel tracte incorrecte i escàs, i per l'accés nul als serveis socials més elementals.

Ahora bien, para los niños y niñas que sobreviven, la oportunidad de participar plenamente en la sociedad con el desarrollo de sus capacidades productivas queda fuertemente limitada por la falta de nutrición, educación, trato incorrecto, escaso y acceso nulo a los servicios sociales más elementales.

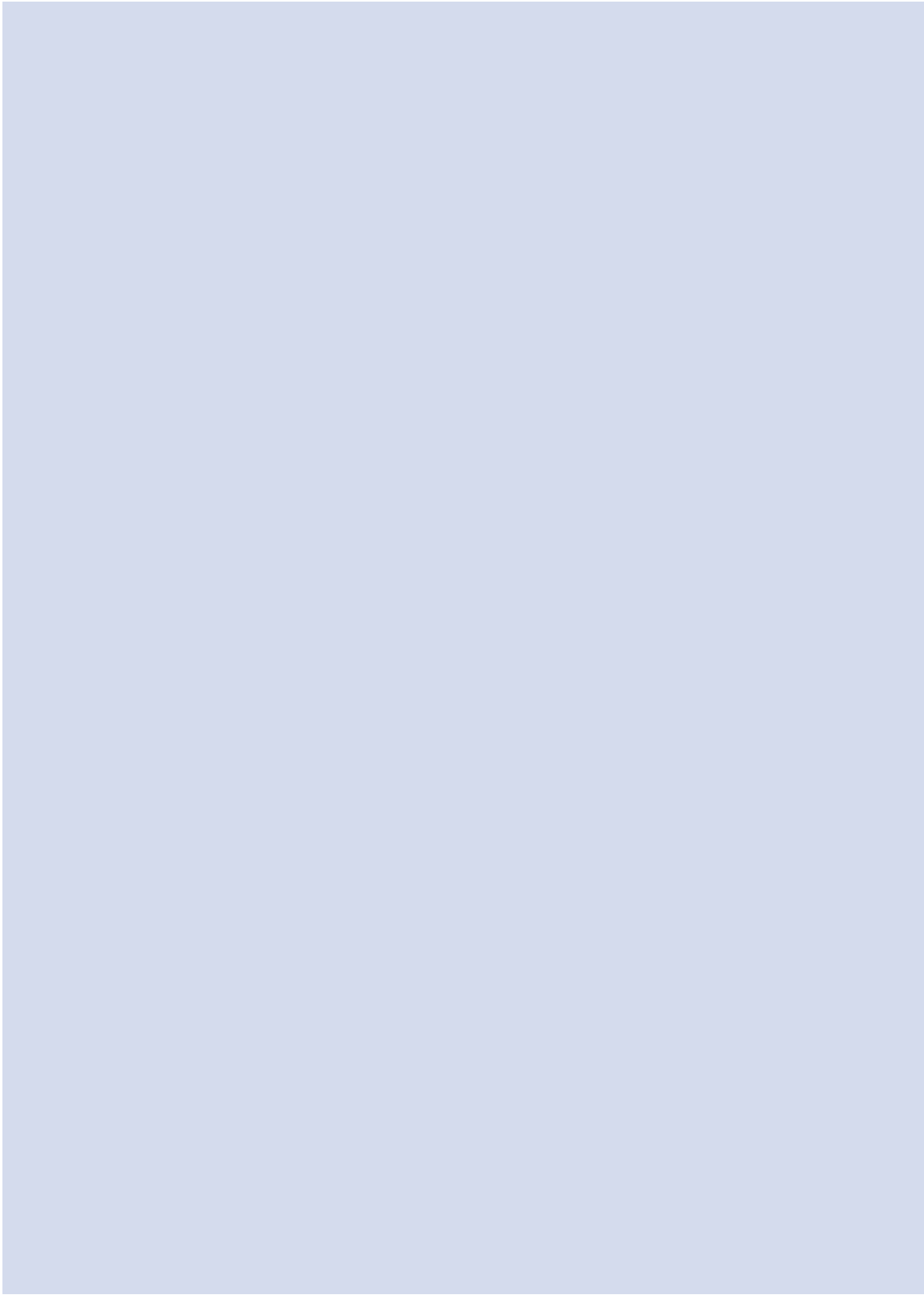
El primer símptoma és l'absentisme escolar. Després, l'itinerari cap a la marginació passa dels maltractaments a la casa i al carrer a l'explotació sexual o a ingressar a les bandes o "maras" cercant la pertinença a un grup amb el qual compartir afinitat.

Tota aquesta realitat de la infantesa i la joventut al Salvador contrasta obertament amb la gran quantitat de disposicions legals que assenyalen els menors com a éssers privilegiats en la protecció dels seus drets.

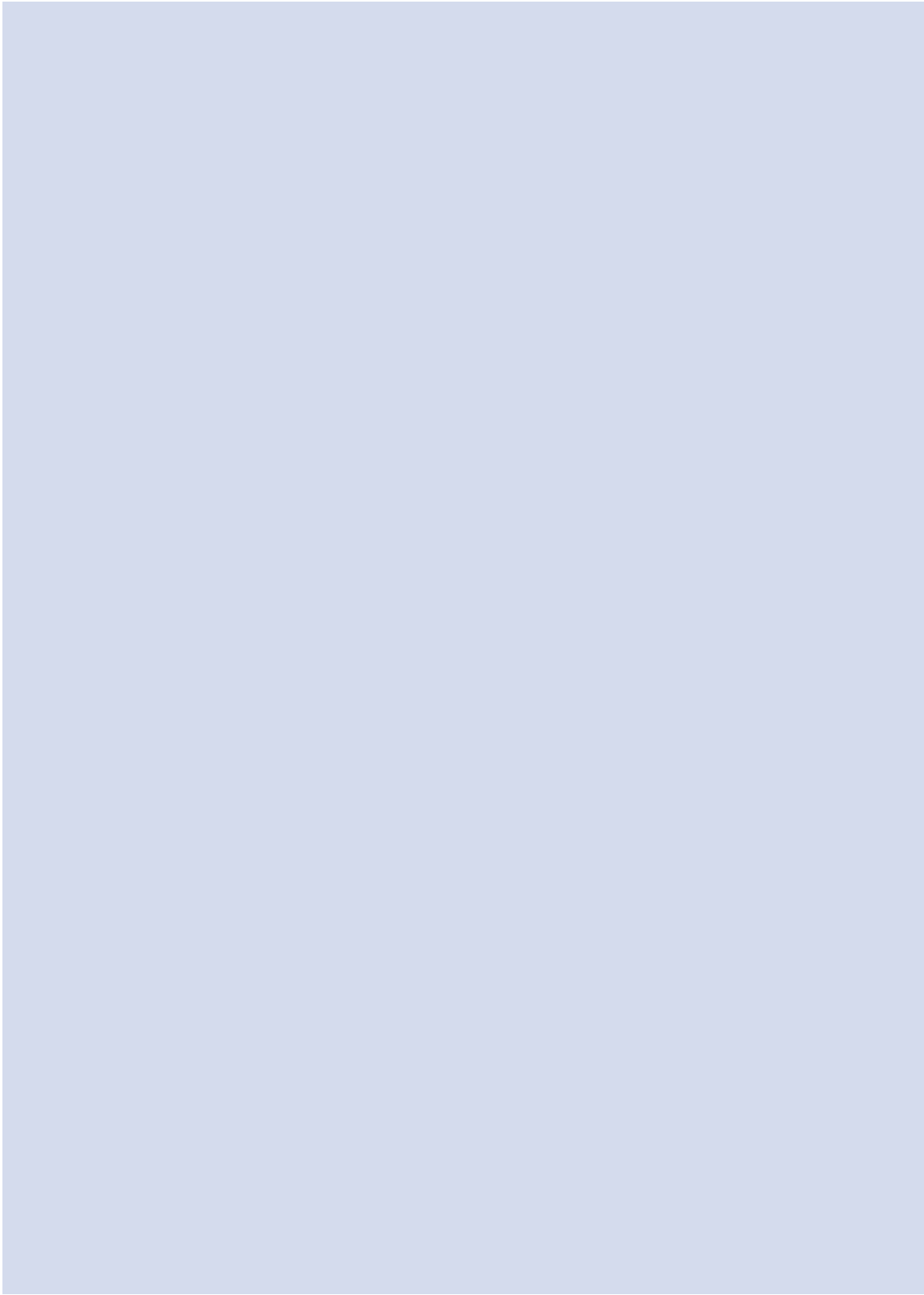
El primer síntoma es el absentismo escolar. Después, el itinerario hacia la marginación pasa de los malos tratos en la casa y en la calle a la explotación sexual o a ingresar en las pandillas o "maras" buscando la pertenencia a un grupo con el que compartir afinidad.

Toda esta realidad de la infancia y la juventud en El Salvador contrasta abiertamente con la gran cantidad de disposiciones legales que mencionan a los menores como seres privilegiados en la protección de sus derechos.

3. CERCANT LES CAUSES
3. BUSCANDO LAS CAUSAS

En un intent de presentar les raons que hi ha en l'origen del problema dels infants en situació de carrer i dels membres de bandes o "maras", s'hauria d'aclarir per què deim que considerem la infància a Nicaragua i al Salvador "infància en risc d'exclusió i situació de vulnerabilitat".

En un intento de presentar las razones que están en el origen del problema de los niños que viven en la calle y de los miembros de pandillas o "maras", se tendría que clarificar por qué decimos que consideramos a la infancia en Nicaragua y El Salvador "infancia en riesgo de exclusión y situación de vulnerabilidad".

...per què deim que considerem la infància a Nicaragua i al Salvador "infància en risc d'exclusió i situació de vulnerabilitat".

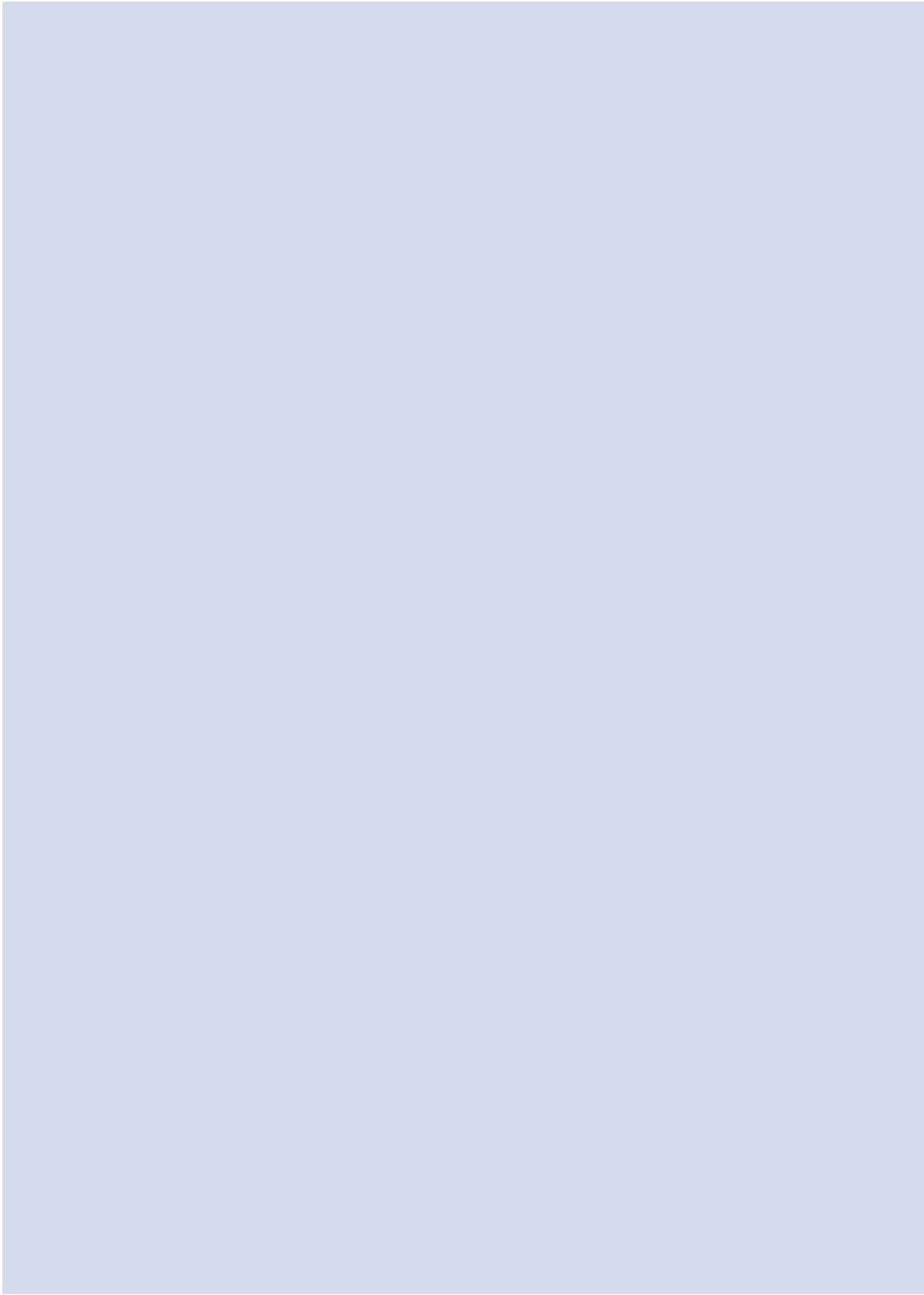
...por qué decimos que consideramos a la infancia en Nicaragua y El Salvador "infancia en riesgo de exclusión y situación de vulnerabilidad".

Es podria dir que quan es parla d'infància i d'adolescència en risc i vulnerabilitat es parla d'infants i d'adolescents en situació de pobresa i de falta d'oportunitats per garantir-los les condicions necessàries a l'hora de satisfer els seus drets més elementals.

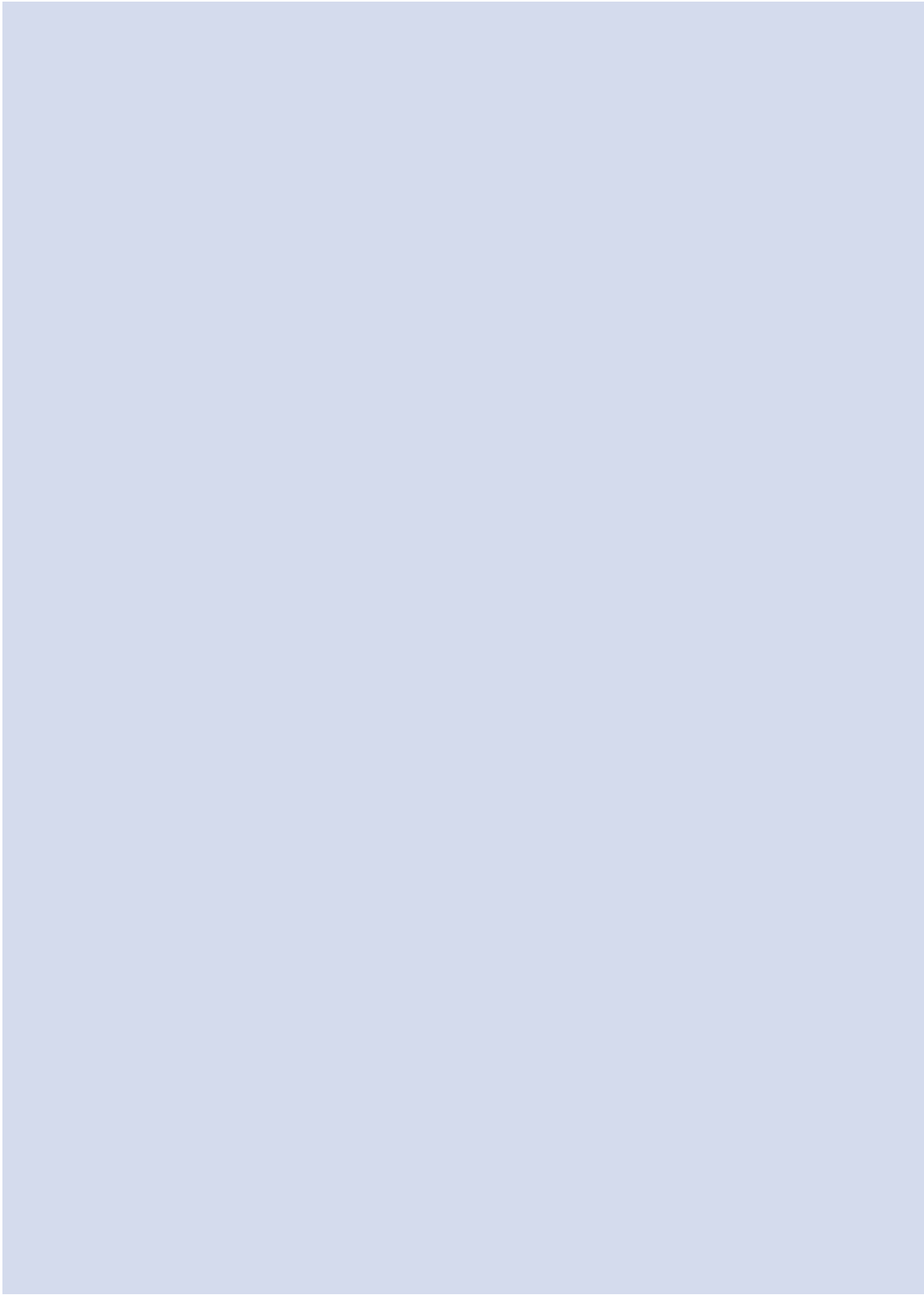
Se podría decir que cuando se habla de infancia y adolescencia en riesgo y vulnerabilidad estamos hablando de niños y adolescentes en situación de pobreza y de falta de oportunidades para garantizarles las condiciones necesarias a la hora de satisfacer sus derechos más elementales.

Veim, per tant, que no tan sols parlem de condicions socioeconòmiques (pobresa mancada d'oportunitats) i mediambientals (amuntegament familiar, habitatges precaris...), que són elements del context que afecten el desenvolupament social, sinó que el concepte de vulnerabilitat té molts més elements i factors que condueixen una família o persona a trobar-se fora de l'abast dels recursos bàsics.

Vemos, por lo tanto, que no sólo estamos hablando de condiciones socio-económicas (pobreza, falta de oportunidades) y medioambientales (hacinamiento familiar, viviendas precarias...), que son elementos del contexto que afectan al desarrollo social, sino que el concepto de vulnerabilidad tiene muchos más elementos y factores que contribuyen a conducir a una familia o persona a encontrarse fuera del alcance de los recursos básicos.

**4. FACTORS QUE PROPICIEN LES SITUACIONS DE RISC I
CONFLICTE SOCIAL DELS MENORS D'EDAT A NICARAGUA**
*4. FACTORES QUE PROPICIAN LAS SITUACIONES DE RIESGO
Y CONFLICTO SOCIAL DE NIÑOS EN NICARAGUA*

La situació de guerra per la qual ha passat el país. Es calcula que hi ha uns 24.000 infants que han perdut un dels progenitors i un 10% que ha perdut els dos.

La ruptura dels llaços familiars, per la immigració cap a les ciutats o cap a l'estranger. Segons dades d'un estudi realitzat per la UNICEF el 1994, més de 200.000 menors i les seves famílies han estat desplaçats.

Les taxes de natalitat de la població són molt altes (3,9 infants per dona) tenint en compte les condicions socioeconòmiques en les quals es troben aquestes dones.

La situación de guerra por la que ha pasado el país. Se calcula que hay unos 24.000 niños que han perdido a uno de los progenitores y un 10 % ha perdido los dos.

La ruptura de los lazos familiares, por la inmigración hacia las ciudades o hacia el extranjero. Según datos de un estudio realizado por UNICEF en 1994, mas de 200.000 menores y sus familias han sido desplazados.

Las tasas de natalidad de la población son muy altas (3,9 niños por mujer) teniendo en cuenta las condiciones socioeconómicas en las que se encuentran estas mujeres.

L'escassa qualitat de l'habitatge. Un 40% de nines i nins no té accés a l'aigua potable, les cases on viuen no tenen llum, ni canalització d'aigües brutes ni serveis de sanejament.

La escasa calidad de la vivienda. Un 40% de niñas y niños no tiene acceso al agua potable, las casas donde viven no tienen luz ni canalización de aguas sucias ni servicios de saneamiento.

La inseguretat territorial. L'Amèrica Central sofreix unes condicions mediambientals molt adverses per fenòmens naturals. En la majoria dels països hi ha una ocupació descontrolada del territori sense planificació ni identificació de zones segures.

Condicions de salut molt precàries, amb escasses mesures de prevenció; accés als serveis de salut molt limitats, especialment per a la població rural (per arribar fins al servei de salut més pròxim en alguns llocs es necessita un dia). Aquestes dificultats s'accentuen en el cas de sectors de població amb alts índexs de vulnerabilitat. La desnutrició afecta més del 20% dels infants, també exposats a patologies gastrointestinals o a infeccions respiratòries greus, produïdes per falta de serveis i d'atenció sanitària.

La UNICEF, en un estudi que coincideix amb altres de realitzats per Nacions Unides, diu que al voltant del 90% de la població rural infantil viu en situació de misèria extrema.

La taxa de mortalitat infantil és una de les principals preocupacions de les comunitats rurals. Capes àmplies de la població de menors i joves no es troben vacunades correctament o se'ls ha aplicat una vacunació incompleta.

Grans limitacions per accedir al treball, tant per compte propi com per compte aliè; també tenen dificultats per accedir a una altra font d'ingressos (per exemple, terra per cultivar). Pràcticament no hi ha sectors. Hi ha un fort corrent migratori que en el cas de Nicaragua es desplaça cap a Costa Rica.

La inseguridad territorial. Centro América sufre unas condiciones medioambientales muy adversas por los fenómenos naturales. En la mayoría de los países existe una ocupación descontrolada del territorio sin planificación ni identificación de zonas seguras.

Condiciones de salud muy precarias, con escasas medidas de prevención; acceso a los servicios de salud muy limitados, especialmente para la población rural (para llegar hasta el servicio de salud más próximo en algunos lugares se necesita un día). Estas dificultades se acentúan en el caso de sectores de población con altos índices de vulnerabilidad. La desnutrición afecta a más del 20% de los niños que también están expuestos a patologías gastrointestinales o a infecciones respiratorias graves, producidas por falta de servicios y atención sanitaria.

UNICEF, en un estudio que coincide con otros realizados por Naciones Unidas, dice que alrededor del 90% de la población rural infantil vive en situación de miseria extrema.

La tasa de mortalidad infantil es una de las principales preocupaciones de las comunidades rurales. Amplias capas de la población de menores y jóvenes no están vacunados correctamente o cuentan con una vacunación incompleta

Grandes limitaciones para acceder al trabajo, tanto por cuenta propia como por cuenta ajena; también tienen dificultades para acceder a otra fuente de ingresos (por ejemplo, tierra para cultivar). Práctica inexistencia de sectores. Hay una fuerte corriente migratoria que en el caso de Nicaragua se desplaza hacia Costa Rica.

Falta de promoció en educació i formació en els diferents grups d'edat. Només el 7,1% dels municipis tenen escola secundària. A l'escola primària l'absentisme arriba al 82,7% en edats entre els 6 i 13 anys. En zones rurals els menors treballen en la recollida de cafè o en altres tasques agrícoles, i les nines recorren llargues distàncies per cercar aigua o es responsabilitzen de tenir cura dels germans menors mentre els pares treballen al camp.

Discriminació de gènere. Les nines i les joves sofreixen formes de discriminació i violència. La pressió social de l'entorn, la cultura de submissió de les dones i la violència en ocasions habitual en la pròpia família fan que des de petites les nines assumeixin un rol de subordinació respecte de l'home.

Falta de promoción en educación y formación en los diferentes grupos de edad. Sólo el 7,1% de los municipios tienen escuela secundaria. En la escuela primaria el absentismo llega al 82,7% en edades entre 6 y 13 años. En zonas rurales los menores trabajan en la recogida del café u otras tareas agrícolas y las niñas recorren largas distancias para buscar agua o se responsabilizan del cuidado de los hermanos menores mientras los padres trabajan en el campo.

Discriminación de género: las niñas y las jóvenes sufren formas de discriminación y violencia. La presión social del entorno, la cultura de sumisión de las mujeres y la violencia, en ocasiones habitual dentro de la propia familia, hacen que desde pequeñas las niñas asuman un rol de subordinación respecto del hombre.

Dificultats per accedir a la comunicació, que és dolenta a les zones rurals, amb un elevat cost dels mitjans de comunicació per al poder adquisitiu de les famílies, etc.

Poca eficàcia de les administracions públiques. Hi ha molt poca qualitat en el desplegament de l'ordre institucional i falta de compliment dels drets més elementals.

La unió d'aquests factors desemboca, moltes de vegades, en la sortida dels infants de les llars cap al carrer, com a forma de procurar-se la vida sigui com sigui. Segons dades del Ministeri de Treball de Nicaragua, hi ha al voltant de 350.000 menors que fan feina en diferents activitats a tot el país.

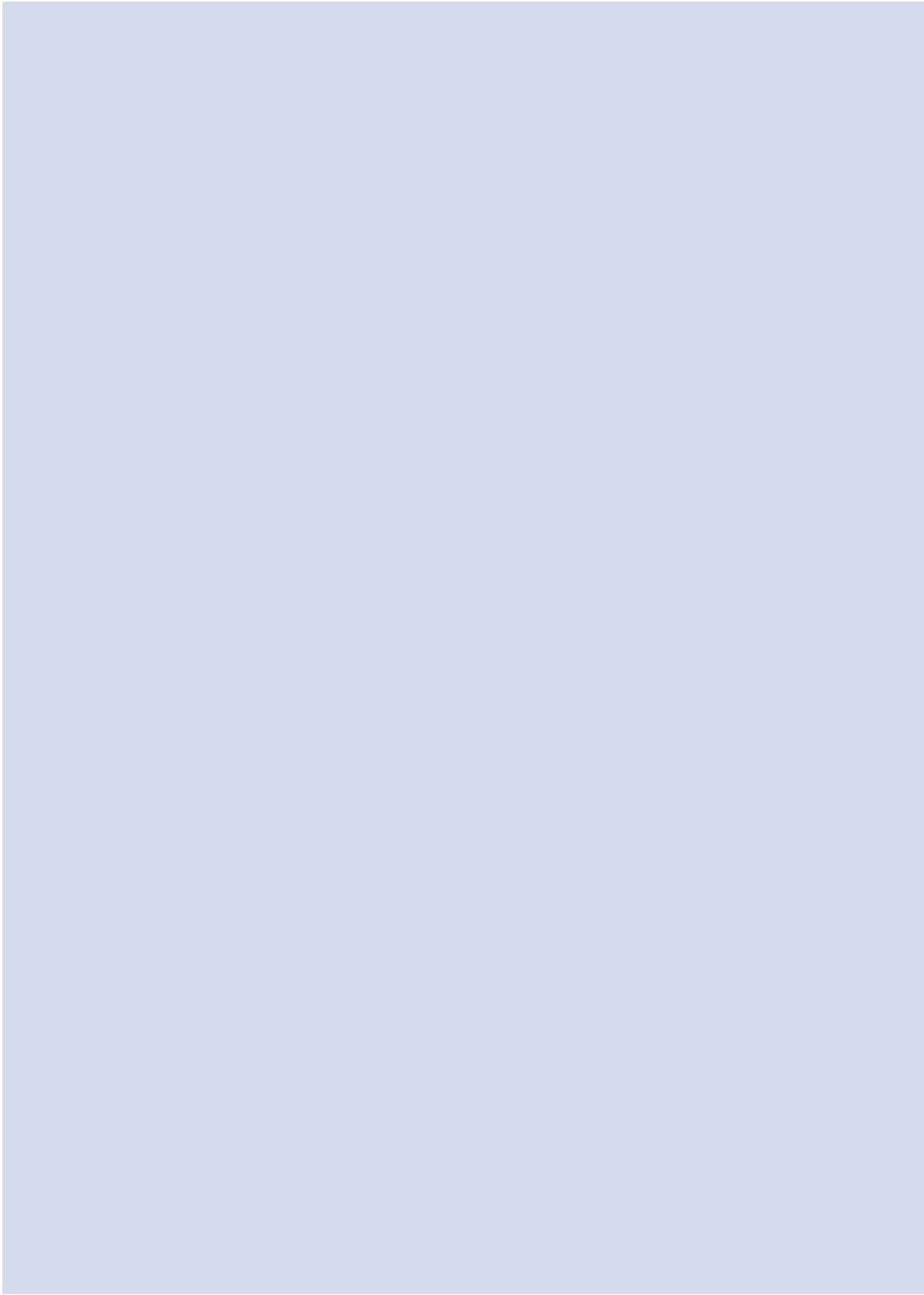
Dificultades de acceso a la comunicación, mala comunicación en las zonas rurales, elevado coste de los medios de comunicación para el poder adquisitivo de las familias, etc.

Poca eficacia de las administraciones públicas: existe muy poca calidad en el despliegue y gestión del orden institucional y falta de cumplimiento de los derechos más elementales.

La unión de estos factores desemboca, en muchas ocasiones, en la salida de los niños de sus hogares hacia la calle como forma de procurarse la vida sea como sea. Según datos del Ministerio de Trabajo de Nicaragua hay alrededor de 350.000 menores que trabajan en diferentes actividades en todo el país.

**5. FACTORS QUE PROPICIEN EL RISC I EL CONFLICTE
SOCIAL DELS MENORS D'EDAT AL SALVADOR**
***5. FACTORES QUE PROPICIAN EL RIESGO Y CONFLICTO
SOCIAL DE LOS NIÑOS EN EL SALVADOR***

El 59,21% de la població d'infants i d'adolescents (1.568.368) viuen en llars pobres. D'aquests, uns 737.553 viuen en llars de pobresa extrema, amb menys d'un dòlar al dia.

Podem estimar que el 46,54% de la infància i l'adolescència salvadorenca no té accés als serveis de salut, a l'educació, a l'habitatge, a l'aigua potable, a l'energia elèctrica, etc. A més d'aquestes mancances, podem esmentar les següents:

- Elevadíssimes taxes de **densitat de població**.
- **Cultura de dominació** en les relacions interpersonals.
- Alts índexs d'amuntegament i de **violència intrafamiliar**.
- La **taxa de mortalitat infantil** al Salvador en menors d'un any és de 32 per cada 1.000 naixements vius; el 90% és a causa de diarrees i d'infeccions de les vies respiratòries. La majoria d'aquestes morts es podrien evitar.
- **La salut.** Les principals causes de consulta de menors i fins als 14 anys són infeccions diarreiques, parasitisme intestinal i infeccions respiratòries. A partir dels 15 anys, són les consultes relacionades amb l'embaràs i el part. L'11% dels fills de mares adolescents neix amb baix pes; un 20% rep la lactància només durant els tres primers mesos i el 90% dels menors de 5 anys no rep immunització adequada.

Fins al juny de 1999 es varen registrar 2.742 casos d'infectats pel VIH, dels quals 145 pertanyen als grups d'edat

El 59,21% de la població de niños y adolescentes (1.568.368) viven en hogares pobres. De éstos, unos 737.553 viven en hogares de extrema pobreza, con menos de un dólar al día.

Podemos estimar que el 46,54% de la infancia y adolescencia salvadoreña no tiene acceso a los servicios de salud más básicos como educación, vivienda, agua potable, energía eléctrica, etc. Aparte de estas carencias, podemos mencionar:

- *Elevadísimas tasas de **densidad de población**.*
- ***Cultura de dominación** en las relaciones interpersonales.*
- *Altos índices de hacinamiento y **violencia intra familiar**.*
- *La **tasa de mortalidad infantil** en El Salvador en menores de un año es de 32 por cada 1000 nacidos vivos; el 90% por causa de diarreas e infecciones de las vías respiratorias. La mayoría de estas muertes se podrían evitar.*
- ***La salud:** Las principales causas de consulta de menores hasta los 14 años son por infecciones diarreicas, parasitismo intestinal e infecciones respiratorias. A partir de los 15 años, las consultas están relacionadas con el embarazo y el parto. El 11% de los hijos de madres adolescentes nace con bajo peso; un 20% recibe la lactancia solo durante los tres primeros meses y el 90% de menores de 5 años no recibe inmunización adecuada.*

Hasta junio de 1999 se registraron 2.742 casos de infectados por el VIH, de los cuales 145 pertenecen al grupo de edad

de 0 a 14 anys, 523 al grup de 15 a 24, i 1.071 infectats pertanyen al grup més nombrós, que és entre els 25 i 30 anys.

- **L'educació.** L'any 1999, de 698.783 menors que no anaven a escola, 269.458 tenien entre 4 i 6 anys. Les causes de l'absència són les desfavorables condicions econòmiques i l'analfabetisme dels pares.

de 0 a 14 años, 523 al grupo de 15 a 24 años y 1.071 infectados pertenecen al grupo más numeroso que es el de 25 a 30 años.

- **La educación.** En el año 1999, de 698.783 menores que no iban a la escuela, 269.458 tenían entre 4 y 6 años. Las causas de la ausencia son las desfavorables condiciones económicas y el analfabetismo de los padres.

- **Els terratrèmols del 2001** varen agreujar les condicions de salut i d'educació de la infància i l'adolescència, amb una incidència devastadora a les famílies amb alt nivell de precarietat. A més varen causar danys molt importants a la infraestructura nacional, en particular als serveis utilitzats pels menors: 1.566 escoles, 23 hospitals i 121 unitats de salut.

- **Los terremotos del 2001** agravaron las condiciones de salud y educación de la infancia y adolescencia, con una incidencia devastadora en las familias con alto nivel de precariedad. Además causaron daños muy importantes en la infraestructura nacional, en particular, en aquellos servicios utilizados por los menores: 1.566 escuelas, 23 hospitales y 121 unidades de salud.

Generalment molts d'infants i adolescents damnificats habiten ara de forma permanent en instal·lacions precàries, cobertes per làmines metàl·liques de 4 x 6 metres, que es varen distribuir en el primer moment en l'actuació d'emergència i que són conegudes com microones per l'extrema calor que suporten les famílies que hi viuen.

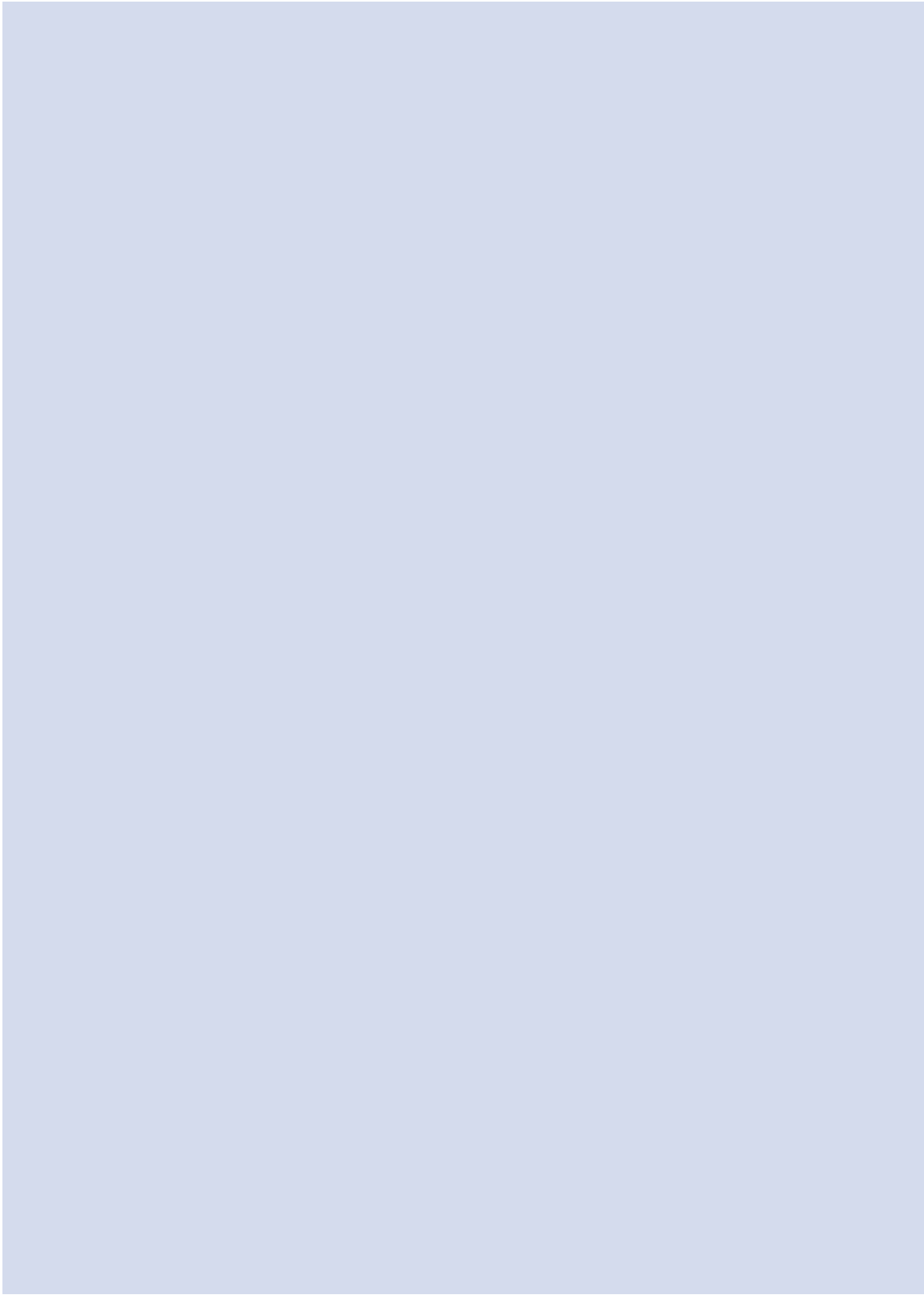
- **El flux migratori del camp a les ciutats** no pot ser absorbit pel mercat de treball, tremendament precari i segmentat.
- **L'altíssim flux d'immigracions internacionals** desintegra les famílies que queden quan el pare o la mare se'n va a l'estranger (en el cas del Salvador van majoritàriament als Estats Units).
- **L'elevat índex de violència** (física, psicològica, de gènere i per edat) és la conseqüència d'alguns factors específicament nacionals, com la guerra civil (acabada fa poc), la cultura de dominació en les relacions interpersonals, la desigualtat per edat i gènere, i l'explosiva taxa de densitat de la població.

El conjunt d'aquests factors, units a la pobresa extrema, són la base de la **vulnerabilitat i el risc social** per a infants i joves sotmesos a la violència intrafamiliar, a la paternitat irresponsable o a l'abandó, a l'abús sexual especialment en nines, a les violacions, als avortaments clandestins, als embarassos en l'adolescència, a l'increment de la incidència del VIH/SIDA i a l'explotació sexual o la prostitució infantil.

Generalmente muchos niños y adolescentes damnificados habitan ahora de forma permanente en instalaciones precarias, cubiertas por láminas metálicas de 4x6 metros que se distribuyeron en el primer momento de la emergencia y que son conocidas como microondas por el extremo calor que soportan las familias que viven en ellas.

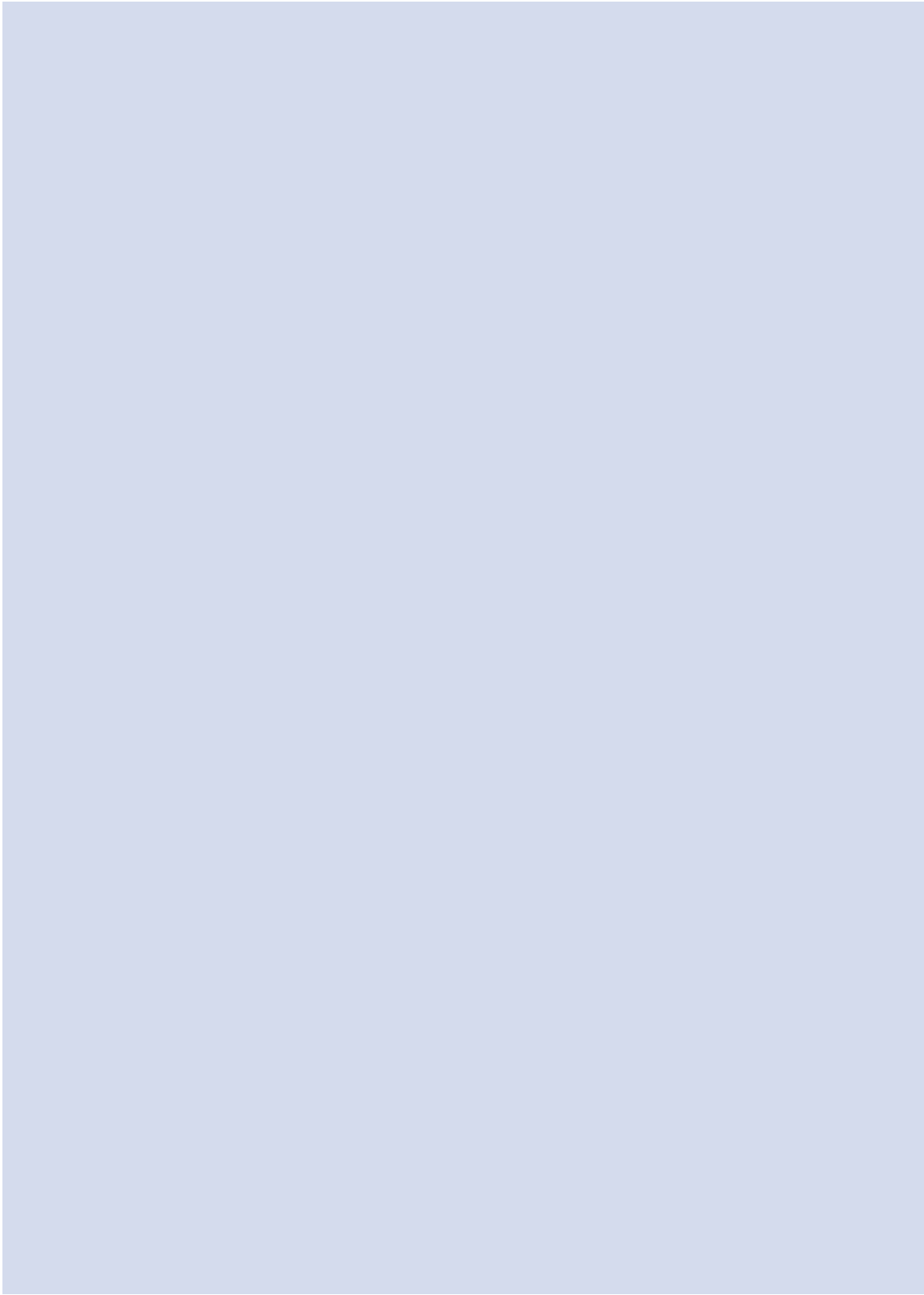
- **El flujo migratorio del campo a las ciudades** no puede ser absorbido por el mercado de trabajo, tremendamente precario y segmentado.
- **El altísimo flujo de inmigraciones internacionales** desintegra a las familias cuando el padre o la madre se van al extranjero (en el caso de El Salvador emigran, especialmente, a los Estados Unidos de América).
- **El elevado índice de violencia** (física, psicológica, de género y por edad) es la consecuencia de algunos factores específicamente nacionales, como la guerra civil (acabada recientemente), la cultura de dominación en las relaciones interpersonales, la desigualdad por edad y género y la explosiva tasa de densidad de la población.

El conjunto de éstos factores, unidos a la pobreza extrema, son la base de la vulnerabilidad y el riesgo social para niños y jóvenes sometidos a la violencia intra familiar, a la paternidad irresponsable o abandono, el abuso sexual especialmente en niñas, abortos clandestinos, embarazos en la adolescencia, el incremento en la incidencia del VIH/SIDA y la explotación sexual o prostitución infantil.

**6. CARACTERÍSTIQUES DE LA POBLACIÓ DE PERSONES
MENORS EN SITUACIÓ DE CARRER I PERTANYENTS A
"MARAS" I BANDES**

***6. CARACTERÍSTICAS DE LA POBLACIÓN MENOR
QUE VIVE EN LA CALLE E INTRODUCIDOS EN
LAS "MARAS" O PANDILLAS***

Infants en situació de carrer

S'estima que en el món hi ha devers 100 milions d'infants que viuen i treballen als carrers de les grans ciutats. D'aquests, 40 milions viuen al països de l'Amèrica Llatina i Central.

La seva característica general és el desarrelament familiar. Un 75% té algun vincle familiar, però passen la major part de la seva vida als carrers fent treballs irregulars, mendicant, netejant cotxes o cometent petits robatoris per tal de complementar els ingressos familiars. Quant a l'educació, molts no han passat del quart grau. L'altre 25% viu als carrers, sense cap llaç familiar, en companyia de grups de nins i nines deambulants per edificis abandonats, sota els ponts, a portals, parcs públics o mercats. Dormen on poden, i recorren sovint a la prostitució o al robatori per poder sobreviure.

Provenen d'ambients molt durs i conflictius, i fan del carrer el seu hàbitat per fugir de situacions insuportables. Així, s'exposen a situacions potser encara pitjors, com ara l'explotació laboral, els abusos i l'explotació infantil, la violència sexual, la desnutrició, la marginalitat i el conflicte amb la llei, i a àmbits marginals de drogues i prostitució.

Hi ha devers 15.000 menors entre 7 i 14 anys als carrers de Managua, orfes de guerra, fills de famílies desintegrades, infants abandonats... Són potencials inhaladors de cola ("huelepegas"). S'estima que són prop de 30.000 si comptem des d'edats primerenques fins al 18 anys. Estar al carrer afavoreix el consum de drogues i la transgressió social.

Niños en la calle

Se estima que en el mundo hay alrededor de 100 millones de niños y niñas que viven y trabajan en las calles de las grandes ciudades. De éstos, 40 millones viven en los países de Centro América y Latinoamérica.

La característica general es el desarraigo familiar. Un 75% mantiene algún vínculo familiar, pero pasan la mayor parte de su vida en las calles realizando trabajos irregulares, mendigando, limpiando coches, o cometiendo pequeños robos para poder complementar los ingresos familiares. En cuanto a la educación, muchos de ellos no han pasado del cuarto grado. El otro 25% vive en la calle, sin ningún lazo familiar, en compañía de grupos de niños y niñas, deambulando por edificios abandonados, debajo de los puentes, en portales, en parques públicos o mercados. Duermen donde pueden y recurren a menudo a la prostitución o al robo para poder sobrevivir.

Proviene de ambientes muy duros y conflictivos, y hacen de la calle su hábitat para huir de situaciones insuportables. De esta manera se exponen a situaciones peores como, por ejemplo, la explotación laboral, abusos y explotación infantil, violencia sexual, desnutrición, marginalidad y conflicto con la Ley, ámbitos marginales de droga y prostitución.

Hay alrededor de 15.000 menores entre 7 i 14 años en las calles de Managua, huérfanos de guerra, hijos de familias desintegradas, niños abandonados... Son potenciales inhaladores de cola (huele pegas) ; se estima que son alrededor de 30.000 niños y jóvenes si contamos desde edades tempranas hasta los 18 años. El estar en la calle favorece el consumo de drogas y la transgresión social.

Un infant acaba vivint al carrer perquè intenta fugir d'un infern diari de violència, de desatenció i d'escassetat material. Recordem que pobresa no és tan sols falta de diners, és també manca de possibilitats per al desenvolupament.

A Managua els infants es troben als mercats, a les terminals d'autobusos o als semàfors venent coses o mendicant.

Al Salvador la situació no és diferent, encara que és més precària i perillosa que a Nicaragua a causa de l'elevat índex de violència que hi ha al país.

Un niño acaba viviendo en la calle porque intenta huir de un infierno diario de violencia, desatención y escasez material. Recordemos que pobreza no es sólo falta de dinero; es también ausencia de posibilidades para el desarrollo.

En Managua los niños y niñas se encuentran en los mercados, en las terminales de autobuses, o en los semáforos vendiendo cosas o mendigando.

En El Salvador la situación no es diferente, aunque es mucho mas precaria y peligrosa que en Nicaragua, debido al elevado índice de violencia que existe en el país.

Els infants del carrer solen consumir drogues, en molts de casos són inhaladors de Resistol (una marca comercial de cola adhesiva); es mouen en àmbits de prostitució i pateixen nombroses malalties, sense descartar la sida, que en aquests països representa una sentència de mort ateses les deficiències del sistema sanitari i la impossibilitat d'accedir als tractaments, de cost elevadíssim.

En la societat salvadorena les **bandes juvenils** violentes o "**maras**" ocupen diàriament un espai en els mitjans de comunicació, sempre en articles amb una visió molt distorsionada i sensacionalista que afavoreixen la criminalització dels grups de joves i menors. No es té en compte que es tracta realment d'un problema social lligat a la falta d'oportunitats, a les poques perspectives en educació i en formació ocupacional, i a les escasses o nul·les possibilitats de treball en condicions dignes.

Los niños de la calle suelen consumir drogas, en muchos casos, son inhaladores de Resistol (una marca comercial de cola adhesiva); se mueven en ámbitos de prostitución y sufren numerosas enfermedades, sin descartar el sida que en estos países representa una sentencia de muerte debido a las deficiencias del sistema sanitario y a la imposibilidad de acceder a los tratamientos, de coste elevadísimo.

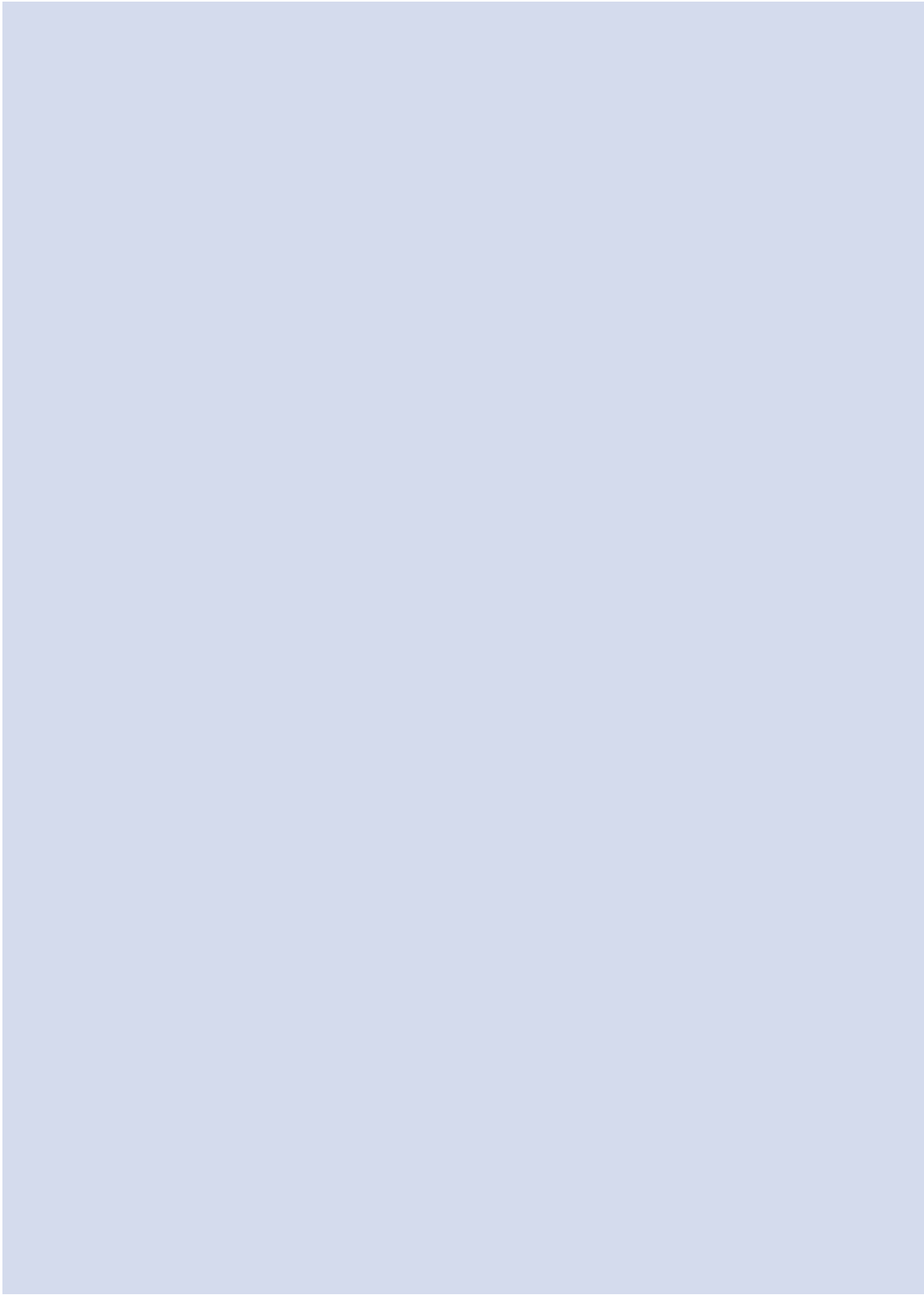
En la sociedad salvadoreña las pandillas juveniles violentas o maras ocupan diariamente un espacio en los medios de comunicación. Siempre en artículos con una visión muy distorsionada y sensacionalista que favorecen la criminalización de los grupos de jóvenes y menores. No se tiene en cuenta que se trata realmente de un problema social ligado a la falta de oportunidades, a las pocas perspectivas en educación o formación ocupacional y a las escasas o nulas posibilidades de trabajo en condiciones dignas.

En la societat salvadorena les bandes juvenils violentes o "maras" ocupen diàriament un espai en els mitjans de comunicació.

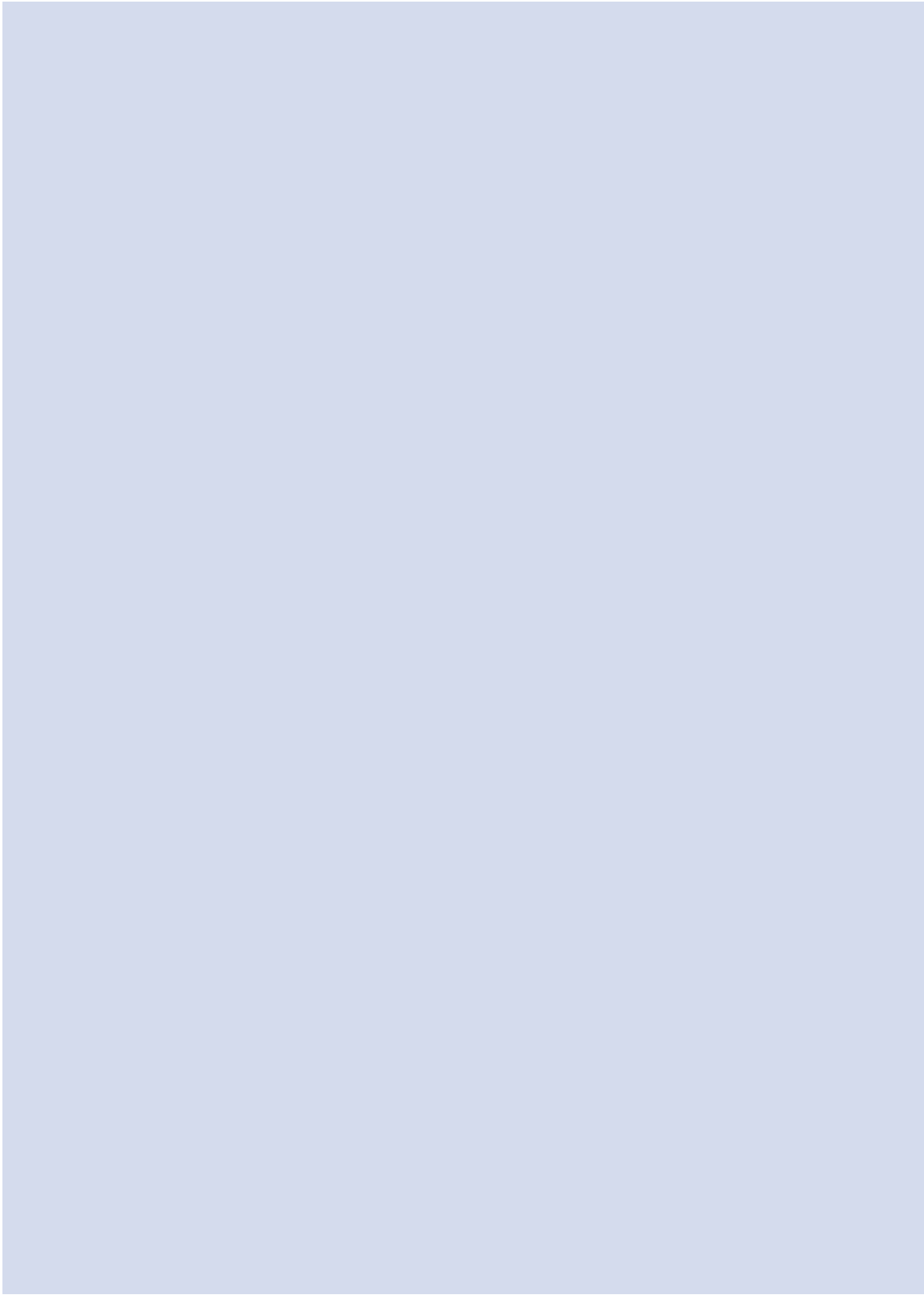
En la sociedad salvadoreña las pandillas juveniles violentas o maras ocupan diariamente un espacio en los medios de comunicación.

La majoria dels menors del carrer acaben en el món de la delinqüència, en el món de les "maras".

La mayoría de los menores de la calle terminan en el mundo de la delincuencia o en el mundo de las "maras".

**7. ALGUNES DE LAS SITUACIONES PER LES QUALS PASSEN
ELS INFANTS QUE VIUEN AL CARRER**
*7. ALGUNAS DE LAS SITUACIONES POR LAS QUE PASAN
LOS NIÑOS QUE VIVEN EN LA CALLE*

Abusos i explotació infantil. Hi cauen infants que, a vegades, hi recorren per aconseguir ingressos familiars, o perquè intenten fugir de situacions conflictives ja sigui d'abandonament afectiu o d'abusos i maltractaments a les pròpies famílies.

El **maltractament infantil** és un comportament heretat d'una generació a una altra. El 56,9 % dels adults justifica el càstig físic com una forma de corregir comportaments.

Accés a les drogues. A l'Amèrica Llatina la droga més comuna entre els infants del carrer és la cola de sabater. Feta a base de toluè i ciclohexà, els treu el fred, la por i la fam. La mort sobtada és una altra conseqüència. Aquesta droga manté molts d'infants atrapats als carrers. L'addicció els fa més agressius.

Abusos y explotación infantil. A esta situación se ven abocados niños que, en ocasiones, recurren a ello para conseguir ingresos familiares o para huir de situaciones conflictivas, ya sean de abandono afectivo o de abusos y malos tratos en sus propias familias.

El maltrato infantil, es un comportamiento heredado de una generación a otra. El 56,9 % de los adultos justifica el castigo físico como una forma de corregir comportamientos.

Acceso a las drogas. En América Latina la droga mas común entre los niños de la calle es la cola de zapatero. Hecha a base de tolueno y ciclohexano, les quita el frío, el miedo y el hambre. La muerte repentina es otra consecuencia. Esta droga mantiene a muchos niños atrapados en la calle. La adicción les hace más agresivos.

S'estima que dels 40 milions d'infants en situació de carrer que hi ha a l'Amèrica Llatina el 70% és addicte a la cola. La compren als sabaters i a les ferreteries, que envasen el producte en llaunes de menjar per a nadons i en bosses de plàstic. Per a aquests punts de venda l'addicció dels menors suposa un flux d'ingressos econòmics segur i molt alt.

Els principals efectes de l'ús d'aquest inhalant són:

- Pèrdua de memòria a curt termini.
- Pèrdua d'audició.
- Espasmes a les extremitats.
- Pèrdua de lucidesa.
- Intoxicació.
- Danys cerebrals.
- Danys a la medulla espinal.
- Danys al fetge i als ronyons.
- Potencial mort sobtada.
- A les adolescents embarassades, possibles efectes similars a la síndrome alcohòlica fetal.

Inhalar cola és una forma d'afrontar situacions insuportables. Els infants del carrer inhalen perquè, a més d'evitar la sensació de fam, cobren coratge per robar i per prostituir-se i així poder subsistir.

Explotació sexual en la infantesa. Aquesta situació és un tema tabú que és socialment ignorat a tots els països centreamericans, malgrat que se'n coneix l'existència. La legislació, la prevenció i el control sobre aquesta problemàtica són inexistents.

Explotació laboral. Al Salvador, el 14% de la població activa són infants que es guanyen la vida com a adults. Des dels cinc anys, per a moltes de famílies sal-

Se estima que de los 40 millones de niños en situación de calle que existen en América Latina, el 70% es adicto a la cola. La compran a los zapateros o en las ferreterías que envasan el producto en latas de comida para bebés y en bolsas de plástico. Para estos puntos de ventas la adicción de los menores supone un flujo fijo de ingresos económicos seguro y muy alto.

Los principales efectos del uso de estos inhalantes son :

- *Pérdida de memoria a corto plazo.*
- *Pérdida auditiva.*
- *Espasmos en las extremidades.*
- *Pérdida de lucidez.*
- *Intoxicación.*
- *Daños cerebrales.*
- *Daños en la medula espinal.*
- *Daños en el hígado y en los riñones.*
- *Potencial muerte súbita.*
- *En adolescentes embarazadas, posibles efectos similares al síndrome alcohólico fetal.*

Inhalar cola es una forma de enfrentarse a situaciones que para ellos son insuportables. Los niños de la calle inhalan porque además de evitar la sensación de hambre, les ayuda a tener coraje para robar y para prostituirse y así poder subsistir.

Explotación sexual en la infancia. Esta situación es un tema tabú que es ignorado socialmente en todos los países centroamericanos, aunque se conoce su existencia. La legislación, la prevención y el control sobre esta problemática son inexistentes.

Explotación laboral. En El Salvador, el 14% de la población activa son niños que se ganan la vida como adultos. Desde los cinco años para muchas familias salva-

vadorenques les regles del dia a dia són clares: per poder menjar s'ha de treballar. La jornada laboral pot arribar fins a les 10 o 12 hores diàries. Exposats a tot tipus de risc, les oportunitats educatives per a aquests menors han estat desplaçades per la pròpia supervivència. En el cas de les nines treballadores la majoria es dedica al servei domèstic, i són especialment vulnerables a l'abús físic i sexual dels "patrons". La jornada d'aquestes nines pot superar les 12 hores i el sou està entre els 40 i els 100 dòlars al mes.

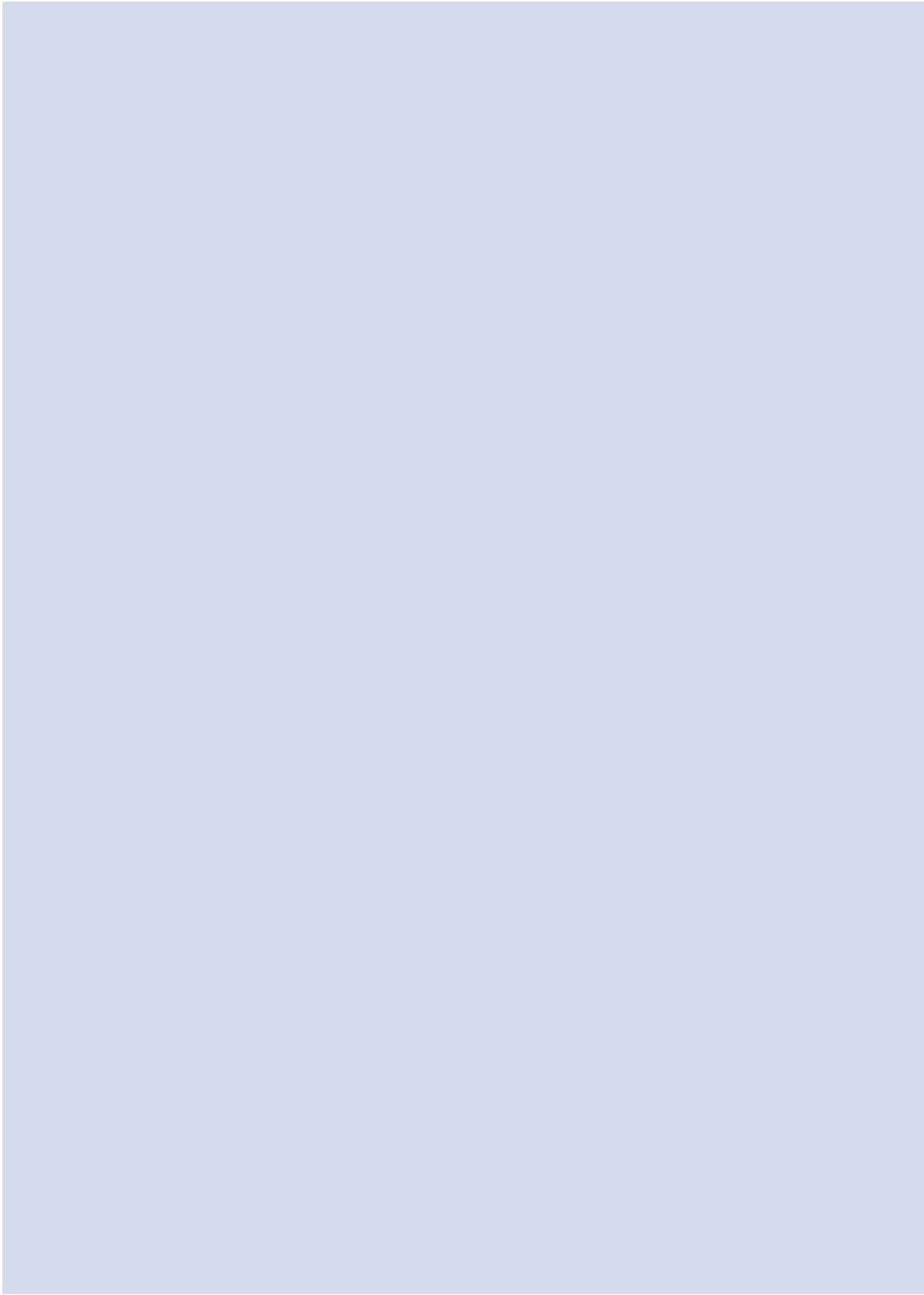
doreñas las reglas del día a día están claras; para poder comer hay que trabajar. La jornada laboral llega en ocasiones a las 10 o 12 horas diarias. Expuestos a todo tipo de riesgos, las oportunidades educativas para estos menores han sido desplazadas por la propia supervivencia. En el caso de niñas trabajadoras la mayoría se dedica al servicio doméstico, y son especialmente vulnerables al abuso físico y sexual de los "patrones"; la jornada de estas niñas supera las 12 horas y el "sueldo" está entre 40 y 100 dólares al mes.

...la jornada d'aquestes nines pot superar les 12 hores i el sou està entre els 40 i els 100 dòlars al mes.

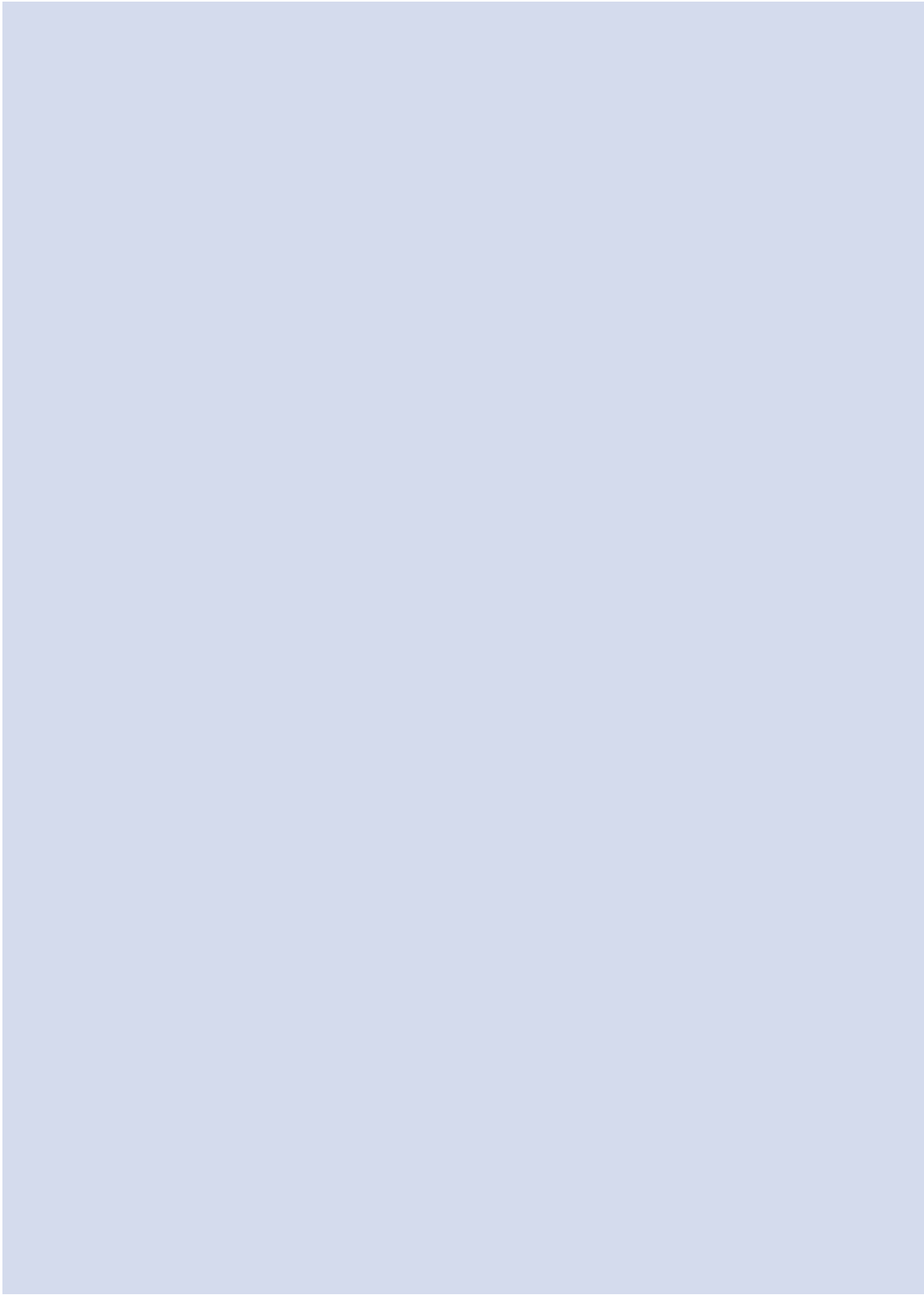
...la jornada de estas niñas supera las 12 horas y el "sueldo" está entre 40 y 100 dólares al mes.

Menors en conflicte amb la llei. Els menors que entren als centres penals viuen una situació marginadora per si mateixa: els centres no són adequats per a ells, no hi ha personal qualificat ni espais específics i estan interns en mòduls de persones adultes. El menor ha viscut la manca de models i pautes, manca que a la presó es veurà accentuada per la situació de conflicte permanent, el medi penal els obliga a estar en "alerta permanent" davant situacions violentes. Quan surti de la presó serà més agressiu i amb més propensió a sobreviure en espais marginals, per la qual cosa la seva situació de vulnerabilitat serà encara major.

Menores en conflicto con la ley. Los menores que entran en los centros penales viven una situación marginadora por si misma, los centros no son adecuados para ellos, no hay personal cualificado ni espacios específicos y están internos en módulos de personas adultas. El menor ha vivido la carencia de modelos y pautas, carencia que en la prisión se verá acentuada por la situación de conflicto permanente, el medio penal les obliga a estar en "alerta permanente" delante de situaciones violentas. Al salir de la prisión será más agresivo y con más propensión a sobrevivir en espacios marginales, por lo que su situación de vulnerabilidad será aún mayor.

8. LES BANDES A NICARAGUA
8. LAS PANDILLAS EN NICARAGUA

La joventut a Nicaragua no és un grup minoritari, sinó que demogràficament (com a la resta de països centreamericans) és un dels sectors de població més important pel nombre i per la problemàtica en la qual es troba immersa.

En l'últim cens de la població, s'observa que el 65% de la població té menys de 25 anys, i aproximadament el 20% correspon a joves amb edats compreses entre els 16 i 25 anys. En diversos dels estudis realitzats sobre població jove i situació de vulnerabilitat a Nicaragua la conclusió és que és un país de joves, sense que socialment aquests tinguin presència important en espais concrets pensats i utilitzats per ells.

Com s'ha dit de forma reiterada al llarg d'aquest document, aquest segment de població viu en condicions difícils i s'enfronta diàriament amb situacions problemàtiques de consum de drogues, falta d'educació, maternitat precoç, alt índex d'atur per la falta de llocs de treball, delinqüència i violència.

El comportament violent dels joves s'ha convertit durant aquests últims anys en un dels temes preferents dels polítics regionals a causa de l'increment de la seva magnitud, de la diversificació en els tipus de violència, de la transformació social que implica quant a conductes i de l'impacte que aquesta situació produeix en els diferents àmbits de la societat i de la política.

La juventud en Nicaragua no es un grupo minoritario, sino que demográficamente (como en el resto de países centroamericanos) es uno de los sectores de población más importante por su número y por la problemática en la que se encuentra inmersa.

En el último censo de la población se observa que el 65% de la población tiene menos de 25 años, y aproximadamente el 20% corresponde a jóvenes con edades comprendidas entre los 16 y 25 años. En varios de los estudios realizados sobre población joven y situación de vulnerabilidad en Nicaragua la conclusión es que es un país de jóvenes, sin que, a nivel social, ésta tenga presencia importante en espacios concretos pensados y utilizados por ellos.

Como se ha dicho de forma reiterada a lo largo de este documento, este segmento de población vive en condiciones difíciles y se enfrenta diariamente a situaciones problemáticas de consumo de drogas, falta de educación, maternidad precoz, alto índice de desempleo por la falta de puestos de trabajo, delincuencia y violencia.

Los comportamientos violentos de los jóvenes se han convertido durante estos últimos años en uno de los temas preferentes de los políticos regionales, debido al incremento de su magnitud, a la diversificación en los tipos de violencia, a la transformación social que conlleva en cuanto a comportamientos se refiere y al impacto que esta situación produce en los diferentes ámbitos de la sociedad y de la política.

Els joves que pertanyen a bandes ("pandillas") a Nicaragua tenen alts nivells d'atur, no gaudeixen de qualitat en els serveis ni hi poden accedir, no disposen de llocs on puguin desenvolupar les seves capacitats ni tampoc són presents en els espais de poder en què es prenen les decisions. A això s'ha de sumar que han viscut en condicions de pobresa, amb falta de la figura paterna, cosa que implica un augment de la càrrega de responsabilitats a la mare. A les llars amb els dos progenitors, el temps de dedicació i la qualitat d'aquest temps són molt baixos, sense oblidar-nos de la violència intrafamiliar (8 de cada 10 joves han estat testimonis o víctimes de violència en la llar).

Los jóvenes pertenecientes a pandillas en Nicaragua tienen altos niveles de desempleo, no gozan de calidad y accesibilidad a los servicios, no cuentan con lugares donde pueda desarrollar sus capacidades ni tampoco están presentes en los espacios de poder donde se toman las decisiones. A ello, hay que sumar que han vivido en condiciones de pobreza, con falta de la figura paterna, lo que conlleva un mayor recargo de responsabilidades a la madre. En los hogares con ambos progenitores, el tiempo de dedicación y la calidad del mismo es muy baja (8 de cada 10 jóvenes han sido testigos o víctimas de violencia en el hogar).

Els joves que pertanyen a bandes són grups d'adolescents i joves organitzats que, com que no troben la seva identitat i el seu rol social, cerquen cobrir aquestes necessitats unint-se a altres joves que es trobin en situacions similars. S'enfronten amb grups de barris o amb assentaments veïns, es coneixen entre ells i es practiquen els valors de "solidaritat i fraternitat". S'identifiquen amb noms com Come Muertos, Los Sultanes, Gárgolas, El Chilimate...

A Nicaragua les bandes no han arribat als nivells de violència i perillositat que tenen les bandes del Salvador, Hondures o Guatemala, però comença a ser necessària una intervenció psicosocial, ja que la mitjana de detencions per delictes comesos per menors és de 40.000 a l'any.

Los jóvenes pertenecientes a pandillas son grupos de adolescentes y jóvenes organizados que, al no encontrar su identidad o rol social, buscan cubrir esas necesidades uniéndose a otros jóvenes que se hayan en situaciones similares. Se enfrentan a grupos de barrios o asentamientos vecinos, se conocen entre ellos y practican los valores de solidaridad y fraternidad. Se identifican con nombres como "Come muertos", "Los Sultanes", "Gárgolas", "El Chilimate".

En Nicaragua las pandillas no han alcanzado los niveles de violencia y peligrosidad que tienen las pandillas de El Salvador, Honduras, o Guatemala, pero empieza a ser necesaria una intervención psicosocial, ya que el promedio de detenciones por delitos cometidos por menores es de 40.000 detenciones al año.

...la mitjana de detencions per delictes comesos per menors és de 40.000 a l'any.

...el promedio de detenciones por delitos cometidos por menores es de 40.000 detenciones al año.

Segons el comissionat en cap de la policia del districte 2 de Managua, Guardián Alfaro, a Nicaragua encara no hi ha bandes lligades al crim organitzat ni actuen amb tanta d'agressivitat en el control pel territori.

Según el Comisionado jefe de la Policía del distrito 2 de Managua, Guardián Alfaro, en Nicaragua todavía no existen pandillas ligadas al crimen organizado ni actúan con tanta agresividad en el control por el territorio.

Un altre dels aspectes que les diferencien de les bandes dels altres països centreamericans és la falta d'una estructura definida per planificar accions delictives.

Otro de los aspectos diferenciadores con las pandillas existentes en otros países centroamericanos es la falta de una estructura definida para la planificación de acciones delictivas.

Així mateix, els patrons de conducta dels seus integrants són també diferents ja que les bandes d'Hondures o del Salvador consideren el seu grup com la seva família, per ells la banda ("pandilla") ho és tot en la vida, mentre que a Nicaragua els integrants de les diferents bandes encara no han perdut totalment el vincle familiar i la seva forma d'actuar és esporàdica, per rivalitat entre els seus membres, i no sota la direcció d'una estructura definida de comandament, a més mantenen pautes de conducta i patrons culturals autòctons. Això les diferencia de les "maras" del Salvador, els patrons de les quals estan influenciats per l'estil i el comportament de les bandes de Los Angeles als Estats Units.

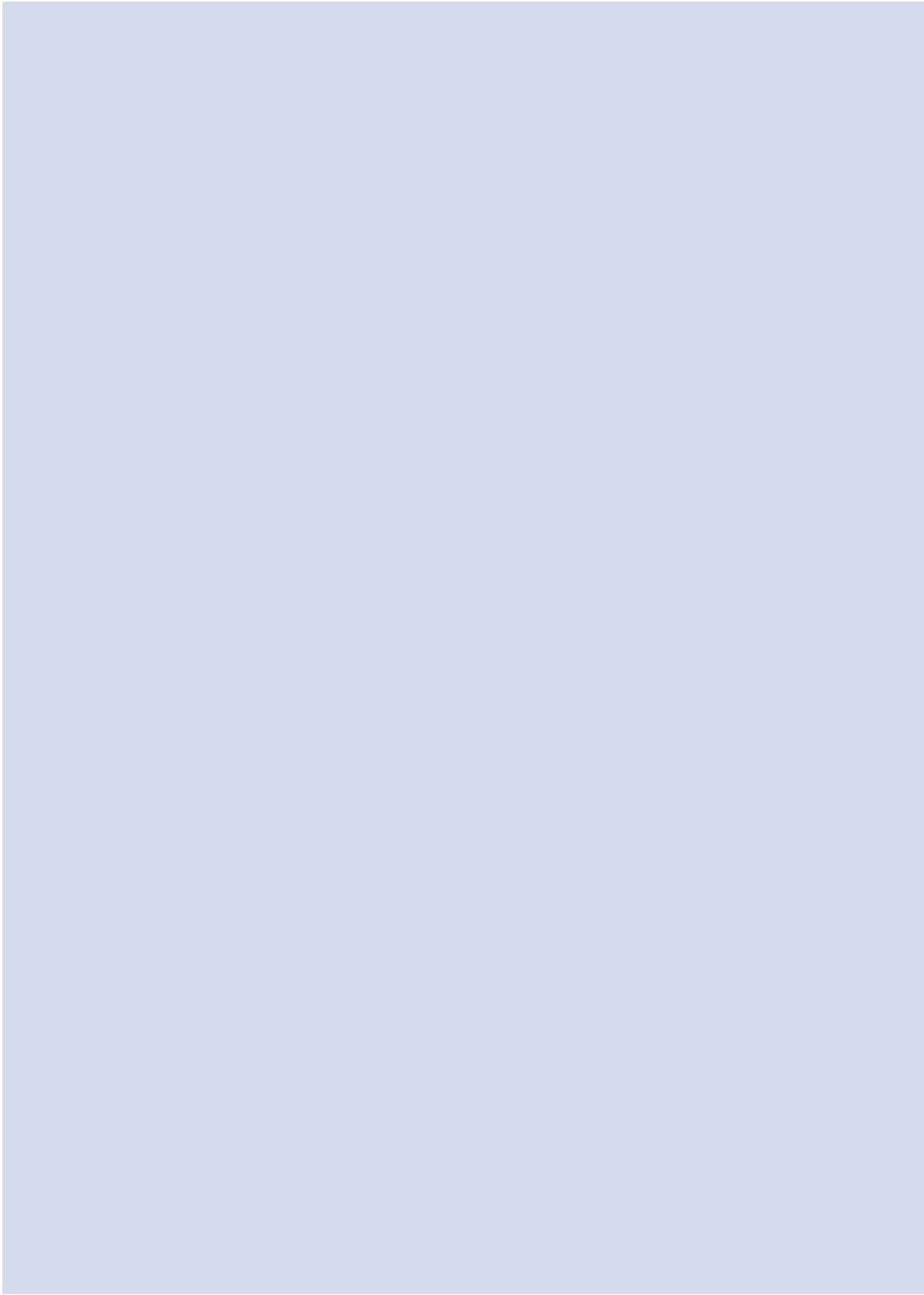
Les autoritats nicaragüenques han elaborat un pla per intentar frenar el creixement i l'actuació de les bandes, per això els grups policials han estat instruïts per patricular als col·legis i fer visites personals a les bandes.

Asimismo, los patrones de conducta de sus integrantes son también diferentes ya que las pandillas de Honduras o El Salvador consideran su grupo como su familia, para ellos la pandilla es todo en la vida; mientras que, en Nicaragua, los integrantes de las diferentes pandillas no han perdido totalmente el vínculo familiar y su forma de actuar es esporádica, por rivalidad entre sus miembros y no bajo la dirección de una estructura definida de mando, manteniendo pautas de conducta y patrones culturales autóctonos. Esto las diferencia de las "maras" de El Salvador, cuyos patrones están influenciados por el estilo y comportamiento de las pandillas de Los Ángeles en Estados Unidos.

Las autoridades nicaragüenses han elaborado un Plan para tratar de frenar el crecimiento y la actuación de las pandillas, para lo cual los grupos policiales han sido instruidos para patricular en los colegios y realizar visitas personales a los grupos de pandilleros.

9. LES BANDES AL SALVADOR
9. LAS PANDILLAS EN EL SALVADOR

En general, s'ha de destacar que entre totes les situacions de risc social el fenomen de les bandes o "maras" és el més estudiat i investigat. Destaca especialment l'estudi sobre la violència associada al gènere i l'edat, sobretot el maltractament, la violència i la violació en el si de la llar. Aquest fet està associat al protagonisme que va adquirir en els anys noranta al Salvador "la qüestió del gènere". No obstant això, sorprèn l'escassa o la nul·la investigació feta sobre altres fenòmens que, com el dels infants del carrer, són l'antesala de la banda o de l'explotació sexual infantil amb finalitats comercials.

Per la magnitud que ha adquirit en els últims anys (es calcula que hi ha més de 20.000 joves i adolescents en el país) i per ser considerat com un dels problemes socials més greus per la inseguretat i la violència que genera, el fenomen de les "maras" i les bandes ha estat objecte d'estudi de diverses organitzacions i entitats no tan sols al Salvador sinó també a tota la regió centreamericana. "Mareros" al Salvador, Guatemala i Hondures, "pandilleros" a Nicaragua, o "chapulines" a Costa Rica no són la causa de la delinqüència i la inseguretat; les causes cal cercar-les en la pobresa, l'atur, la marginalitat i l'exclusió.

En general cabe destacar que, entre todas las situaciones de riesgo social, el fenómeno de las pandillas o "maras" es el más estudiado e investigado, destacando especialmente el estudio sobre la violencia asociada al género y la edad, sobre todo el maltrato, la violencia y la violación en el seno del hogar. Este hecho está asociado al protagonismo que adquirió en los noventa en El Salvador "la cuestión del género". Sin embargo, sorprende la escasa o nula investigación efectuada sobre otros fenómenos que, como el de los niños de la calle, son la antesala de la pandilla o de la explotación sexual infantil con fines comerciales.

Por la magnitud que ha adquirido en los últimos años (se calcula más de 20.000 jóvenes y adolescentes en el país) y por ser considerado como uno de los problemas sociales más graves por la inseguridad y violencia que genera, el fenómeno de las "maras" y pandillas ha sido objeto de estudio por diversas organizaciones y entidades no sólo en el Salvador sino en toda la región Centroamericana. "Mareros" en El Salvador, Guatemala y Honduras, "pandilleros" en Nicaragua, o "chapulines" en Costa Rica no son la causa de la delincuencia e inseguridad; las causas hay que buscarlas en la pobreza, el desempleo, la marginalidad y la exclusión.

...es calcula que hi ha més de 20.000 joves i adolescents en el país...

...se calcula más de 20.000 jóvenes y adolescentes en el país...

Però al Salvador la incidència del fenomen ha augmentat des de la fi de la guerra civil (1992) i està associada a la deportació des d'Estats Units dels fills dels emigrants salvadorencs, que resideixen principalment a la ciutat de Los Angeles. L'opinió generalitzada al Salvador és que la "mara" és un fenomen aliè a la cultura del país, originat en l'entorn nord-americà i que res no té a veure amb els models socials salvadorencs.

Pero en El Salvador la incidencia del fenómeno ha ido en aumento desde el fin de la guerra civil (1992) y está asociado con la deportación, desde Estados Unidos, de los hijos de los emigrantes salvadoreños, que residían principalmente en la ciudad de Los Ángeles. La opinión generalizada en El Salvador es que la "mara" es un fenómeno ajeno a la cultura del país que se originó en el entorno norteamericano y que nada tienen que ver con los modelos sociales salvadoreños.

...la "mara" és un fenomen aliè a la cultura del país...

...la "mara" es un fenómeno ajeno a la cultura del país...

Socialment, la violència dels grups juvenils integrats a les "maras" o bandes té els seus antecedents al Salvador, concretament en els processos de transició política pactats en els acords de pau de 1992 que varen servir per iniciar una transformació política i institucional per desactivar la guerra i crear les condicions necessàries per governar en democràcia.

Socialmente, la violencia de los grupos juveniles integrados en las "maras" o pandillas tiene sus antecedentes en El Salvador, concretamente, en los procesos de transición política pactado en los acuerdos de paz de 1992 que sirvieron para iniciar una transformación político-institucional para desactivar la guerra y crear las condiciones necesarias para gobernar en democracia.

En aquest període es va posar molt d'èmfasi en els canvis en l'àmbit polític que varen despertar molta d'expectació pel clima de por i d'inseguretat que s'havia donat al llarg del conflicte i que no sempre varen ser entesos per la població. Aquests canvis estaven dirigits pels partits responsables en la negociació i se centraven més en els canvis polítics que no en el canvi d'actitud de la població que havia participat de forma activa en la guerra.

En este periodo se puso mucho énfasis en los cambios a nivel político que despertaron mucha expectación por el clima de miedo e inseguridad que se había dado a lo largo del conflicto y que no siempre fueron entendidos por la población. Estos cambios estaban dirigidos por los partidos responsables en la negociación y se centraban más en los cambios políticos que en los cambios de actitudes de la población que había participado de forma activa en la guerra.

No obstant això, va ser en aquest procés de transició quan les dimensions i les característiques assumides per aquests grups de joves arribaren a motivar una àmplia preocupació social i estatal.¹

D'altra banda, des dels primers moments de la transició, comencen a ser deportats joves salvadorencs que pertanyen a bandes i que procedeixen dels EUA, fills de salvadorencs que havien emigrat en els anys de la guerra. Aquests joves, durant el temps de permanència als EUA, principalment a ciutats de la costa de Califòrnia, es varen integrar en grups organitzats d'hispanos com una forma d'unitat enfront d'altres grups d'afroamericans, anglosaxons i vietnamites. En tornar al seu país d'origen, aquestes mateixes manifestacions gregàries varen ser assumides per les

Sin embargo, fue en ese proceso de transición cuando las dimensiones y características asumidas por dichos grupos de jóvenes llegaron a motivar una amplia preocupación social y estatal.¹

Por otro lado, desde los primeros momentos de la transición, empiezan a ser deportados jóvenes salvadoreños pertenecientes a pandillas y procedentes de los EEUU, hijos de salvadoreños que habían emigrado en los años de la guerra. Estos jóvenes, durante el tiempo de permanencia en EEUU, principalmente en ciudades de la costa californiana, se fueron integrando en grupos organizados de hispanos como una unidad frente a otros grupos de afroamericanos, anglosajones y vietnamitas. De vuelta a su país de origen, estas mismas manifestaciones gregarias fueron asumidas por las pandillas locales, con las

1. Extraído de la publicación "Pandillas juveniles y transición política en El Salvador" de Carlos Guillermo Ramos, director de la FLACSO (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales).

1. Extraído de la publicación "Pandillas juveniles y transición política en El Salvador" de Carlos Guillermo Ramos, director de la FLACSO (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales)

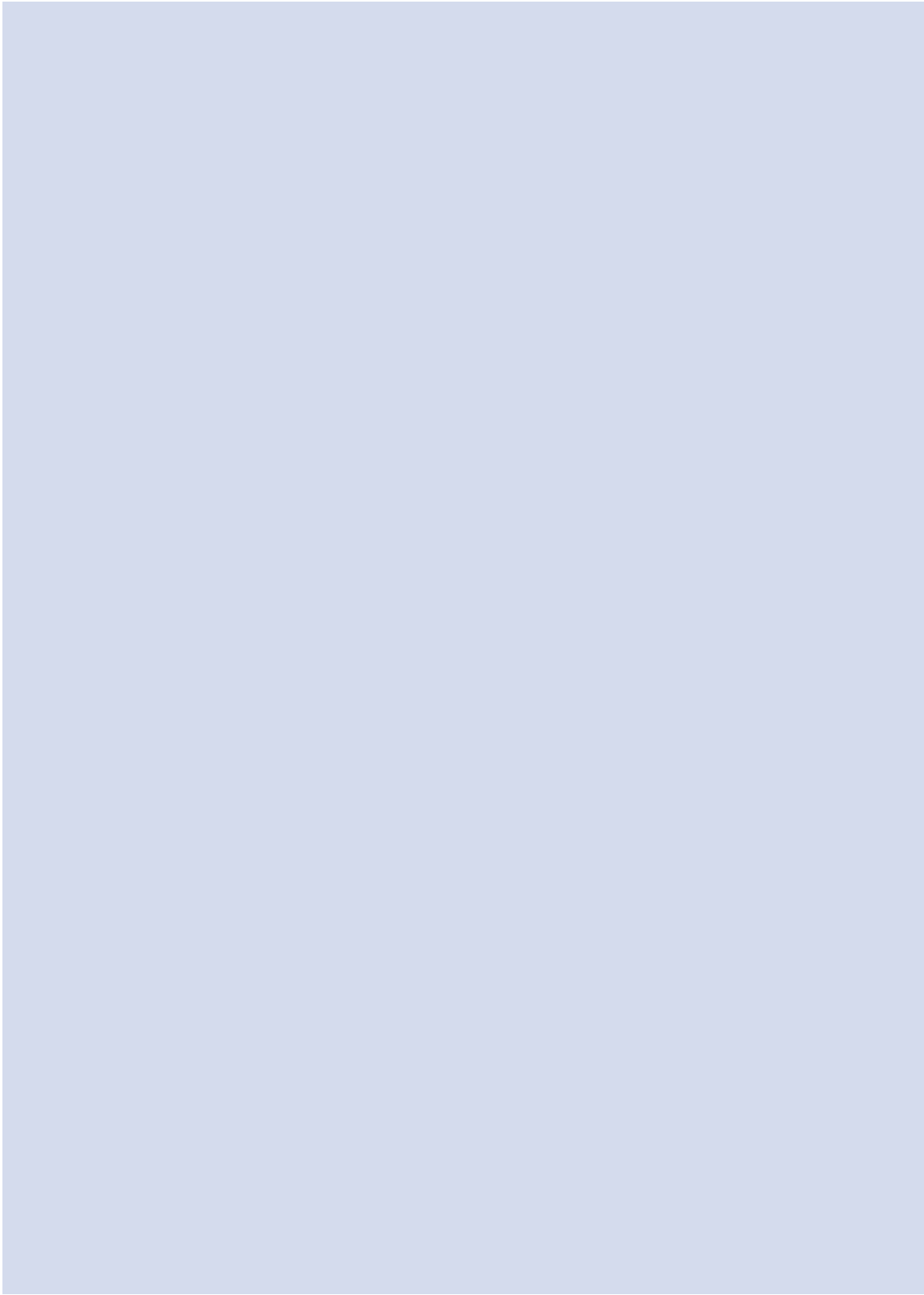
bandes locals, amb les quals es varen barrejar els nouvinguts; es varen estendre pels carrers del cinturó urbà i dels barris marginals del Gran San Salvador, i varen actuar com un nou tipus de violència social enfront de la tradicional violència política de la guerra, de les característiques de la qual també participa (segons l'opinió d'alguns antropòlegs i estudiosos dels fenòmens de la contracultura urbana).

El fenomen ha estat llargament tractat i estudiat, i fins i tot investigadors de la Universitat de Califòrnia n'han abordat la gènesi de forma holística en alguns estudis ja des de l'inici dels noranta, quan el problema va arribar a ser una de les principals qüestions d'ordre públic a l'agenda de l'ajuntament de la ciutat de Los Angeles. Aquestes investigacions primerenques en gran manera han alimentat tot el que s'ha fet en els últims anys 90 per iniciativa i amb enfocament salvadorencs.

que se mezclaron los recién llegados y se fueron extendiendo por las calles del cinturón urbano y de los barrios marginales del Gran San Salvador, actuando con un nuevo tipo de violencia social, frente a la tradicional violencia política de la guerra, de cuyas características no obstante también participa (según opinión de algunos antropólogos y estudiosos de los fenómenos de la contracultura urbana).

El fenómeno ha sido largamente tratado y estudiado, e incluso se ha abordado su génesis de forma holística en algunos estudios ya desde inicios de los noventa por investigadores de la Universidad de California, cuando el problema llegó a ser una de las principales cuestiones de orden público en la agenda de la alcaldía de La Ciudad de Los Ángeles. Son estas investigaciones tempranas las que en gran medida ha venido alimentando todo lo realizado en los últimos años 90 por iniciativa y enfoque salvadoreño.

10. LES "MARAS"
10. LAS "MARAS"

L'origen de les "maras" i bandes ("pandillas") caldria situar-lo en els anys 80, quan molts de salvadorencs varen emigrar als Estats Units, on la discriminació racial els va obligar a ingressar en bandes per aconseguir respecte i acceptació. Posteriorment, molts d'aquests joves varen ser deportats al Salvador, on varen traslladar aquestes formes de socialització al seu entorn.

Al cap d'una dècada, el fenomen de les bandes s'ha estès per tot el país i ha adquirit característiques pròpies. Segons un estudi de la Universitat Centreamericana (UCA) del Salvador, un 82,9% dels joves "pandillers" provenen d'entorns de pobresa extrema, a un 72,7% li falta la figura paterna, i un 80% és víctima d'algun tipus de violència intrafamiliar, maltracta-

El origen de las "maras" y pandillas habría que situarlo en los años 80, cuando muchos salvadoreños emigraron a Estados Unidos, donde la discriminación racial les obligó a ingresar en pandillas para lograr respeto y aceptación. Posteriormente, muchos de estos jóvenes, fueron deportados a El Salvador trasladando estas formas de socialización a su nuevo entorno.

Al cabo de una década, el fenómeno de las pandillas se ha extendido por todo el país, adquiriendo características propias. Según un estudio de la Universidad Centroamericana (UCA) de El Salvador, un 82,9% de los jóvenes pandilleros provienen de entornos de pobreza extrema, un 72,7% carece de figura paterna y un 80% es víctima de algún tipo de violencia intra-

ment físic, psicològic o sexual. Aquests són factors que incideixen directament en la conducta dels joves i dels menors infractors que pertanyen a bandes.

El seu "modus operandi" és la lluita pel territori; viuen de forma accelerada; molts no arriben a complir els 25 anys; experimenten amb drogues intravenoses, els tatuatges, el sexe sense protecció i la violència. Per a molts d'ells, la recerca per tenir una família i infants abans que els matin és un desig (no tenen por de la mort, l'accepten com una interrupció primerenca de les seves vides).²

A la Facultat Latinoamericana de Ciències Socials (FLACSO) l'estudi realitzat per la UNICEF el 1998 sobre "El fenómeno de las pandillas en El Salvador" llança xifres que parlen que el 80% de les famílies de joves integrats en "maras" i bandes provenen de llars pobres i molt pobres, dels quals el 72% el constitueixen llars monoparentals dirigides per dones. L'edat mitjana d'ingrés a la "mara" és de 14 anys, el 90% pertanyen al sexe masculí, un 70% no aconseguen identificar models positius a imitar en el seu context immediat i un 80% procedeixen de llars amb història de violència intrafamiliar.

En el treball "Convivencia e inseguridad: un reto a la gobernabilidad" hi ha un capítol dedicat a la problemàtica de les "maras" al Salvador: "Pandillas juveniles y transición política en El Salvador: Un reto a la convivencia, la seguridad pública y la gobernabilidad democrática", publicat

familiar, maltrato físico-psicológico o sexual. Éstos son factores que inciden directamente en la conducta del joven pandillero y el menor infractor pandillero.

Su "modos operando" es la lucha por el territorio, viven de forma acelerada, muchos no llegan a cumplir los 25 años, experimentan con drogas intravenosas, los tatuajes, el sexo sin protección y la violencia. En muchos de ellos, la búsqueda por tener una familia y niños antes de que los maten es un deseo (no temen la muerte, la aceptan como una interrupción temprana de sus vidas).²

En la Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO), el estudio realizado por Unicef en 1998 sobre "El fenómeno de las pandillas en El Salvador", arroja cifras que hablan de que el 80% de las familias de jóvenes integrados en "maras" y pandillas provienen de hogares pobres y muy pobres, de los cuales el 72% lo constituyen hogares monoparentales dirigidos por mujeres. La edad promedio de ingreso a la "mara" es de 14 años, el 90% pertenecen al sexo masculino, un 70% no logran identificar modelos positivos a imitar en su contexto inmediato y un 80% proceden de hogares con historia de violencia intrafamiliar.

En el trabajo "Convivencia y seguridad: un reto a la gobernabilidad" hay un capítulo dedicado a la problemática de las "maras" en El Salvador: "Pandillas Juveniles y Transición Política en El Salvador: Un Reto a la Convivencia, la Seguridad Pública y la Gobernabilidad Democrática, publicado

2. (Magdaleno Rose Avila_Avila Homies Unidos, Salvador De El: Educación con los miembros de la cuadrilla: Vida y protección de la salud, (YouthNet) Partners in Reproductive Health & HIV Prevention).

2. (Magdaleno Rose Avila_Avila Homies Unidos, Salvador De El: Educación con los miembros de la cuadrilla: Vida y protección de la salud, (YouthNet) Partners in Reproductive Health & HIV Prevention).

pel Banco Interamericano de Desarrollo i la Universitat Alcalá, i realitzat per la FLACSO. Carlos Guillermo Ramos, el seu director, identifica una sèrie de factors que desencadenen la formació de les "maras" que és molt interessant i que transcrivim a continuació.

Factores desencadenants:

- El conflicte armat intern dels anys 80.
- Els amplis moviments migratoris interns i externs.
- El caràcter propi de l'expansió dels nuclis urbans.
- La forta tendència a la privatització dels espais.
- La preeminència de famílies debilitades.
- L'alt índex de violència intrafamiliar.
- La deportació sistemàtica de joves que pertanyen a bandes.
- La pobresa.
- El caràcter violent i autoritari de la cultura cívica.

por el Banco Interamericano de Desarrollo y la Universidad Alcalá, y realizado por FLACSO. Carlos Guillermo Ramos, su director, identifica una serie de factores desencadenantes en la formación de las "maras" que es muy interesante y que transcribimos a continuación.

Factores desencadenantes:

- *El conflicto armado interno de los años 80.*
- *Los amplios movimientos migratorios internos y externos.*
- *El carácter propio de la expansión de los núcleos urbanos.*
- *La fuerte tendencia a la privatización de los espacios.*
- *La preeminencia de familias debilitadas.*
- *El alto índice de violencia intra familiar.*
- *La deportación sistemática de jóvenes pandilleros.*
- *La pobreza.*
- *El carácter violento y autoritario de la cultura cívica.*

També a la Universitat Tecnològica del Salvador (UTEC) l'any 1999 s'elabora un estudi anomenat "El barrio, la frontera del joven pandillero". S'hi analitza el context familiar i la seva influència en la personalitat del jove que pertany a una banda en un intent d'identificar aquells aspectes de la personalitat d'aquests joves.

La investigació se centra fonamentalment en aspectes relacionats amb variables de tipus psicològic que permeten explicar la personalitat dels joves membres de bandes. El resultat de l'estudi és un perfil tipus de la personalitat del jove "pandillero".

A través d'una tipologia de trets de personalitat estableix dos tipus de factors: causals i mantenidors, com els definitoris d'aquest perfil. Entre els causals esmenta el maltractament familiar, els abusos físics, els abusos psicològics, la falta de calor afectiva, l'abús sexual i l'abandó.

También en la Universidad Tecnológica de El Salvador (UTEC) en el año 1999 se realiza un estudio llamado "El barrio, la frontera del joven pandillero. Contexto familiar y su influencia en la personalidad del joven pandillero" en un intento de identificar aquellos aspectos de la personalidad de los jóvenes integrantes de las pandillas.

La investigación se centra fundamentalmente en aspectos relacionados con variables de tipo psicológico que permiten explicar la personalidad de los jóvenes miembros de pandillas. El resultado del estudio es un perfil tipo de la personalidad del joven pandillero.

A través de una tipologia de rasgos de personalidad establece dos tipos de factores, causales y mantenedores. Dentro de los causales menciona el maltrato familiar, los abusos físicos, los abusos psicológicos, la falta de calor afectivo, el abuso sexual y el abandono.

Mentre que, com a factors mantenidors, trobaríem el rebuig, les negligències, poca supervisió, apatia per participar en activitats socials, no practicar esport i la deserció escolar.

Tots els joves entrevistats varen manifestar haver sofert maltractaments durant la seva infància, falta de comunicació i confiança en els seus progenitors. Aquesta falta d'atenció i de supervisió per part de les famílies explica que els joves cerquin altres alternatives socials, entre les quals hi ha els grups d'iguals, encara que suposi la transgressió de la norma.

El grau de bel·ligerància d'aquests grups és summament alt. Segons FEPADE, aquests grups es formen inicialment per donar suport i protecció als seus integrants, afecte i seguretat davant la societat que els exclou. **S'estimava llavors que el nombre de membres d'aquests grups es troben en un rang de 7.000 a 17.000 joves. Actualment es parla del voltant de 40.000.**

En general, l'adolescent infractor no ha tingut models positius en la seva infància al mateix temps que ha rebut dels seus pares imatges de fragilitat, d'inseguretat i d'amenaça que han dificultat la seva maduració emocional. Això influeix en la seva inestabilitat, i provoca que presentin aspectes regressius que obstaculitzen posteriorment el període de l'adolescència. Els joves de les bandes víctimes de qualsevol tipus d'abús cerquen altres joves que d'alguna manera presenten experiències similars. Després d'un procés d'alienació i de despersonalització, passen de ser víctimes a convertir-se en botxins, i s'ho cobren en la societat que els envolta o en la seva mateixa família.

Mientras que, como factores mantenedores, encontraríamos el rechazo, las negligencias, poca supervisión, apatía para participar en actividades sociales, no practicar deporte y deserción escolar.

Todos los jóvenes entrevistados manifestaron haber sufrido malos tratos durante su infancia, falta de comunicación y confianza de sus progenitores. Esta falta de atención y de supervisión por parte de las familias explica que los jóvenes busquen otras alternativas sociales, entre ellas los grupos de iguales aunque ello suponga la transgresión de la norma.

El grado de beligerancia de estos grupos es sumamente alto. Según FEPADE, estos grupos se forman inicialmente para dar soporte y protección a sus integrantes, afecto y seguridad ante la sociedad que los excluye. Se estimaba hace años que el número de miembros de estos grupos estaba en un rango de 7.000 a 17.000 jóvenes. Actualmente se habla de alrededor de 40.000.

Por lo general, el adolescente infractor ha carecido de modelos positivos en su infancia, al tiempo que ha recibido de sus padres imágenes de fragilidad, inseguridad y amenaza, que han dificultado su maduración emocional. Esto influye en su inestabilidad, presentando aspectos regresivos que obstaculizan posteriormente el período de la adolescencia. Los jóvenes pandilleros, víctimas de cualquier tipo de abuso, buscan a otros jóvenes que de alguna manera presentan experiencias similares. Luego, tras un proceso de enajenación y despersonalización, pasan de ser víctimas a convertirse en verdugos, cobrándose con la sociedad que le rodea o con su propia familia.

Hi ha joves que s'ofenen si se'ls anomena "mareros", especialment els deportats d'EUA, que sostenen que no són "maras", sinó "pandilleros". "Pandilla" (banda) i "mara" no és el mateix, es diferencien entre ells per la classe, igual que la societat. Per exemple, les "maras" tenen dues classes: baixa i mitjana. La classe baixa són els "mareros tirapiedras" i els de classe mitjana solen estar millor organitzats. Els de classe alta són els "pandilleros", que tenen títols de batxiller o estudis universitaris incomplets. La gran majoria és deportada, solen ser bilingües i manegen amb certa perícia les noves tecnologies de la informació.

En el cas de les adolescents que es vinculen a aquests grups —"mara" o banda— no s'hi integren d'igual forma que els adolescents, però li són fidels, perquè d'alguna manera obtenen "seguretat". El ritu d'entrada d'una noia és molt dolorós i es coneix en el seu argot com "brincarse". Aliar-se amb la "mara" o la banda suposa entrar en el cercle de la violència, el qual està associat al consum de drogues i d'alcohol, i a la comesa d'alguns actes delictius.

Ara bé, en l'actualitat hi ha joves de bandes no actius en violència que, sense haver renunciat a la "regla" (el fet de deure's al grup), han renunciat a la violència i a les drogues, i fins i tot alguns han aconseguit treure's un títol de diplomant o tècnic, són pares o mares, i pertanyen a una església. Cal entendre que en la lògica de les "maras" i les bandes, els joves que renuncien a la regla són vistos com a traïdors a la lleialtat del grup, i fins i tot arriben a ser assassinats per aquest motiu.

Hay jóvenes que se ofenden si se les llama "mareros"; especialmente los deportados de EEUU que sostienen que no son maras, sino pandilleros. Pandilla y "mara" no es lo mismo, se diferencian entre ellos por clase, al igual que la sociedad. Por ejemplo, las maras tienen dos clases: baja y media. La clase baja son los mareros tira piedras y los de clase media suelen estar mejor organizados. Los de clase alta son los pandilleros, que tienen títulos de bachiller o estudios universitarios incompletos. La gran mayoría son deportados de EEUU, suelen ser bilingües y manejan con cierta pericia las nuevas tecnologías de la información.

En el caso de las adolescentes que se vinculan a estos grupos- mara o pandilla- no se integran de igual forma que los chicos, pero le son fieles a ésta, porque de alguna manera obtienen "seguridad". El rito de entrada de una chica es muy doloroso y se conoce en su argot como "brincarse". Aliarse con la mara o la pandilla supone entrar en el círculo de la violencia, el cual está asociado con el consumo de drogas, alcohol y algunos actos delictivos.

Ahora bien, en la actualidad existen jóvenes pandilleros no activos en violencia que, sin haber renunciado a la "regla" (el deberse al grupo) han renunciado a la violencia y a las drogas, e incluso algunos de ellos han logrado sacar un título de diplomado, técnico, son padres o madres, y pertenecen a una iglesia. Hay que entender que en la lógica de las "maras" y pandillas, los jóvenes que renuncian a la regla son vistos como traidores a la lealtad del grupo, llegando incluso a ser asesinados por ello.

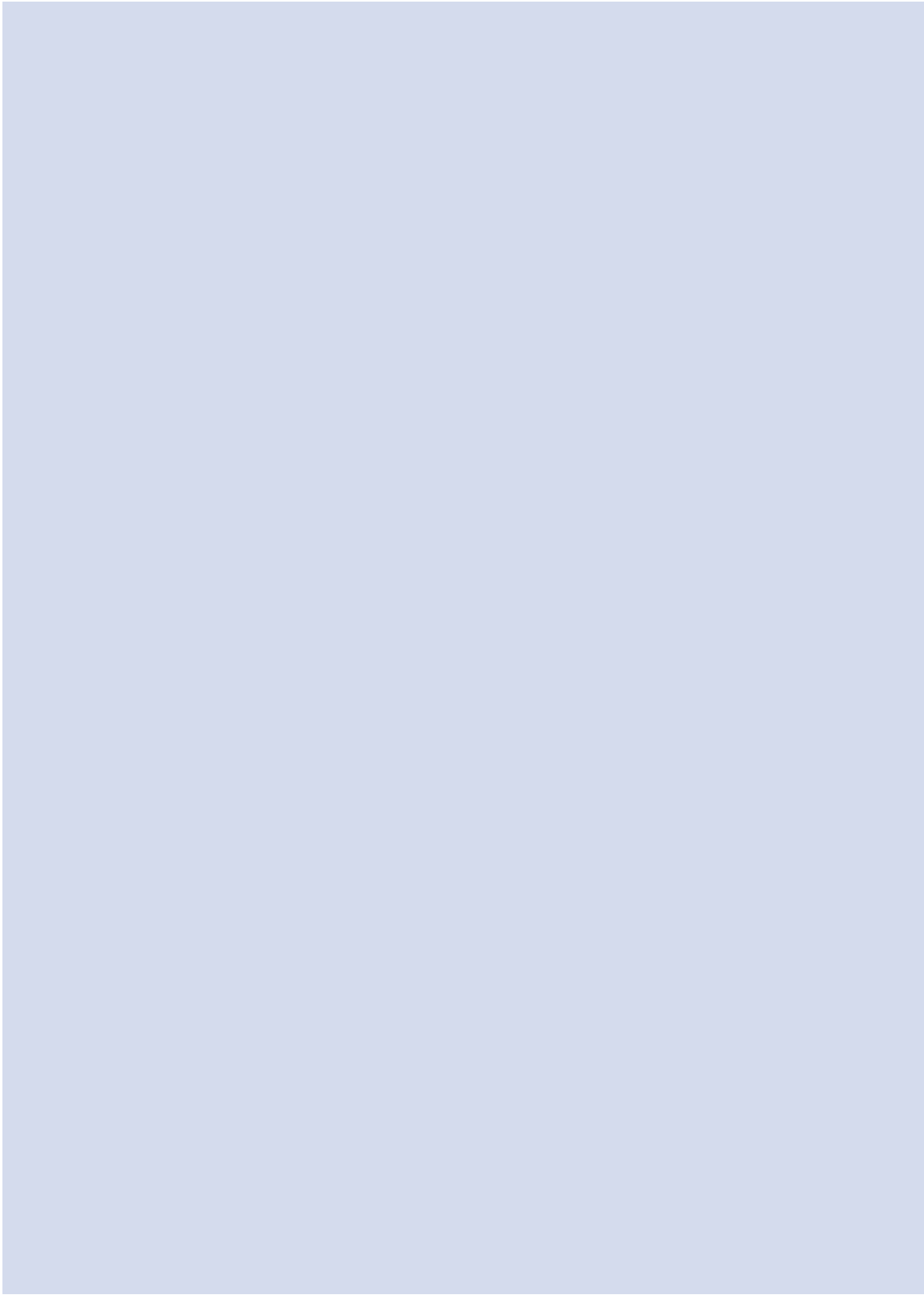
Cada "mara" o banda s'adscriu a un territori, aquest pot ser un carrer, una plaça o un barri. El territori delimita l'espai físic de la "mara" o banda, del qual no es pot sortir més enllà perquè poden ser atacats per un membre d'una altra banda. En aquest entramat complex de relacions han arribat a desenvolupar tot un llenguatge de signes i senyals amb les mans que els permet comunicar-se entre ells, tant dins el seu grup com amb altres "maras" o bandes.

Segons un estudi realitzat per la Universitat Tecnològica del Salvador (UTEC), l'edat mitjana d'ingrés a les bandes és inferior a 13 anys, i és un procés que comença en la infància i que té les seves arrels en les interaccions conflictives entre pares i fills.

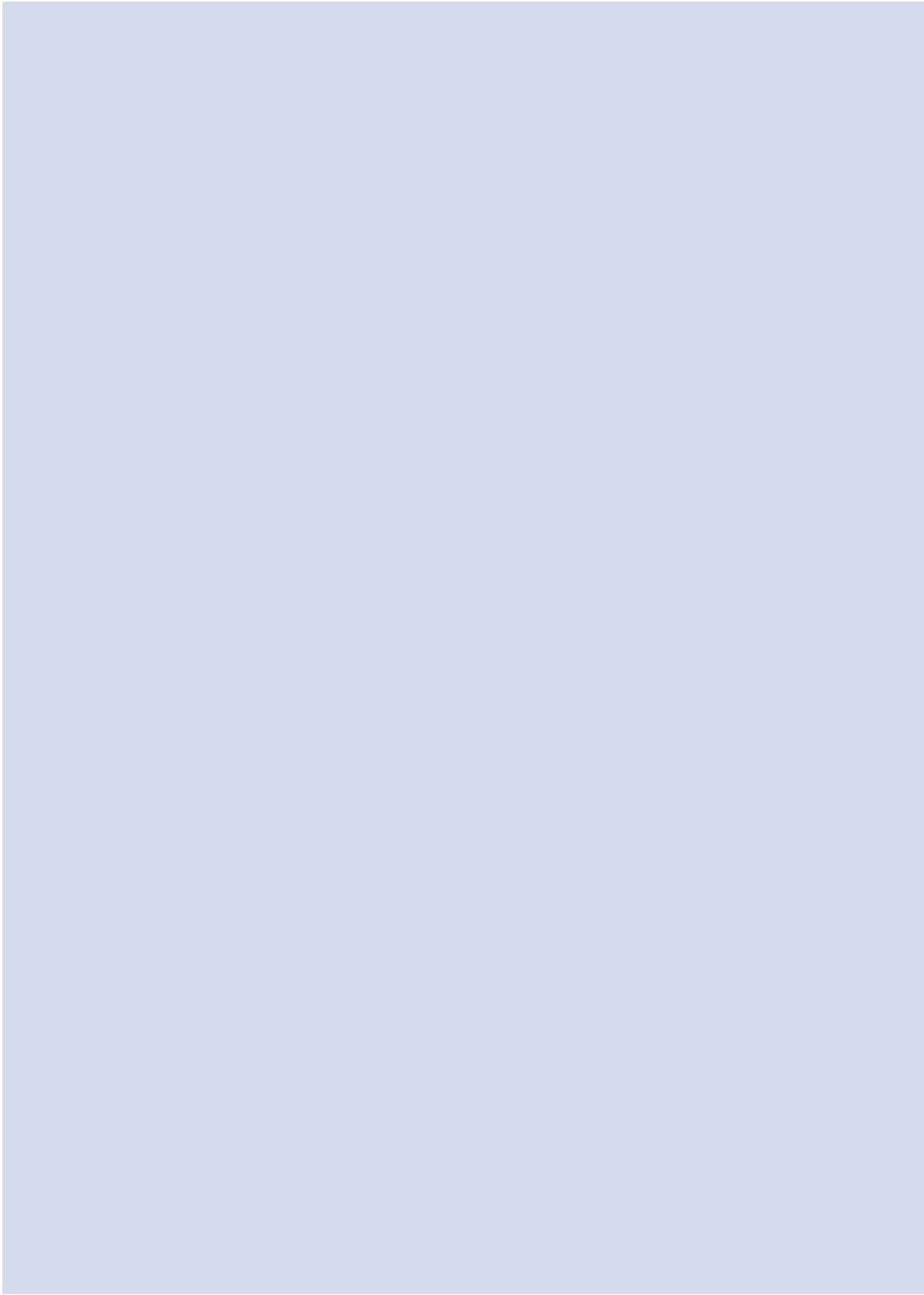
Cada "mara" o pandilla se adscribe a un territorio, éste puede ser una calle, una plaza o un barrio. El territorio delimita el espacio físico de la "mara" o pandilla, del cual no se puede salir más allá de su límite porque pueden ser atacados por un miembro de otra banda. Dentro de este complejo entramado de relaciones han llegado a desarrollar todo un lenguaje de signos y señas con las manos que les permite comunicarse entre ellos, tanto dentro de grupo como con otras "maras" o pandillas.

Según un estudio realizado por la Universidad Tecnológica (UTEC) de El Salvador, la edad promedio de ingreso a las pandillas es inferior a 13 años, siendo este un proceso que comienza en la infancia y tiene sus raíces en las interacciones conflictivas entre padres e hijos.

11. RESPOSTES DAVANT LA SITUACIÓ
11. RESPUESTAS ANTE LA SITUACIÓN

11.1 Visió del problema per part de les societats salvadoreña i nicaragüenca

El fenomen de les bandes en ambdós països s'ha convertit ja en un problema de violència juvenil que fa que la població senti inseguretat i por, i al qual les autoritats han respost amb una posada en marxa d'àmplies mesures que tendeixen a tallar la violència i també amb l'elaboració de nombrosos estudis en un intent d'acabar amb la violència juvenil.

Gairebé totes les mesures que han adoptat les autoritats són de tipus coercitiu i punitiu; fins i tot hi ha hagut reunions a escala presidencial dels 4 països centreamericans per abordar el tema, i s'han signat acords de governs per resoldre el problema.

...s'han signat acords de governs per resoldre el problema.

...se han firmado acuerdos a nivel de gobiernos para abordar el problema.

Des de diferents moviments i organitzacions socials d'ambdós països ja es diu que les mesures engegades no són les més adequades per donar sortida al problema ja que no s'ha tingut en compte que la violència general i la juvenil en particular estan inserides en un marc social i cultural molt ampli, és a dir que les causes són múltiples. Les solucions no poden ser únicament legals; la situació de precarietat i vulnerabilitat social de les famílies a les quals pertanyen els joves "mareros" és estructural.

11.1. Visión del problema por parte de las sociedades salvadoreña y nicaragüense

El fenómeno de las pandillas en ambos países se ha convertido en un problema de violencia juvenil que hace que la población sienta inseguridad y miedo. A lo que las autoridades han respondido con una puesta en marcha de amplias medidas tendentes a cortar con la violencia, desarrollando también numerosos estudios en un intento de acabar con la violencia juvenil.

Casi todas las medidas que han sido adoptadas por partes de las autoridades son medidas de tipo coercitivo y punitivo; hasta ha habido reuniones a nivel presidencial de los 4 países centroamericanos para abordar el tema y se han firmado acuerdos a nivel de gobiernos para abordar el problema.

Desde diferentes movimientos y organizaciones sociales de ambos países se está diciendo que las medidas puestas en marcha no son las más adecuadas para dar salida al problema ya que no se ha tenido en cuenta que la violencia general y la juvenil en particular, están insertadas en un marco social y cultural muy amplio y que las causas son múltiples. Las soluciones no pueden ser únicamente legales; la situación de precariedad y vulnerabilidad social de las familias a las que pertenecen los jóvenes mareros es estructural.

En els estudis que s'han realitzat fins avui dia a l'hora d'identificar els factors específics del conflicte sempre les famílies apareixen com si fossin les responsables del problema per la seva situació de pobresa i grau de desestructura, i encara més si són monoparentals. Aquests són missatges estigmatitzadors, a més de sensacionalistes.

El problema no s'aborda com un problema social que té el seu naixement en les polítiques neoliberals que s'han implantat a la zona. Hi ha una gran buidor quant a estudis i anàlisis del problema, que parteix de conceptes que van molt lligats entre si com són globalització, pobresa i joventut. Tothom sap que, a partir dels anys 80, l'estructura econòmica dels països tant de l'Amèrica Central com Llatina ha registrat una gran transformació (crisi en el sector cafeter, desmantellament de les plantacions bananeres, i falta d'inversió pública i privada arran de les catàstrofes naturals). Aquesta situació ha implicat canvis molt importants en el mercat laboral i ha exigut una major qualificació de la mà d'obra i una demanda amb funcions molt específiques. En l'àmbit estatal no s'han desenvolupat polítiques de formació per preparar la població, sobretot en el sector juvenil, per poder cobrir les demandes del mercat.

Se sap que davant situacions de precarietat les famílies i les persones cerquen estratègies i sortides alternatives de supervivència ja que no poden competir en el mercat formal, amb la qual cosa es crea el circuit de marginació laboral.

En los estudios que se han realizado hasta la fecha, a la hora de identificar los factores específicos del conflicto, siempre las familias aparecen como si fueran las responsables del problema por su situación de pobreza y nivel de desestructuración, más aún si son monoparentales. Estos son mensajes estigmatizadores, además de sensacionalistas.

El problema no se está abordando como un problema social que tiene su nacimiento en las políticas neoliberales que se han implantado en la zona. Existe un gran vacío de estudios y análisis del problema que parte de conceptos que están muy ligados entre si como son la globalización, pobreza y juventud. De todos es sabido que, a partir de los años 80, la estructura económica de los países tanto de Centroamérica como de Latinoamérica ha registrado una gran transformación (crisis en el sector cafetalero, desmantelamiento de las plantaciones bananeras, falta de inversión tanto pública como privada a raíz de las catástrofes naturales). Esta situación ha propiciado cambios muy importantes en el mercado laboral, exigiendo una mayor cualificación de la mano de obra y una demanda con funciones más específicas. A nivel estatal no se han desarrollado políticas de formación para preparar a la población y, todavía menos al sector juvenil, para poder cubrir las demandas del mercado.

De todos es sabido que, ante situaciones de precariedad, las familias y las personas buscan estrategias y salidas alternativas de supervivencia puesto que no pueden competir en el mercado formal con lo que se crea el círculo de la marginación laboral.

Malgrat que el canvi en el sector econòmic és una de les principals causes de precarietat, no podem oblidar el conflicte bèl·lic pel qual han passat els països centreamericans, que va obligar a fer canvis per falta de producció i també a grans desplaçaments de població. A més de la situació del mercat laboral l'altre element que cal tenir en compte és la debilitat de l'estructura administrativa dels països, la qual no permet desenvolupar polítiques adequades a la situació d'exclusió social i vulnerabilitat a què estan sotmesos sobretot els joves en edat laboral. Encara que normativament hi ha una profusió de normes, lleis, convenis, etc., aquests tenen poca implantació i poca viabilitat precisament per la debilitat administrativa.

Aunque el cambio en el sector económico es una de las principales causas de precariedad, no podemos olvidar el conflicto bélico por el que han pasado los países centroamericanos que obligaron a realizar cambios por falta de producción y también a grandes desplazamientos de población. Además de la situación del mercado laboral, otro elemento a tener en cuenta es la debilidad de la estructura administrativa de los países, que no permite el desarrollo de políticas adecuadas a la situación de exclusión social y vulnerabilidad a la que están sometidos sobre todo los jóvenes en edad laboral. Aunque a nivel normativo existe una profusión de normas, leyes, convenios, etc., éstas tienen poca implantación y poca viabilidad precisamente por la debilidad administrativa.

11.2. L'acció estatal i de les entitats de la societat civil

Al Salvador, el mes de juliol de 2003, el govern de Francisco Flores presentà el Plan Mano Dura per combatre les bandes, conegudes com "maras". El Pla, amb una vigència de sis mesos, consistia en tres punts d'actuació:

- Intensificar les patrulles de la Policia Nacional Civil.
- Fer entrar l'exèrcit per actuar conjuntament amb la policia.
- Aprovar la llei "antimaras".

La resposta que ha tingut el govern, tant des de la societat civil com des de diferents estaments públics i ONG, és de rebuig, ja que atempta contra els principis de la Constitució i vulnera els tractats internacionals relatius als drets humans signats i ratificats pel Salvador.

El director general de la Fundació Salvadorena per a la Promoció Social i el Desenvolupament Econòmic comenta que les accions posades en marxa pel govern "són accions sense solució real a la problemàtica del fenomen de les bandes, l'única cosa que fan és traslladar el problema al sector judicial". Continua dient: "La proposta de combatre la delinqüència, a més d'estigmatitzar un sector dels salvadorencs, la joventut marginal, llevat del fet punitiu no ofereix solucions a la problemàtica multidimensional del fenomen de les bandes. [...] Viola els principis constitucionals del dret a la llibertat d'associació, de trànsit, de mobilització, el dret a la llibertat d'expressió i la difusió de pensament."

11.2. La Acción Estatal y de las entidades de la sociedad civil

En El Salvador, en julio de 2003, el gobierno de Francisco Flores presentó el "Plan Mano Dura" para combatir a las pandillas conocidas como "Maras". El plan con una vigencia de seis meses, consistía en tres puntos de actuación:

- Intensificar las patrullas de la Policía Nacional Civil.
- Entrada del ejército, para actuar conjuntamente con la policía.
- Aprobación de la Ley Antimaras.

La respuesta que ha tenido el gobierno tanto desde la sociedad civil como de diferentes estamentos públicos y ONG es de rechazo, ya que atenta contra los principios de la Constitución y vulnera los Tratados Internacionales relativos a los Derechos Humanos firmados y ratificados por El Salvador.

El director general de la Fundación Salvadoreña para la Promoción Social y el Desarrollo Económico comenta que las acciones puestas en marcha por el Gobierno "son acciones sin solución real a la problemática del fenómeno de las pandillas, lo único que hacen es trasladar el problema al sector judicial". Continúa diciendo: "La propuesta de Combate a la delincuencia, además de estigmatizar a un sector de los salvadoreños: la juventud marginal, fuera de lo punitivo no ofrece soluciones a la problemática multidimensional del fenómeno de las pandillas. (...) Viola los principios constitucionales del derecho a la libertad de asociación, de tránsito, de movilización, el derecho a la libertad de expresión y difusión de pensamiento."

Des de la implantació del Plan Mano Dura, dels 30.000 "mareros" que assenyalen les fonts policials que hi ha al país, prop de 4.500 han estat capturats en un intent de disminuir-ne la incidència, cada vegada més perillosa.

Desde la implantación del "Plan Mano Dura" de los 30.000 "mareros" que señalan las fuentes policíacas que existen en el país, cerca de 4.500 han sido capturados en un intento de disminuir su incidencia cada vez más peligrosa.

...prop de 4.500 han estat capturats en un intent de disminuir-ne la incidència, cada vegada més perillosa.

...cerca de 4.500 han sido capturados en un intento de disminuir su incidencia cada vez más peligrosa.

Grups de defensors dels drets humans i experts en lleis han criticat l'engegada del Pla i també la recent promulgació de la llei "antimaras" perquè es dona prioritat a la via punitiva i no a la preventiva.

Grupos de defensores de los derechos humanos y expertos en leyes han criticado la puesta en marcha del Plan y también la reciente promulgación de la Ley Antimaras porque se da prioridad a la vía punitiva y no a la preventiva.

Integrants destacades dels moviments feministes salvadorencs com Las Dignas diuen que "les mesures de Francisco Flores són violentes, fins i tot anticonstitucionals, perquè violenten els drets humans. Considerem que no es poden fer desaparèixer grups socials, independentment de les característiques que tinguin".

Integrantes destacadas de los movimientos feministas salvadoreños como LAS DIGNAS dicen que "las medidas de Francisco Flores son violentas, incluso anticonstitucionales, porque violenta los Derechos Humanos. Consideramos que no se puede hacer desaparecer a grupos sociales, independientemente de las características que tengan".

Com a reacció a la posada en marxa de la llei "antimaras", els integrants de la **Mara Salvatrucha** varen fer en el seu moment un comunicat en què deien, entre altres coses, que "la llei "antimaras" viola almenys 10 articles de la Constitució de la República del Salvador, cosa que la fa lògicament inaplicable. El fet alarmant és que en el nostre país s'estan creant lleis de forma autoritària, quan no hi ha un ministre de justícia que reguli i verifiqui la legalitat constitucional d'aquestes lleis".

Como reacción a la puesta en marcha de la Ley antimaras, los integrantes de La Mara Salvatrucha hicieron en su día un comunicado diciendo entre otras cosas... "la Ley Antimaras viola al menos 10 artículos de la Constitución de la República de El Salvador, lo que la hace lógicamente inaplicable. Lo alarmante es que en nuestro país se están creando leyes de forma autoritaria, cuando no existe un ministro de justicia que regule y verifique la legalidad constitucional de éstas leyes".

La llei "antimaras" defineix la "mara" o banda com "l'agrupació de persones que actuen per alterar l'ordre públic o atempten contra la dignitat i els bons costums, i que compleixen uns quants dels criteris següents o tots:

- Es reuneixen habitualment.
- Assenyalen segments de territori com a propi.
- Tenen senyals o símbols com a mitjà d'identificació.
- Es marquen el cos amb tatuatges.

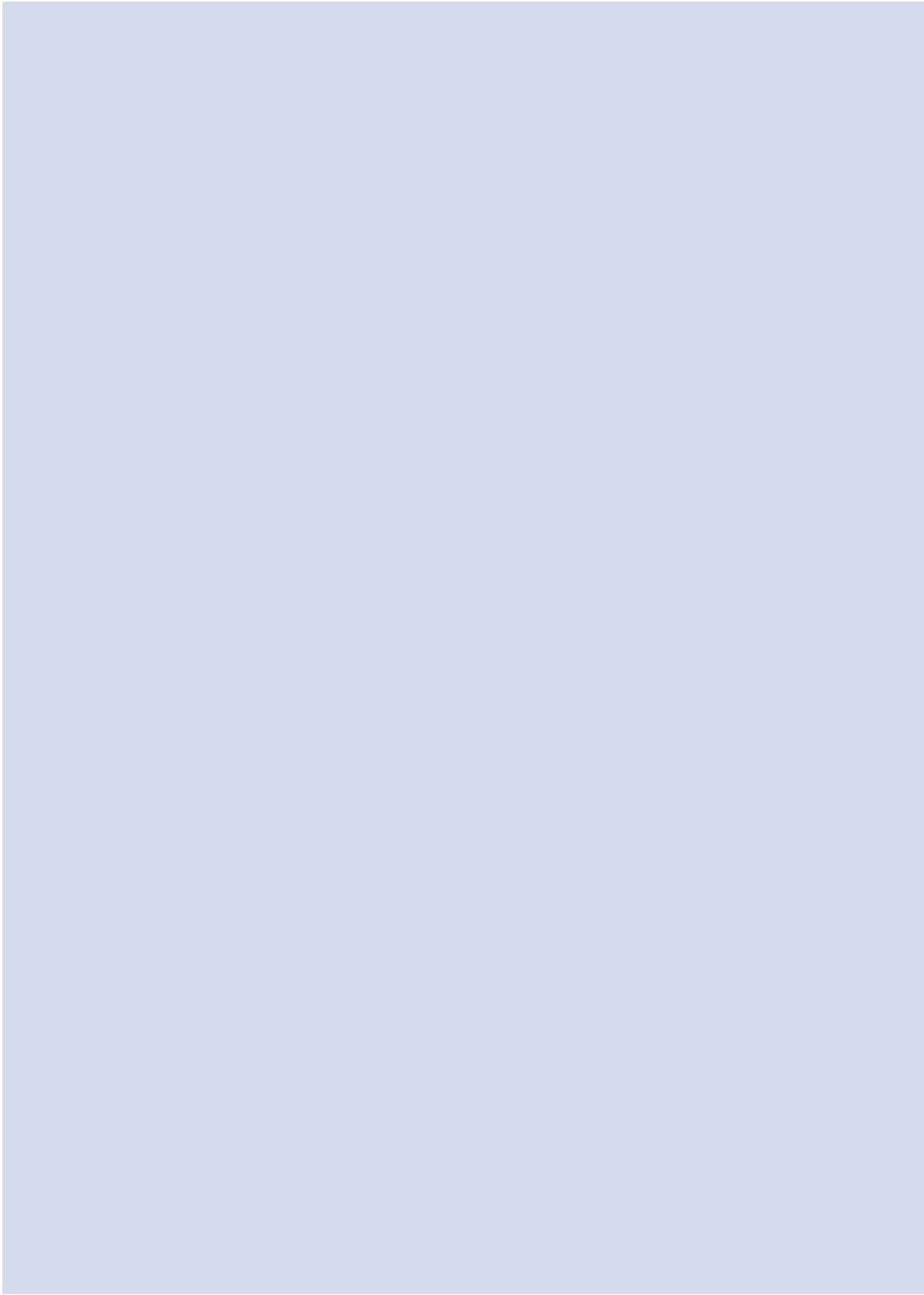
Un altre dels aspectes més controvertits de la llei és el tractament dels menors integrats en bandes. L'article 2 indica que: "Aquesta llei s'aplicarà a totes les persones majors de 12 anys que cometin delictes o faltes." Aquest article vulnera la Constitució perquè ordena aplicar una llei especial per perseguir els menors infractors i també vulnera la Convenció dels Drets de l'Infant quant al fet de sotmetre el menors de 18 anys a processos penals.

La Ley Antimara: Define a la "Mara" o pandilla "como la agrupación de personas que actúan para alterar el orden público o atentan contra el decoro y las buenas costumbres, cumpliendo varios o todos los criterios siguientes:

- Que se reúnen habitualmente.
- Que señalan segmentos de territorio como propio.
- Que tengan señales o símbolos como medio de identificación.
- Que se marcan el cuerpo con tatuajes.

Otro de los aspectos más controvertidos de la ley es el tratamiento de los menores que estén integrados en pandillas. El Art.2: señala "la presente Ley se aplicará a todas las personas mayores de 12 años que cometan delitos o faltas" Este artículo vulnera la Constitución que ordena aplicar una ley especial para perseguir a los menores infractores y también vulnera la Convención de los Derechos del Niño en cuanto al sometimiento a procesos penales a menores de 18 años.

12. UNES QUANTES ACCIONS AMB ÈXIT
12. RESPUESTAS ANTE ESTA SITUACIÓN:
ALGUNAS ACCIONES EXITOSAS

12.1. Hogar Zacarías Guerra

L'Hogar Zacarías Guerra d'orfes socials de Managua està orientada a possibilitar que els infants que es troben en situacions d'extrema necessitat i desemparament, mancats de tot recurs i suport familiar, tinguin l'oportunitat de desenvolupar les seves potencialitats com a infants i d'arribar a la seva plena realització com a adults.

El projecte de l'Hogar Zacarías Guerra respon a la necessitat que té la llar de cercar una sortida als adolescents i als joves que han conclòs el seu període d'estada en els programes de protecció o de reeducació i no poden tornar amb la seva família, ja sigui per la seva desestructuració o perquè no en tenen. Per tant, el projecte neix com a experiència pilot per donar una resposta de transició des de l'etapa d'internat pròpiament dita fins a l'etapa independent.

La llar té capacitat per a 150 places en règim d'internat i d'entre 80 i 100 en règim de pensionista complet. De moment, l'internat és només per a nins encara que el règim de pensió completa —sense dormir a la llar— és per a nins i nines. Entre els seus plans immediats està la idea de transformar un dels dormitoris casa, destinat ara només a nins, en dormitori casa per a nines, i obrir així l'internat també a les nines i dur els postulats de la coeducació en el treball fora de les aules.

Els nins i nines acollits a la llar han viscut, majoritàriament, situacions de risc social, aproximadament el 80%, han sofert maltractament, abandonó i orfanat. Els infants són enviats directament per MIFAMILIA o per alguna de les seves

12.1. Hogar Zacarías Guerra (HZG)

El Hogar Zacarías Guerra de Huérfanos Sociales de Managua está orientado a posibilitar que los niños que se hallen en situaciones de extrema necesidad y desamparo, carentes de todo recurso y apoyo familiar, tengan la oportunidad de desarrollar sus potencialidades como niños y llegar a su plena realización como adultos.

El proyecto del Hogar Zacarías Guerra responde a la necesidad que tiene el Hogar de buscar una salida a los adolescentes y jóvenes que han concluido su periodo de estancia en sus programas de protección o de reeducación y no pueden volver con su familia, ya sea por su desestructuración o por carecer de ella. Así pues, el proyecto nace como una experiencia piloto para dar una respuesta de transición entre la etapa de internado, propiamente dicha, a la etapa independiente.

El Hogar Zacarías Guerra tiene capacidad para 150 plazas en régimen de internado y entre 80 y 100 en régimen de pensionista completo. Por el momento, el internado es sólo para niños aunque el régimen de pensión completa —sin dormir en el Hogar— es para niños y niñas. Entre sus planes inmediatos está la idea de transformar uno de los dormitorio-casa destinado, por el momento a los niños, en dormitorio-casa para niñas; abriendo así el internado también a las chicas y llevando los postulados de la coeducación al trabajo fuera de las aulas.

Los niños y niñas acogidos en el Hogar han vivido, mayoritariamente, situaciones de riesgo social: aproximadamente el 80% han sufrido maltrato, abandono u orfanidad. Los niños son enviados directamente por MIFAMILIA o por alguna de sus

unitats locals de gestió de Managua. Quan arriben a la llar, els nins i nines, segons quina sigui la seva problemàtica, entren en un dels dos programes que s'hi desenvolupen. El mètode d'aproximació psicosocial que du a terme la llar és diferent segons que es tracti del programa de reeducació o de protecció.

Programa de reeducació (per etapes)

1. En ingressar, els nins i el joves van a l'**etapa d'acollida** i d'observació, en què romanen durant tres mesos per adaptar-s'hi i conèixer el reglament i les normes. Durant aquest període es fa un estudi integral (psicològic, pedagògic, social, conductual i mèdic) amb l'ajuda dels mètodes d'observació i d'experimentació amb les dades que subministren la família, la Direcció del Menor i altres persones que intervinguin en l'examen i el reconeixement del menor.

Aquest estudi científic previ de les condicions somàtiques, mentals, caracterològiques i morals del menor determinarà el tractament educatiu que més s'adeqüi a la seva personalitat, analitzada integralment i científicament.

Unidades Locales de Gestión de Managua. Cuando llegan al Hogar, los niños y niñas, según sea su problemática, entran en uno de los dos programas que allí se desarrollan. El método de aproximación psicosocial que lleva a cabo el Hogar es diferente, según se trate del programa de reeducación o del de protección.

Programa de reeducación (es por etapas).

1. Al ingresar los niños y jóvenes van a la **etapa de acogida** y observación, donde permanecen durante tres meses para adaptarse, conocer el reglamento y las normas. Durante ese periodo se realiza un estudio integral (psicológico, pedagógico, social, conductual y médico), valiéndose de los métodos de observación y experimentación, con los datos que suministran la familia, la Dirección del Menor y otras personas que intervengan en el examen y reconocimiento del menor.

Este estudio científico, previo de las condiciones somáticas, mentales, caracterológicas y morales del menor determinará el tratamiento educativo que más se adecue a su personalidad, analizada integral y científicamente.

2. En l'etapa de canalització i consolidació s'encamina el menor. Aquest ordena les energies i es readapta a la vida social, per a la qual cosa se li dóna una direcció positiva mitjançant l'ús de la seva pròpia capacitat de control tant intern com extern.

En aquesta etapa l'objectiu és donar consistència i consolidar tot el que s'ha aconseguit en el període anterior. Cal ajudar l'infant a seguir imperatius de valors morals o ètics i els dictats de la seva consciència. Es troben en aquest segon període aquells qui han superat el primer període de tractament i aquells qui, estant en el tercer període, tenen una reculada notòria en el seu procés reeducatiu.

3. El període d'enfortiment té la finalitat de reforçar de forma vàlida, duradora i eficaç les energies físiques, psíquiques, caracterològiques i morals de l'adolescent. En aquest període es troben aquells infants que en el període anterior han donat prou mostra de fermesa en les decisions, que han consolidat el poder de control de la seva conducta i han adquirit hàbits de bon fer.

Programa de protecció

Els menors de nou ingrés passen al grup educatiu que els correspon no tan sols per la seva edat física sinó també per haver-hi altres factors que interactuen amb aquesta edat cronològica, això és: l'edat somàtica, la psicopedagògica i la maduresa psicològica. El resultat del conjunt d'aquests factors i l'edat real de l'infant seran els criteris utilitzats per definir el nivell escolar al qual assignar cada nin o nina que entra en el programa de protecció de la llar.

2. *Etapa de encauzamiento y afianzamiento: en esta etapa al menor se le encauza, ordena las energías, readaptándolo a la vida social y dándole una dirección positiva mediante el uso de su propia capacidad de control tanto interno como externo.*

En esta etapa el objeto es dar consistencia y afianzar cuanto se ha conseguido en el período anterior. Es preciso ayudar al niño a seguir imperativos de valores morales o éticos y los dictados de su conciencia. Se encuentran en este segundo período aquellos que han superado el primer período de tratamiento y aquellos que, estando en el tercer período, tuviesen un retroceso notorio en su proceso reeducativo.

3. *Período de Robustecimiento. Tiene por objeto robustecer de forma válida, duradera y eficaz las fuerzas físicas, psíquicas, caracterológicas y morales del adolescente. En este período se encuentran aquellos niños que en el período anterior han dado suficiente muestra de firmeza en las decisiones, que han afianzado el poder de control de su conducta y han adquirido hábitos de buen hacer.*

Programa de protección.

Los menores de nuevo ingreso pasan al grupo educativo correspondiente, no sólo de su edad física sino, también, teniendo en cuenta otros factores que interactúan con esta edad cronológica, a saber: la edad somática, psicopedagógica y la madurez psicológica. El resultado del conjunto de estos factores y la edad real del niño serán los criterios utilizados para definir el nivel escolar al que asignar a cada niño o niña que entra en el programa de protección del Hogar.

L'Hogar Zacarías Guerra és un complex que ofereix tots els serveis perquè el nin o nina es formi i es desenvolupi en un ambient saludable. A la llar, des del 2002, ja es poden estudiar els 8 graus de primària i fins a tercer grau de secundària. A més té a disposició dels infants tallers d'informàtica, fusteria, forja, mecànica, una petita granja escola, activitats recreatives diverses (cor, manualitats, jardineria, etc.) i esports, com ara futbol (els equips de l'Hogar Zacarías Guerra són campions en la seva categoria), beisbol, bàsquet i natació.

Per a les seves despeses corrents, la llar es finança totalment amb fons de MIFAMILIA que provenen de la loteria nacional. Per això se signa un contracte entre la Presidència de la Junta Directiva de l'Hogar Zacarías Guerra i el Ministeri de la Família. El contracte que actualment regeix la relació té una durada de 10 anys, es va signar l'1 de desembre del 99 davant la Junta Directiva en ple de l'Hogar Zacarías Guerra i és vigent fins al 30 de novembre del 2009. A la clàusula quarta del contracte s'estableix que "MIFAMILIA assumirà les partides pressupostàries necessàries per al bon funcionament de la llar. L'assignació total en concepte de subvenció per a l'Hogar Zacarías Guerra és per una quantitat mensual de 401.152 córdobes". En el darrer paràgraf del contracte diu: "Anualment es reuniran la Junta Directiva de l'Hogar Zacarías Guerra amb la direcció superior de MIFAMILIA per analitzar les necessitats de la llar o, si escau, decidir de comú acord efectuar un "addendum" per modificar la quantitat de diners assignats. Aquesta quantitat mai no ha de ser menor a l'assignada mensualment."

El Hogar Zacarías Guerra es un complejo que ofrece todos los servicios para que el niño o la niña se forme y desarrolle en un ambiente saludable. En el Hogar, desde el 2002, ya se pueden estudiar los 8 grados de primaria hasta el tercer grado de secundaria. Además tienen a disposición de los niños y niñas talleres de informática, carpintería, forjado, mecánica, una pequeña granja escuela, actividades recreativas (coro, manualidades, jardinería, etc.) y deportes, como fútbol (los equipos del Hogar Zacarías Guerra son campeones en su categoría), béisbol, baloncesto y natación.

Para sus gastos corrientes, el hogar se financia en su totalidad con fondos de MIFAMILIA provenientes de la Lotería Nacional. Para ello se firma un contrato entre la Presidencia de la Junta Directiva del Hogar Zacarías Guerra y el Ministerio de la Familia. El contrato que actualmente rige la relación tiene una duración de 10 años; se firmó el 1 de diciembre de 1999 ante la Junta Directiva en pleno del Hogar Zacarías Guerra y está vigente hasta el 30 de noviembre del 2009. En la cláusula cuarta del contrato se establece que "MIFAMILIA asumirá las partidas presupuestarias necesarias para el buen funcionamiento del Hogar. La asignación total en concepto de subvención para el Hogar Zacarías Guerra es por una cantidad mensual de 401.152 córdobas". En el último párrafo del contrato dice: "Anualmente se reunirán la Junta Directiva del Hogar Zacarías Guerra con la dirección superior de MIFAMILIA para efectuar análisis de las necesidades del Hogar o si el caso lo requiere de común acuerdo efectuar ADENDUM para reformar la cantidad de dinero asignado. Dicha cantidad nunca será menor a la asignada mensualmente".

Per fer-nos una idea real del que significa aquest compromís, convertim la quantitat a euros (15 córdobes són 1 dòlar o 0,90 euros), que són 24.312 euros mensuals. La subvenció per infant i dia seria de 3,24 euros per plantar cara a la cura integral del nin o nina (incloent-hi educació, metges, assistència psicològica, material escolar, medicines, etc.). Aquesta quantitat estaria dintre dels paràmetres d'una família mitjana nicaragüenca, tenint en compte les limitacions i el nivell de desenvolupament del país.

Però la realitat és una altra, i el compliment d'aquesta clàusula per part del Ministeri ha estat sembrada d'obstacles. La veritat és que el pressupost assignat a l'Hogar Zacarías Guerra no tan sols no s'ha ajustat cada any d'acord amb la pujada anual de la balança bàsica (similar al nostre IPC), sinó que s'ha reduït any rere any des de 1999 en gairebé un 25%. Actualment s'han multiplicat les pressions des de la direcció, la Junta i els amics de la llar perquè es mantingui aquesta assignació i tot sembla indicar que hi haurà una solució, si no plenament satisfactòria per als infants de l'Hogar Zacarías Guerra, almenys no tan negativa.

Observant el problema del finançament de les despeses corrents de l'Hogar Zacarías Guerra: alimentació dels infants, educació, metges, etc., la

Para hacernos una idea real de lo que significa este compromiso convertimos la cantidad en euros (15 córdobas es 1 dólar o 0,90 euros) resultando 24.312 euros mensuales. La subvención por niño y día sería, pues, de 3,24 euros para hacer frente al cuidado integral del niño (incluyendo educación, médicos, asistencia psicológica, material escolar, medicinas, etc.). Esta cantidad estaría dentro de los parámetros de una familia media nicaragüense, teniendo en cuenta las limitaciones y el nivel de desarrollo del país.

Pero la realidad es otra, y el cumplimiento de esta cláusula por parte del Ministerio ha estado sembrada de obstáculos. Lo cierto es que el presupuesto asignado al Hogar Zacarías Guerra no sólo no se ha ajustado cada año de acuerdo con la subida anual de la canasta básica (similar a nuestro IPC) sino que se ha ido reduciendo año tras año desde 1999 en casi un 25%. Actualmente, se han multiplicado las presiones desde la dirección, junta y amigos del Hogar para que se mantenga esta asignación y, todo parece indicar que habrá una solución, si no plenamente satisfactoria para los niños del Hogar Zacarías Guerra, al menos, no tan negativa.

Observando el problema de la financiación de los gastos corrientes del Hogar Zacarías Guerra: alimentación de los niños, educación, médicos, etc. el Hogar

llar ha engegat una sèrie d'iniciatives econòmiques per obtenir un complement financer a la subvenció de MIFAMILIA; per això, ja el 1997 va iniciar un projecte de recuperació d'un cafetar —herència del fundador— que li va ser retornat per l'Estat de Nicaragua. Va tenir ajuda de l'ONG espanyola Solidaritat Internacional i el finançament de l'AECI. El projecte va concloure amb èxit, però la baixada dels preus internacionals del cafè durant els anys 2001 i 2002 li han deixat un saldo lleugerament negatiu, cosa que ha posat en evidència la necessitat cada vegada més apressant per a l'Hogar Zacarías Guerra de diversificar les fonts d'ingressos per a les seves despeses corrents.

A més, per a les despeses d'inversió, rep finançament no periòdic ni regular del FISE (Fons d'Inversió Social), institució governamental de Nicaragua creada per compensar les retallades de la despesa pública que implica l'aplicació d'una política molt rigorosa d'ajustament estructural. Aquest fons (igual que els seus homòlegs d'altres països de l'Amèrica Central i del Sud) financen la despesa d'inversió en infraestructures de l'Estat, projectes d'habitatge o de millora de les xarxes públiques de sanejament (aigua potable i aigües bullides), i projectes socials concertats amb l'Estat.

L'Hogar Zacarías Guerra també rep finançament internacional a través de projectes de cooperació per a iniciatives noves, com va ser el cas de la recuperació de la plantació de cafè i d'altres com la posada en marxa d'una escola d'informàtica amb suport de la Fundació Diagrama i finançament del

Zacarías Guerra ha iniciado la puesta en marcha de una serie de iniciativas económicas para obtener un complemento financiero a la subvención de MIFAMILIA y por ello, ya en 1997 se puso en marcha un proyecto de recuperación de un cafetal —herencia del fundador— que le fue devuelto por el Estado de Nicaragua. Tuvo ayuda, asimismo, el apoyo de la ONGD española Solidaridad Internacional y la financiación de la AECI. El proyecto concluyó con éxito, pero la bajada de los precios internacionales del café durante los años 2001 y 2002 han dejado un saldo ligeramente negativo, lo que ha puesto en evidencia la necesidad cada vez más acuciante para el Hogar Zacarías Guerra de diversificar sus fuentes de ingresos para sus gastos corrientes.

Además, para sus gastos de inversión, recibe financiación no periódica ni regular del FISE (Fondo de Inversión Social), institución gubernamental de Nicaragua creada para compensar los recortes del gasto público que trae consigo la aplicación de una política muy rigurosa de ajuste estructural. Este fondo (igual que sus homólogos de otros países del Centro y Suramérica) financian el gasto de inversión en infraestructuras del Estado, proyectos habitacionales o de mejora de las redes públicas de saneamiento (agua potable y aguas hervidas) y proyectos sociales concertados con el Estado.

El Hogar Zacarías Guerra también recibe financiación internacional a través de proyectos de cooperación para iniciativas novedosas, como fue el caso de la recuperación de la plantación de café y otros como la puesta en marcha de una escuela de informática con apoyo de la Fundación Diagrama y financiación del Gobierno

Govern balear, el Fons Mallorquí de Cooperació i l'Ajuntament de Múrcia (2002-2003). La dotació en equipament per als seus tallers de formació professional comptà amb el suport de Solidaritat Internacional i el finançament de l'AECI (1996).

A més rep algunes ajudes en espècie d'empreses i de particulars de Nicaragua i Espanya (medicines, subministrament mensual de substàncies per potabilitzar la piscina, beques perquè els infants puguin seguir estudiant, etc.).

Balear, el Fondo Mallorquín de Cooperación y el Ayuntamiento de Murcia (2002-2003). La dotación en equipamiento para sus talleres de formación profesional se pusieron en marcha con el apoyo de Solidaridad Internacional y financiación de la AECI (1996).

Además recibe algunas ayudas en especie de empresas y particulares de Nicaragua y España (medicinas, suministro mensual de implementos para potabilizar la piscina, becas para que los niños puedan seguir estudiando, etc.).

12.2 .Homies Unidos del Salvador

"Homies" és spanglish, una mescla d'anglès i espanyol. Es refereix als "al-lots de casa" i a les "al-lotes de casa". Són paraules que utilitzen per descriure un membre de la quadrilla com a company. Significa millor amic, germà o germana.

El conflicte armat que es va originar al Salvador entre els anys 70 i 80 va obligar moltes de famílies a emigrar cap a altres països a la recerca d'una millor situació econòmica o bé per sol·licitar asil polític.

12.2. Los Homies Unidos de El Salvador

"Homies" es spanglish, una mezcla de inglés y español. Se refiere a los "muchachos caseros" y a las "muchachas caseras". Son palabras que utilizan para describir a un miembro de la cuadrilla como compañero. Significa mejor amigo, hermana o hermano.

El conflicto armado que se originó en El Salvador entre los años 70 y 80 obligó a muchas familias a emigrar hacia otros países en busca de una mejor situación económica o bien para solicitar asilo político.

Molts d'aquests desplaçats varen optar per residir als Estats Units, on les famílies emigrants es varen trobar amb un primer problema: el de la llengua i el de la cultura predominant, a més de poques oportunitats per millorar. Aquesta situació va motivar que moltes de famílies salvadorenques entrassin en circuits de discriminació racial. La família que havia aconseguit mínimament entrar en el sistema del país es va veure en la necessitat que ambdós cònjuges treballassin a temps complet, amb l'abandó consegüent dels fills, que varen passar a estar més temps al carrer que a l'escola o a la casa. Aquesta situació va facilitar que molts passassin a formar part de bandes que ja hi havia als Estats Units, encara que també molts varen entrar en contacte amb les bandes com a forma d'acceptació davant les situacions de discriminació que vivien.

Muchos de estos desplazados optaron por residir en los Estados Unidos, donde las familias inmigrantes se encontraron con un primer problema, el de la lengua y el de la cultura predominante, aparte de pocas oportunidades de mejorar. Esta situación motivó el que muchas familias salvadoreñas entraran en circuitos de discriminación racial. La familia que había conseguido mínimamente entrar en el sistema del país se vio en la necesidad de que ambos cónyuges trabajaran a tiempo completo, con el consiguiente abandono de los hijos que pasaron a estar más tiempo en la calle que en la escuela o en la casa. Esta situación facilitó que muchos de ellos pasaran a formar parte de pandillas que ya existían en los Estados Unidos, aunque también muchos entraron en contacto con las pandillas como forma de aceptación ante las situaciones de discriminación que se encontraban viviendo.

...l'abandó consegüent dels fills, que varen passar a estar més temps al carrer que a l'escola o a la casa.

...abandono de los hijos que pasaron a estar más tiempo en la calle que en la escuela o en la casa.

Després de la fi de la guerra el 1992, a moltes de les famílies residents als Estats Units se'ls va revocar l'estatut de refugiat polític i varen ser deportades al Salvador. Les seves pautes de comportament eren diferents i el nou estil (el "hairstyle", la roba, la llengua, els tatuatges i la forma de disciplina de les bandes dels EUA) s'adaptà als nous grups juvenils. El retorn de milers de "pandilleros" deportats amb aquestes característiques és l'inici de la violència als carrers del Salvador, **Maquina, Mao**

Tras el fin de la guerra en 1992, a muchas de las familias residentes en los Estados Unidos se les revocó el estatuto de refugiado político y fueron deportados a El Salvador. Sus pautas de comportamiento eran diferentes y un nuevo estilo (el "hairstyles", la ropa, la lengua, tatuajes y la forma de disciplina de las pandillas de EEUU) fue adaptándose a los nuevos grupos juveniles. El regreso de miles de pandilleros deportados con estas características es el inicio de la violencia en las calles de El Salvador: "Máquina", "Mao Mao", "Lenox",

Mao, Lenox, Virginia Street Locos, Calle 41, Mara Salvatrucha i Calle 18 són alguns dels grups que banderegen per les ciutats salvadorenques.

Homies Unidos del Salvador pretén cercar els membres de les bandes esmentades per canviar la seva forma de viure abandonant la violència. L'organització es dedica a treballar amb els joves amb l'objectiu de reinserir-los a la societat i convertir les bandes en grups productius. Per això, té programes educacionals i laborals per a joves d'entre 8 i 35 anys, encara que la majoria en té menys de 24.

Els "homies", a partir del reconeixement de la capacitat dels joves per emprendre canvis positius, tenen per finalitat reunir-se amb altres joves de bandes tant dels EUA com del Salvador, Hondures, Guatemala i Nicaragua, per donar-los suport en la recerca de sortides fora de la violència i la discriminació. El seu programa al Salvador preveu des d'assistència als joves de bandes deportats des dels Estats Units, fins a programes d'educació bàsica, formació per a l'ocupació i activitats de promoció social, i a més posa en coneixement d'altres joves de bandes les ajudes a les quals poden accedir en el seu procés de "desenganxament" de la violència.

Només a partir dels "homies" és possible iniciar el procés de contacte amb grups tan tancats i amb un univers tan particular, com són les "maras" i les bandes. Un jove d'una banda només escolta i es fia d'un altre jove de la seva pròpia banda, d'aquí que la col·laboració dels "homies" en el projecte resulti decisiva.

"Virginia Street Locos", "Calle 41", "Mara Salvatrucha" y "Calle 18" son algunos de los grupos que deambulan por las ciudades salvadoreñas.

Homies Unidos de El Salvador pretende buscar a los miembros de las citadas pandillas para cambiar su forma de vida, abandonando la violencia. La organización se dedica a trabajar con los jóvenes con el objetivo de reinsertarlos a la sociedad y convertir las pandillas en grupos productivos. Para ello, tienen programas educacionales y laborales para jóvenes de entre 8 y 35 años aunque la mayoría tiene menos de 24.

Los "Homies"; a partir del reconocimiento de la capacidad de los jóvenes para emprender cambios positivos, tienen por finalidad reunirse con otros jóvenes pandilleros, tanto de los EE.UU. como de El Salvador, Honduras, Guatemala y Nicaragua, para apoyarles en la búsqueda de salidas fuera de la violencia y la discriminación. Su programa en El Salvador contempla desde asistencia a los jóvenes pandilleros deportados desde Estados Unidos, hasta programas de educación básica, formación para el empleo y actividades de promoción social, poniendo en conocimiento de otros jóvenes pandilleros las ayudas a las que pueden acceder en su proceso de "desenganche" de la violencia.

Sólo a partir de los Homies es posible iniciar el proceso de contacto con grupos tan cerrados y con un universo tan particular, como son las "maras" y las pandillas. Un pandillero sólo escucha, y se fia, de otro joven de su propia pandilla, de ahí que la colaboración de los Homies en el proyecto resulte decisiva.

Els fundadors d'Homies Unidos saben que han d'evitar, per una part, la violència física i, per l'altra, les malalties i les infeccions. Així és com van emprendre la tasca de convèncer membres de bandes, mitjançant un programa educatiu sobre malalties de transmissió sexual, de la necessitat de fer servir protecció en tenir relacions sexuals.

El primer director d'Homies Unidos, Jorge Rosales, va fer tallers de formació sobre aquests temes de prevenció en què varen participar 25 membres. En aquest taller va observar la necessitat de traduir la terminologia mèdica al llenguatge del carrer que utilitzen els joves de les bandes, a més que el programa fos realitzat per membres de bandes que coneguessin l'estil de vida, el llenguatge i els codis de conducta, i que actuassin com a mediadors per poder arribar així als seus propis companys.

Claudia Reyes, membre d'una banda que cursa estudis a l'escola de medicina, s'ha responsabilitzat dels programes relacionats amb la salut de l'organització, començant per engegar programes de prevenció i vacunació, i sobretot classificant els grups sanguinis, informació bàsica necessària per poder fer una transfusió immediata en el cas de ser ferits.

No és senzill dur a terme aquesta tasca, ja que es troben amb nombrosos obstacles a l'hora d'educar aquest al·lots.

Els membres de bandes i els joves d'alt risc solen resistir-se a assistir als tallers; la tasca d'Homies és sensibilitzar-los perquè hi participin relacionant el contingut dels tallers amb els seus propis

Los fundadores de Homies Unidos saben que tienen que evitar, por una parte la violencia física y, por otra, las enfermedades e infecciones. Así es como emprenden la tarea de convencer a miembros de pandillas sobre la necesidad de usar protección al tener relaciones sexuales por medio de un programa educativo sobre enfermedades de transmisión sexual.

El primer director de Homies, Jorge Rosales, desarrolló talleres de formación sobre estos temas de prevención donde participaron 25 miembros. En ese taller observó la necesidad de traducir la terminología médica al lenguaje de la calle que utilizan los pandilleros, además de que el programa fuera puesto en marcha por miembros de pandillas que conocieran el estilo de vida, el lenguaje y los códigos de conducta, actuando como mediadores y poder llegar así a sus propios compañeros.

Claudia Reyes, una pandillera que cursa estudios en la escuela de medicina, se ha responsabilizado de los programas relacionados con la salud, empezando por poner en marcha programas de prevención y vacunación y sobre todo clasificando los grupos sanguíneos; información básica necesaria para poder hacer una transfusión inmediata en el caso de ser heridos.

No es sencillo llevar adelante esta tarea, ya que se encuentran con numerosos obstáculos a la hora de educar a estos chicos.

Los miembros de pandillas y jóvenes de alto riesgo suelen resistirse a asistir a los talleres; la labor de Homies es la de sensibilizarlos para que participen, relacionándolo con sus propios intereses y con casos

interessos i amb casos específics d'al·lots que tots coneixen a la comunitat. També hi ha resistència a parlar de temes personals, encara que les converses sobre sexe no són un tema tabú. De tot aquest treball realitzat fins a hores d'ara, els Homies Unidos del Salvador tenen una sèrie de lliçons apreses:

- Els programes que cerquen arribar a un públic han d'identificar els líders juvenils des de la perspectiva del seu grup objectiu i capacitar-los per convertir-los en experts. Els joves tendeixen a identificar-se de manera més fàcil amb els seus companys que amb uns altres.
- Els programes han d'oferir informació apropiada per al nivell de coneixement i per a les habilitats de la comunitat, així com utilitzar el llenguatge dels joves. S'ha de distribuir la informació escrita, d'aquesta forma es reforcen els missatges per a la capacitació.
- Els programes com aquest necessiten arribar a la comunitat en general i crear-hi consciència, perquè els joves són transmissors de l'educació a la seva família i als amics.

específicos de chicos que todos conocen en la comunidad. También hay resistencia a hablar de temas personales, aunque las conversaciones sobre sexo no son un tema tabú. De todo este trabajo realizado hasta la fecha, los Homies Unidos de El Salvador, tienen una serie de lecciones aprendidas:

- *Los programas que buscan llegar a un público en riesgo deben identificar a los líderes juveniles desde la perspectiva de su grupo objetivo y capacitarlos para convertirlos en expertos. Los jóvenes tienden a identificarse con sus "colegas" más fácilmente que con otros.*
- *Los programas deben ofrecer información apropiada para el nivel de conocimiento y habilidades de la comunidad, así como también utilizar el lenguaje de los jóvenes. Se debe distribuir, a su vez, información escrita, de esta forma se refuerzan los mensajes para la capacitación.*
- *Los programas como este necesitan llegar a la comunidad en general y crear conciencia en ella, porque los jóvenes son transmisores de la educación a su familia y amigos.*

Dur a terme totes aquestes activitats requereix un esforç econòmic important ja que el treball de reinserció no és fàcil. Homies Unidos del Salvador compta amb el suport de l'organització nord-americana Save The Children i amb la seva ajuda els joves de les bandes han aconseguit obrir petites oficines on imparteixen classes a la resta de joves d'anglès, disseny, gravat de miralls, dibuixos sobre tela i cursos sobre els drets humans amb la finalitat d'evitar la violència intrafamiliar, considerada com una de les causes que han provocat el surgiment de les bandes.

Alguns membres de l'organització asseguren que, encara que cerquen ampliar el nombre de membres actius contra la violència, no hi pot ingressar qualsevol jove, ja que abans han de passar un procés de prova en el qual se sotmeten a la "desintoxicació". "Volem mantenir la disciplina que es té quan un està actiu a la banda". Aquest és un dels objectius bàsics que han d'assumir els membres quan entren en el procés de deixar la violència activa.

Llevar a cabo todas estas actividades requiere un esfuerzo económico importante ya que el trabajo de reinserción no es fácil. Homies Unidos de El Salvador cuentan con el apoyo de la organización estadounidense Save The Children y con su ayuda los pandilleros han logrado abrir pequeñas oficinas donde imparten clases de inglés, diseño, grabado de espejos, dibujos en tela y cursos sobre los derechos humanos a los jóvenes con el fin de evitar la violencia intra familiar, considerada como una de las causas que han provocado el surgimiento de las pandillas.

Algunos miembros de la organización aseguran que aunque buscan ampliar el número de miembros activos contra la violencia, no puede ingresar cualquier joven, ya que antes deben pasar un proceso de prueba en el cual se someten a la "desintoxicación". "Queremos mantener la disciplina que se tiene cuando uno está activo en la pandilla". Este es uno de los objetivos básicos que deben asumir los miembros al entrar en el proceso de dejar la violencia activa.

...mantenir la disciplina que es té quan un està actiu a la banda"

...mantener la disciplina que se tiene cuando uno está activo en la pandilla"

El treball que realitzen els ha permès mostrar els resultats a l'ambaixada dels EUA i aquesta ha atorgat dos visats a membres de l'organització perquè estableixin una oficina als EUA. Una recent enquesta realitzada per la Universitat Centreamericana (UCA) entre joves de bandes va revelar que el 84,8% dels integrants estan disposats a deixar la violència a canvi d'oportunitats d'ocupació i d'educació.

El trabajo que están realizando les ha permitido mostrar los resultados a la embajada de los EEUU y ésta ha otorgado dos visados a miembros de la organización para que establezcan una oficina en los EEUU. En una reciente encuesta realizada por la Universidad Centroamericana (UCA) entre diversos pandilleros, reveló que el 84,8% de sus integrantes están dispuestos a dejar la violencia a cambio de oportunidades de empleo y educación.

12.3. Fundació Salvadorenca per a la Promoció Social i el Desenvolupament Econòmic

La missió d'aquesta entitat és intervenir en sectors socials amb persones en situació d'exclusió social amb l'objectiu de millorar les condicions de vida mitjançant la formació en recursos humans, l'increment de la productivitat, l'augment dels ingressos de les famílies i la comunitat en relació sostenible amb el medi ambient.

Respecte de la intervenció en el sector de població amb menors i joves, FUNSALPRODESE és una de les organitzacions més rellevants en l'àmbit nacional per la seva experiència en la formació laboral i professional directament destinada a col·lectius de joves dels sectors socials més desfavorits i amb més problemes d'inserció laboral.

Línies d'acció

1. Desenvolupament productiu sostenible
Acompanyament tècnic a dones i homes per identificar i seleccionar processos productius adequats per aconseguir més productivitat i rendibilitat; recerca de canals de comercialització que utilitzin tecnologies apropiades a la zona.
2. Educació per al desenvolupament
Promoció de processos participatius que habilitin destreses i coneixements de les persones per participar en polítiques públiques i en el desenvolupament de la seva comunitat.

12.3. Fundación Salvadoreña para la Promoción Social y el Desarrollo Económico (FUNSALPRODESE)

La misión de esta entidad es la de intervenir en sectores sociales con personas en situación de exclusión social y con el objetivo de mejorar sus condiciones de vida, mediante la formación de recursos humanos, el incremento de la productividad, el aumento de los ingresos de las familias y la comunidad en relación sostenible con el medio ambiente.

Respecto a la intervención en el sector de población con menores y jóvenes FUNSALPRODESE es una de las organizaciones más relevantes a nivel nacional por su experiencia en la formación laboral y profesional directamente destinada a colectivos de jóvenes de los sectores sociales más desfavorecidos y con mayores problemas de inserción laboral.

Líneas de acción

1. Desarrollo Productivo Sostenible
Acompañamiento técnico a mujeres y hombres para la identificación y selección de procesos productivos adecuados para lograr una mayor productividad y rentabilidad; búsqueda de canales de comercialización que utilicen tecnologías apropiadas a la zona.
2. Educación para el desarrollo
Promoción de procesos participativos que habiliten destrezas y conocimientos de las personas para la participación en políticas públicas y el desarrollo de su comunidad.

3. Salut i desenvolupament comunitari
Formació de promotors i desenvolupament d'accions preventives en l'atenció primària per millorar la salut de la seva comunitat.

4. Desenvolupament de les infraestructures locals. Reducció de la vulnerabilitat social i productiva de les comunitats en què intervé mitjançant la construcció d'habitatges, i infraestructures sanitàries, socials i productives.

5. Desenvolupament microempresarial
Assistència tècnica, capacitat i serveis de microcrèdit als petits productors, ja siguin de la ciutat o de l'àmbit rural.

FUNSALPRODESE és una organització sense finalitat de lucre, amb personalitat jurídica des de 1992. L'objectiu de l'entitat s'orienta al desenvolupament humà sostenible local a força de promoure la concertació social entre la societat civil, l'estat i els empresaris i tenint com a principis bàsics per a la construcció d'un sistema social la democràcia equitativa i participativa.

Amb aquest propòsit es vincula a organitzacions de la societat civil nacional i transnacional. A més l'entitat, amb el fi de poder dur a terme programes d'intervenció social, realitza el treball participant en xarxes amb altres entitats com FUNSAL i HOMIES UNIDOS.

3. Salud y desarrollo comunitario
Formación de promotores y desarrollo de acciones preventivas en la atención primaria para la mejora de la salud de las comunidades.

4. Desarrollo en las infraestructuras locales.
Reducción de la vulnerabilidad social y productiva de las comunidades donde interviene mediante la construcción de viviendas, infraestructuras sanitarias, sociales y productivas.

5. Desarrollo microempresarial
Asistencia técnica, capacitación y servicios de microcrédito a los pequeños productores, ya sean de la ciudad o del ámbito rural.

FUNSALPRODESE es una organización sin finalidad de lucro, con personalidad jurídica desde 1992. La finalidad de la entidad esta orientada al Desarrollo Humano Sostenible Local promoviendo la concertación social entre la sociedad civil, el estado y los empresarios teniendo como principios básicos para la construcción de un sistema social; la democracia equitativa y participativa.

Con este propósito se vincula a organizaciones de la sociedad civil nacional y transnacional. Además la entidad, con el fin de poder llevar a cabo programas de intervención social, realiza el trabajo participando en redes con otras entidades como FUNSAL y HOMIES UNIDOS.

BIBLIOGRAFIA

UNICEF:

<http://www.unicef.org/spanish/infocountry/elsalvador/html>

<http://www.unicef.org/spanish/infocountry/nicaragua/html>

<http://www.mujereshoy.com/seccione>

<http://www-ni.laprensa.com.ni>

Associació Intersectorial per al Desenvolupament Econòmic i el Progrés Social

CIDEP La Infància al Salvador, article novembre 2000:

http://www.geocities.com/iniciativa_civil/Articulo

Casa Alianza

<http://www.casa-alianza.org/ES/about/offices/nicaragua/maras>

<http://www.casa-alianza.org/ES/human-rights/sexual-exploit/docs>

<http://www.casa-alianza.org/ES/streey-children/general/>

Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament:

<http://www.undp.org.ni/>

<http://www.undp.org.sv/>

<http://www.un.org.spanish/>

Informe de Desenvolupament Humà a Nicaragua (2002)

<http://www.bcn.ni/economia/indicadores/mensual>

Comissió per a la Defensa dels Drets Humans a Amèrica Central:

<http://www.codehuca.org.cr/revista/informes>

<http://www-ni.elnuevodiario.com.ni/archivo/2002/setiembre/>

Informe sobre els Drets Humans de la Infància i l'Adolescència a Nicaragua,

Vulnerabilitat Infantil:

<http://www.ayudemosauaunniño.org/informe>

Violència domèstica de les bandes al Salvador. Juan José Dalton

<http://www.laopinion.com/latinoamerica/>

Pandillas Juveniles en El Salvador buscan cambiar violencia por trabajo:

<http://www.laprensahn.com/car/>

<http://www.fhiorg/en/Publications/FOCUS/ProjectHighlights/homiesunidoselsalvador.html>

<http://www.coav.org.br/>

<http://www.homiesunidos.org/about>

<http://www.dii.uchile.cl/~lacea99/papers/327.pdf>

**Cuadra Lira, E., (2000),
Proliferación y control de armas en Nicaragua, report prepared on behalf of the
Fundación Arias para la Paz y el Progreso Humano for the Primer Foro
Centroamericano sobre la Proliferación de Armas Livianas,
Antigua, Guatemala, 27-29 July
<http://www.arias.or.cr/documentos/armasliv/niarmasdiag.pdf>.**

**Rocha, J. L., (1999), "Pandilleros: Armados sin utopía",
Envío, May,
<http://www.uca.edu.ni/publicaciones/revistas/envio/99/esp/Mayo/PANDILLA.html>.**

**Rocha, J. L., (2000a), "Pandillero: La mano que empuña el mortero",
Envío, March,
<http://www.uca.edu.ni/publicaciones/revistas/envio/2000/esp/MARZO/Pandilleros.htm>.**

**Rocha, J. L., (2000b), "Pandillas: Una cárcel cultural",
Envío, June,
<http://www.uca.edu.ni/publicaciones/revistas/envio/2000/esp/junio/Pandilleros.htm>.**

**Rodgers, D., (1997), "Un antropólogo-pandillero en un barrio de Managua",
Envío, July,
<http://www.uca.edu.ni/publicaciones/revistas/envio/97/esp/julio/pandilla.htm>.**

**Making Danger a Calling: Anthropology, Violence, and the Dilemmas of
Participant Observation, LSE-DESTIN Development Research Centre Crisis
States Programme working paper no. 6,
<http://www.lsedevelopment.com/drc/working/WP6.pdf>.**

**Rodgers, D., (2002b), "Youth Gangs in Colombia and Nicaragua: New Forms of
Violence, New Theoretical Directions?",
Utsikt mot utveckling/Outlook on development, 17, (forthcoming),
<http://www.kus.uu.se/publications.html#umu>.**